

Regeringens proposition

1981/82: 14

om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m.:

beslutad den 24 september 1981

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

ULLA TILLANDER

Propositionens huvudsakliga innehåll

Riksdagen har med anledning av den s. k. besparingspropositionen 1980 beslutat att ca 180 milj. kr. skall sparas på statens bidrag till driften av gymnasieskolan fr. o. m. redovisningsåret 1982/83.

För att ge skolstyrelser och skolor större möjlighet att fördela de ekonomiska resurserna på de områden där de bäst behövs föreslås nu en friare användning av en mindre del av gymnasieskolans statsbidrag, vilket innebär att gymnasieskolan i likhet med grundskolan får en förstärkningsresurs. Vikten av en behovsriktad resursfördelning betonas.

För att sparmålet skall nås, föreslås vidare i propositionen att länskolnämndernas dispensgivning till för små och för många undervisningsgrupper skall upphöra, att timtalen reduceras i små undervisningsgrupper, att timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna samordnas så att mer samläsning kan äga rum, att möjlighet till självstudier under viss tid införs, varigenom gradvis träningen i självständigt arbete kan öka och behovet av lärarhandledning minska, samt att skolorna får omfördela resurser motsvarande inbesparade korttidsvikariat.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1981-09-24

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Petri, Eliasson, Gustafsson, Tillander, Molin.

Föredragande: statsrådet Tillander

Proposition om förändringar av gymnasieskolans utformning m. m.

1 Inledning

Den ekonomiska situationen i landet har gjort det nödvändigt att besluta om besparingar också på skolområdet. Min företrädare föreslog i propositionen om besparingar i statsverksamheten, m. m. (prop. 1980/81: 20 bil. 8 s. 11, den s. k. besparingspropositionen) för gymnasieskolans del en minskning av lärarinsatserna med 6 % fr. o. m. läsåret 1982/83. Gymnasieskolan borde organiseras så att eleverna får arbeta mer på egen hand. Som stöd för detta borde en handledarresurs finnas inom ramen för en fri resursanvändning. En minskning av den lärarledda undervisningen måste, enligt vad som framhölls i propositionen, bli olika stor på olika studievägar alltefter utbildningens innehåll, riskmoment osv. I ett förändringsarbete borde dessutom erfarenheter från de s. k. alternativa timplanerna tillvaratas. Det beräknades att de föreslagna förändringarna skulle ge en besparing på ca 180 milj. kr. i 1982 års beräknade löneläge, motsvarande ca 6 % av de statliga kostnaderna för gymnasieskolan.

Utbildningsutskottet anförde (UbU 1980/81: 12 s. 12 och UbU 1980/81: 15) att målet borde vara att nå en besparingseffekt som motsvarar i huvudsak det belopp som angavs i propositionen. Även andra besparingsmetoder borde enligt utskottet prövas i regeringens arbete på en proposition. Arbetet med timplanerna borde bedrivas i kontakt med gymnasieutredningen (U 1976: 10).

Riksdagen beslöt i enlighet därmed (rskr 1980/81: 120). Material om de besparingsmetoder som övervägts samt utkast till timplaner har i olika omgångar tillställts gymnasieutredningen.

I enlighet med riksdagens uttalande redovisar jag i det följande olika besparingsmetoder och deras konsekvenser. Jag framlägger därefter mina förslag om hur de beslutade besparingarna bör genomföras.

Mina förslag bör emellertid inte ses enbart från besparingssynpunkt. De förändringar som föreslås innebär både en angelägen pedagogisk förnyelse och väsentligt ökade möjligheter att lokalt sätta in tillgängliga resurser där de bäst behövs.

Att eleverna lär sig arbeta mer självständigt inom gymnasieskolan är önskvärt med tanke på de krav som väntar längre fram på högskolan. Ett större inslag av självstudier i gymnasieskolan skärper dessutom kravet på ett effektivare utnyttjande av den tillgängliga schemalagda lärarledda undervisningen.

Mina förslag om en ökad samordning av gymnasieskolans timplaner innebär en väsentlig pedagogisk förbättring. Onödig ämnessplittring kommer nu att motverkas. Eleverna kan i mer koncentrerade former än tidigare läsa in olika ämnen. Samtidigt utnyttjas befintliga lärarresurser bättre.

Behoven av särskilda pedagogiska insatser varierar starkt mellan olika skolor och olika linjer. Var tyngdpunkten i dessa insatser skall ligga bör i ökad utsträckning avgöras lokalt. Mot den bakgrunden föreslår jag en kraftigt förstärkt fri resurs för gymnasieskolan. Förslaget medför dels en eftersträvansvärd decentralisering och dels ett skydd för kvaliteten i undervisningen och för de elevgrupper, för vilka extra insatser framstår som angelägna.

Till protokollet i detta ärende bör som *bilaga 1* fogas en förteckning över namnen på gymnasieskolans linjer och de förkortningar som jag kommer att använda.

2 Utgångspunkter och alternativ

Statens kostnader för gymnasieskolan är med mycket få undantag kostnader för lärarlöner. Vilka besparingsmetoder man än väljer, måste de således leda till att mängden lärarledd undervisning minskas med de 6% som angetts i riksdagens nyssnämnda beslut.

Olika åtgärder har olika effekt på arbetssätt, på elevgrupper och på studieorganisation. De kräver också kortare eller längre tid för planering och omorganisation. Jag gör därför inledningsvis en analys av olika åtgärder. Därefter föreslår jag hur några av dessa bör kombineras.

Jag har övervägt följande alternativ:

1. Spärr mot s. k. dubbelutbildning
2. Punktvis revision av statsbidragsrekvisitioner
3. Bättre fyllande av vakanta utbildningsplatser
4. Ökad samverkan mellan olika utbildningsanordnare
5. Skärpta regler för gruppstorlekar och gruppdelningar samt en friare användning av gymnasieskolans resurser
6. Samordning av timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna

7. Slopande av länskolnämndernas dispensgivning
8. Möjlighet till självstudier under viss tid
9. Anställande av färre korttidsvikarier för tjänstlediga lärare

Vid genomgången av de olika alternativen kommer jag att belysa vilka konsekvenser de kan få för eleverna. För lärarkåren som helhet blir konsekvenserna genomgående att timunderlaget minskar lika mycket, oavsett vilka metoder som väljs. Analyser av hur minskningen slår för olika personalkategorier redovisar jag senare (avsnitt 9).

Jag har i mina överväganden dessutom haft som utgångspunkt att kommunerna inte skall åsamkas några nya kostnader.

2.1 Alternativa sparmetoder

2.1.1 Spärr mot s.k. dubbelutbildning

Begreppet dubbelutbildning är långtifrån entydigt. En andra utbildning inom gymnasieskolan, t. ex. i form av en specialkurs, kan vara ett viktigt komplement till en tidigare utbildning. Så har t. ex. min företrädare i 1981 års budgetproposition (prop. 1980/81:100 bil. 12 s. 233) pekat på det angslagna i att inom gymnasieskolan skapa kortare högre specialkurser med klar yrkesinriktning, vilka för vissa elever skulle kunna bli ett alternativ till högskoleutbildning. Regeringen har senare uppdragit åt skolöverstyrelsen (SÖ) att utarbeta förslag till tim- och kursplaner för sådana kurser.

Det är också svårt att göra en klar åtskillnad mellan å ena sidan dubbelutbildning, å den andra en mera systematisk tillämpning av mönstret återkommande utbildning. Att underlätta återkommande utbildning har länge varit ett mål för utbildningspolitiken. Det finns dock anledning att noga följa hur utbildningsutbudet i såväl gymnasieskola som kommunal vuxenutbildning (komvux) och högskola utnyttjas av olika grupper. I propositionen om skolforskning och personalutveckling (prop. 1980/81:97, UbU 1980/81:37, rskr 1980/81:385) har min företrädare framhållit att detta bör vara en prioriterad uppgift för skolforskningen. Jag utesluter dock inte att en översyn senare kan ge vid handen att vissa åtgärder mot dubbelutbildning kan bli motiverade inom det samlade utbildningsutbudet.

En spärr mot dubbelutbildning ger en besparing först om man samtidigt definitivt spärrar tillträdet till komvux och arbetsmarknadsutbildning (AMU) för just de ungdomar, som söker en ny utbildning inom gymnasieskolan. I och med att dessa utbildningar är maximerade till ett visst antal undervisningstimmar eller motsvarande finns f.ö. redan en viss sådan spärr.

För eleverna måste ett förbud mot att välja en ny utbildning i gymnasieskolan innebära att det val de gör i årskurs 9 i grundskolan skulle få en alltför avgörande betydelse. De skulle inte ges möjlighet att börja om, om de finner, att deras intressen ändrats eller att arbetsmarknadssituationen är en annan än de räknade med, då de började sina studier.

Det kan också tilläggas att de totala kostnaderna för utbildning och studiesociala insatser är lägre i gymnasieskolan än i AMU. Om en ny utbildning i gymnasieskolan leder till en sysselsättning, är den också lönsam rent samhällsekonomiskt.

Jag finner det också svårt att beräkna de besparingar som kan göras med denna metod. För att en säker besparingseffekt skall nås, måste antalet elever som vill genomgå en ytterligare studieväg på en skola eller en ort vara så stort, att ett bortfall skulle reducera organisationen med en hel klass. Att befintliga klasser minskar i storlek från 30 till t. ex. 28 elever ger i sig ingen besparing.

Jag är av de skäl som jag här har anfört inte beredd att nu föreslå en ytterligare spärr mot dubbelutbildning.

2.1.2 Punktvis revision av statsbidragsrekvisitionerna

Att söka åstadkomma besparingar genom en intensivare revision av hur kommunerna utnyttjar rätten till statsbidrag är ett annat alternativ. SÖ har kommit in med synpunkter i denna fråga. Eventuella besparingar genom t. ex. en skärpt och utvidgad central revision måste vägas mot de ökade kostnaderna för själva revisionen. Den revisionella efterhandsgranskningen av utbetalade statsbidrag har visat på betydande felaktigheter, som lett till att statsbidrag kunnat återkrävas till statsverksamheten. De förändringar av gymnasieskolans resursfördelningssystem som jag kommer att föreslå skall ge enklare och därmed säkrare rutiner för rekvisition av statsbidrag och kommer därmed att påverka behovet av kontroll och revision. Detta behov kommer att analyseras i samband med översynen inom utbildningsdepartementet av statsbidraget till gymnasieskolan. Några ytterligare åtgärder finner jag inte motiverade att föreslå i detta sammanhang.

2.1.3 Bättre fyllande av vakanta utbildningsplatser

Jag har vidare övervägt om besparingar skulle kunna åstadkommas genom åtgärder för att bättre fylla vakanta utbildningsplatser.

I riksdagsbesluten (UbU 1979/80: 34, rskr 1979/80: 363) med anledning av 1980 års budgetproposition (prop. 1979/80: 100, bil. 12) och propositionen (prop. 1979/80: 145) om åtgärder för att främja ungdomars utbildning i gymnasieskolan m. m., den s. k. ungdomspropositionen, dimensionerades gymnasieskolans s. k. stora ram för läsåret 1980/81 (linjer och minst ettåriga grundskoleanknutna specialkurser) för totalt ca 134 000 intagningsplatser. Antalet faktiskt utlagda platser inom stora ramen var den 31 augusti 1980 ca 122 000, av vilka 113 000 hade tagits i anspråk. Antalet lediga elevplatser hösten 1980 var därmed ca 9 000, medan medel fanns beviljade för ytterligare ca 12 000 platser, vilka dock inte utnyttjades.

Ett mål för gymnasieskolan måste vara att söka fylla dessa platser även då dimensioneringsbesluten för olika studievägar inte helt överensstämmer med elevernas önskemål. Ytligt sett ger detta en merkostnad för samhället

och skolbudgeten. Dock finns i denna medel anslagna för ett bättre platsutnyttjande. Vidare uppstår betydande kostnader i andra sammanhang, om ungdomar som är arbetslösa inte heller kan få en utbildningsplats inom i första hand gymnasieskolan.

Den s. k. 16-årspuckeln håller f. n. på att nå sin kulmen. Enligt statistik från SÖ var hösten 1980 andelen disponibla *lediga* elevplatser jämförd med andelen *utlagda* 5,5% inom stora ramen – en minskning från 7,2% hösten 1979.

Av samma statistik framgår också att 75% av de disponibla lediga platserna på de utpräglat yrkesinriktade linjerna finns på Dk-, Ko- och Ve-linjerna. På dessa tre linjer finns ca 95% av gymnasieskolans specialklasser, där delningstalet är 13 i stället för 16 (som på Ve-linjen) eller 30 (som på Dk- och Ko-linjerna). I de fall specialklasser läggs ut uppstår med nödvändighet ett visst antal lediga platser per klass, som inte kan utnyttjas. Att alla utlagda platser skulle kunna tas i anspråk, och att alltså delningstal och klassmedeltal skulle sammanfalla, är givetvis ett i praktiken ouppnåeligt mål. Klassmedeltalen i gymnasieskolans årskurs 1 är dock höga, jämfört med basresursmedeltalen på grundskolans högstadium.

För att utnyttja vakanta platser bättre fordras en koncentration av utbildningar till färre enheter. En sådan koncentration skulle enligt min mening drabba främst utpräglat yrkesinriktade studievägar. Flera av dessa skulle med en sådan åtgärd koncentreras till stora tätorter, där studievägen kan organiseras vid åtminstone någon skolenhet. Därigenom uppstår i stället med nuvarande statliga stöd ökade kostnader för resor och inackordering. Flertalet elever väljer kanske – mot sin vilja och missnöjda – ett lägre rangordnat alternativ på hemorten. I samma mån som dimensioneringen av gymnasieskolans studievägar är beräknad efter arbetsmarknadens behov rubbas hela gymnasieskolplaneringen, om eleverna på detta sätt koncentreras till ett mindre antal studievägar.

Jag är därför inte beredd att nu föreslå besparingar genom ökad centralisering av vissa studievägar.

2.1.4 *Ökad samverkan mellan olika utbildningsanordnare*

Det har i olika sammanhang hävdats att utbildningsresurserna skulle kunna utnyttjas effektivare genom ökad samordning och samverkan mellan gymnasieskolan, komvux och AMU. Man brukar därvid särskilt peka på att det skulle förekomma inom en kommun eller inom angränsande kommuner att nära nog identiska kurser (eller åtminstone kurser med identiska mål) inom de olika typerna av utbildning anordnas och att kursplatser står tomma.

Här vill jag erinra om att chefen för utbildningsdepartementet i budgetpropositionen såväl 1978 som 1981 betonat vikten av noggranna överväganden i fråga om utbudet av kurser i komvux i ett läge när endast begränsade resurser kan ställas till förfogande. I det statsfinansiella läge som råder är en skärpt uppmärksamhet än nödvändigare.

Förutsättningarna för att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande genom ökad samordning mellan de olika slagen av utbildning har sedan flera år varit föremål för regeringens intresse. År 1979 gav regeringen gymnasieutredningen tilläggsdirektiv att ta initiativ till en försöksverksamhet med fördjupad samverkan mellan olika utbildningsanordnare. Även kommittén för arbetsmarknadsutbildning och företagsutbildning, KAFU (A 1980:02) har samordningsuppdrag. Gymnasieutredningen har den 2 mars 1981 i samråd med komvux-utredningen (U 1978:04) inkommit med förslag till en sådan försöksverksamhet i Årjängs kommun. Försöket, som medgavs av regeringen den 7 maj 1981, är emellertid starkt begränsat, och resultat kan förväntas först efter längre tid. En samordning har också särskilt uppmärksamats i utbildningsutskottets betänkande över besparingspropositionen. Tonvikten ligger där helt på *organisationen* av utbildning: "Enligt utskottets uppfattning kan rationaliseringsvinster göras om man visar återhållsamhet med samtidigt anordnande av samma gymnasieskolutbildningar såväl inom gymnasieskolan som inom kommunal vuxenutbildning och arbetsmarknadsutbildning" (UbU 1980/81: 12 s. 12 och UbU 1980/81: 15).

Jag vill i sammanhanget påpeka att AMU:s inriktning i framtiden blir alltmera anpassad till arbetsmarknadens behov och därmed alltmera tydligt yrkesinriktad. Detta innebär samtidigt en strävan att minska graden av institutionalisering och att återvinna den flexibilitet som tidigare var AMU:s kännetecken. Det innebär också att skillnaderna mellan det ordinarie skolväsendet och AMU ökar, vilket automatiskt leder till att riskerna minskar för dubblering av kurser inom de olika utbildningarna. Detta utesluter givetvis inte att vinster finns att hämta genom att samutnyttja lokaler och materiel.

Vidare vill jag påminna om vad chefen för arbetsmarknadsdepartementet i proposition om arbetsmarknadspolitikens framtida inriktning (prop. 1980/81: 126, AU 1980/81: 21, rskr 1980/81: 404) har uttalat att i de fall 18-19-åringar skall få intas i AMU-kurser bör samråd först ha skett med skolmyndigheterna för att fastslå att en utbildning inom gymnasieskolans ram inte är realistisk i det enskilda fallet.

Då det gäller möjligheterna att åstadkomma besparingar genom ökad samordning av komvux med gymnasieskolan är det givetvis nödvändigt att ta hänsyn till att de båda utbildningarna med kommunerna som gemensam huvudman fått olika organisatorisk utformning med hänsyn till att de vänder sig till i princip skilda målgrupper.

En höjning av minimiåldern för komvux-studier skulle kunna leda till att vakanta utbildningsplatser i gymnasieskolan utnyttjades bättre. Däremot ger detta inte någon besparing i gymnasieskolan. För att en besparing för komvux skulle uppstå måste de "utspärrade" ungdomarna under 20 år vara så många, att färre kurser skulle starta i komvux. Det skulle i sin tur innebära att ett antal vuxna skulle bli utan utbildning, om inte de också kunde tas in i gymnasieskolan. Dessutom skulle alla som inte kan eller vill studera på heltid tvingas avstå.

Ett närmande i *strukturen* mellan gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning förutsätter ändringar av gymnasieskolan som går längre än vad jag kan föreslå f. n. En så radikal förändring av gymnasieskolan skulle gripa djupt in i gymnasieutredningens uppdrag. En utgångspunkt redan i besparingspropositionen var att inte föregripa kommande förslag från gymnasieutredningen. Det är inte heller motiverat att nu föreslå strukturförändringar i timplanerna för gymnasieskolkurser i komvux, dels med tanke på komvux-utredningens arbete, dels med tanke på att varje förlängning av komvux-studierna till att närma sig längden på studierna i gymnasieskolan skulle ge en ökning av antalet lärartimmar i komvux och dessutom få effekter bl. a. i form av produktionsbortfall och ökat behov av studiestöd.

I en samlad analys av besparingsmöjligheterna på detta område vill jag också ta in den personliga vinsten för vissa elever i gymnasieskolan och därmed en total vinst för samhället, när dessa i stället för att helt avbryta sina studier har kunnat byta till och slutföra sina studier i komvux. Undersökningar visar att det koncentrerade studiesättet i komvux och friheten från gymnasieskolans ämnessplittring passar vissa elever mycket väl. Möjligheterna till deltidstudier har också visat sig vara av betydelse för vissa ungdomar.

I avvaktan på bl. a. komvux-utredningens förslag är jag nu inte beredd att föreslå några besparingar genom ökad samverkan mellan gymnasieskola, komvux och AMU.

2.1.5 Skärpta regler för gruppstorlekar och gruppdelningar samt en friare användning av gymnasieskolans resurser

Inom utbildningsdepartementet har utarbetats en promemoria om bl. a. gruppstorlekar och gruppdelningar i gymnasieskolan. Promemorian bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 2*. Den har legat till grund för mina överväganden.

Skärpta regler för *gruppstorlekar* kan t. ex. införas så, att det i en skolenhet skulle behövas minst 12 eller 15 elever för att starta undervisning i ett ämne. F. n. krävs vanligen minst 8 elever.

En sådan metod skulle främst kunna drabba språkutbudet och olika ämnen som kan väljas som varianter till den vanliga studievägen. Den skulle kunna ge stora regionala orättvisor i fråga om elevernas möjligheter att välja ämnen och studievägar. Närmare beräkningar av spareffekten är inte möjliga att göra utan kännedom om elevernas andrahandsval i varje aktuellt fall. Elever som utestängs från ett visst, av inte så många valt ämne kan nämligen genom att de då styrs till ett annat ämne bidra till att grupperna i detta blir fler. Då uteblir besparingen.

Jag anser att frågan om udda val och små grupper är viktig från såväl pedagogisk och kulturpolitisk som ekonomisk synpunkt. Inte minst måste man beakta de behov av ett varierat språkprogram i gymnasieskolan som blir följderna av olika invandrarelevs intresse av att kunna välja att studera sitt hemspråk.

Någon generell höjning av elevtalen för start av undervisning vill jag därför inte nu förorda.

Däremot bör enligt min mening bl.a. vissa reduktioner av timtalen kunna göras i de fall undervisningsgrupperna är mycket små. Jag lämnar i det följande (avsnitt 5.4) förslag i denna fråga.

Jag har vidare övervägt möjligheten att göra en översyn av bestämmelserna om *gruppdelningar*. För olika, ofta praktiskt betonade verksamheter finns i gymnasieskolan ett antal extra lärartimmar, då en klass eller grupp t. ex. kan delas i två hälfter. Om t.ex. två halvklasstimmar förvandlas till en helklasstimme, görs en besparing. De timmar det här handlar om är främst gruppdelningstimmar för stöd- och samordnad specialundervisning, för s. k. studieteknisk träning, för laborationer och konstruktionsövningar samt för nybörjarspråk.

Ett generellt slopande av alla gruppdelningstimmar för studieteknisk träning i årskurs 1 skulle till mer än 50% drabba den extra träning eleverna i dag får i svenska och engelska. Situationen för svenskämnet på de yrkesinriktade linjerna skulle försämrans.

Inte heller vill jag förorda en generell skärpning av gruppdelningsbestämmelserna för t. ex. laborationer och konstruktionsövningar. Gymnasieskolans möjligheter till en praktiskt betonad utbildning måste i görligaste mån bevaras, främst inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn.

Skolan måste också i framtiden ha möjlighet att ge eleverna en intensiv träning i basfärdigheter genom att kunna bilda mindre undervisningsgrupper. Detta skulle omöjliggöras, om man generellt slopade resursen för studieteknisk träning. Däremot bör man enligt min mening nu ompröva bl. a. dess användning och bindning till vissa studievägar. Detsamma gäller vissa andra resurser för gruppdelning.

Det tillskott av timmar som underlag för lärartjänster och därmed statsbidrag som följer av bl. a. regler om gruppdelning kan sägas innebära en förstärkningsresurs. I den promemoria om bl. a. gruppstorlekar och gruppdelningar som jag tidigare har nämnt (bilaga 2) behandlas också allmänt frågan om resurser – basresurser och förstärkningsresurser – i gymnasieskolan. Promemorian har även härvidlag legat till grund för mina överväganden.

Eftersom de lokala förhållandena skiftar, kommer jag i det följande (avsnitt 3), att föreslå att skolstyrelserna – varmed jag i fortsättningen avser även landstingens utbildningsnämnder – och skolorna själva får fördela vissa resurser i form av lärartimmar och därmed statsbidrag till lärarlöner som i dag finns för särskilda ändamål. Mitt förslag innebär alltså en *fri resursanvändning* i denna del.

Detta betyder att gymnasieskolan i likhet med grundskolan kommer att ha en fri resurs, vilken man själv får förfoga över för vissa angivna ändamål. Till grundskolan utgår en s. k. förstärkningsresurs. För enkelhetens skull använder jag i detta sammanhang beteckningen förstärkningsre-

surs också för den nya fria resursen till gymnasieskolan. Det bör få ankomma på regeringen att avgöra om begreppet förstärkningsresurs, i den bemärkelse som jag nu har redovisat, bör föras in i gällande statsbidragsförfattningar eller ej. Det jag således kallar förstärkningsresurs bör – som jag redovisar närmare i det följande – bestå av bl. a. nuvarande resurser för stöd- och samordnad specialundervisning samt för delning av klass eller grupp för studieteknisk träning, laborationer och konstruktionsövningar samt undervisning i nybörjarspråk. Till förstärkningsresursen bör också räknas timme till förfogande (ttf) samt resursen för frivillig undervisning.

2.1.6 Samordning av timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna

Alternativa timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna (tidigare SSG, särskild samordnad gymnasieskola) tillämpas enligt riksdagens beslut (prop. 1979/80: 15, UbU 1979/80: 4, rskr 1979/80: 27) fr. o. m. höstterminen 1980 i drygt 25 kommuner med mindre än 400 16-åringar. Utvärderingar av den tidigare försöksverksamheten med SSG har givit goda erfarenheter av samordning av timplaner. Timbesparingarna i SSG låg i de 9 kommuner som då var aktuella på 8–10% i förhållande till timplanerna i Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70). Störst var timminskningen i årskurs 3 med dess i SSG gren- och variantfria konstruktion.

En ren övergång till alternativa timplaner på de tre- och fyraåriga linjerna skulle emellertid endast kunna ge en del av de nödvändiga besparingarna läsåret 1982/83. Dels finns det i både större och mindre kommuner skolenheter som inte har alla de fem aktuella linjerna E, H, S, N och T. Där kan då inte alla samläsningseffekter tas ut. Dels är dessa effekter enligt beräkningar som jag har låtit utföra avsevärt mindre, ca 3 à 4%, på större enheter. Dessa 3 till 4% skulle sedan behöva tredelas, då de ju endast gäller en tredjedel av gymnasieskolans studievägar dvs. de tre- och fyraåriga linjerna. För att en spareffekt skall nås redan budgetåret 1982/83 skulle därtill en ytterligare reducering behöva ske, då alternativa timplaner det läsåret endast skulle hinna tillämpas i årskurs 1, där spareffekten är minst. En besparing skulle därmed budgetåret 1982/83 endast komma att uppgå till ca 0,3%, vilket bör jämföras med sparmålets 6%.

En generell övergång till alternativa timplaner skulle vidare få till följd att ett ämne som t. ex. stenografi helt skulle försvinna från gymnasieskolan. Man skulle inte heller kunna genomföra den försöksverksamhet som enligt tidigare beslut pågår inom den naturvetenskaplig-tekniska sektorn (varianter på N-linjen och sammanhållen studiegång på N- och T-linjerna i årskurs 1 och 2). Såväl dessa försök som vissa förslag från SÖ om förändringar på den ekonomiska sektorn bör tvärtom enligt min uppfattning tas in i justeringar av dagens timplaner efter modell från de alternativa timplanerna.

Enligt min mening går det att spara resurser genom att samordna timplaner mellan olika linjer efter modell från de s. k. alternativa timplanerna för tre- och fyraåriga linjer.

I det följande (avsnitt 4) kommer jag att föreslå en sådan samordning, som innebär en jämförelsevis ringa förändring av timplanesystemet.

2.1.7 Slopande av länskolnämndernas dispensgivning

Länskolnämnderna får f. n. med stöd av 8 kap. 18–21 §§ skolförordningen medge dispenser för att bl. a. anordna undervisning på studieväg samt i mindre och i fler grupper än bestämmelserna medger. Något tak för dispensererna finns inte. Länskolnämnderna får medge dem av särskilda eller synnerliga skäl.

Enligt min mening bör länskolnämndernas möjligheter att bevilja dispenser av det slag jag har beskrivit upphöra fr. o. m. läsåret 1982/83. Jag återkommer till denna fråga (avsnitt 5).

2.1.8 Möjlighet till självstudier under viss tid

Självständiga studier under viss tid var en av de metoder som föreslogs i besparingspropositionen. Som framgår av mina överväganden i det följande måste en övergång till självstudier i viss utsträckning kunna utnyttjas som en besparingsmetod, för att det uppsatta sparmålet skall kunna nås. Jag ser dem emellertid också klart motiverade av pedagogiska skäl. Jag kommer i det följande (avsnitt 6) att ge förslag om hur självstudier kan utformas.

Jag vill i detta sammanhang peka på ett väsentligt förhållande. Antalet timmar enligt en skolas schema är ofta långtifrån detsamma som antalet faktiskt lärarledda lektioner. Bortfallet till följd av skrivningar, koncentrationsdagar, flyttade tff osv. kan på vissa linjer – enligt vad jag har inhämtat – ibland uppgå till över 25% per läsår. Om antalet lärarledda veckotimmar för eleverna minskas, skapas motsvarande utrymme för skrivningar, koncentrationsdagar etc. För de återstående lärarledda lektionerna minskas därigenom bortfallet. Genom en ändrad disposition av schemat behöver ett införande av självstudier i många fall inte leda till någon minskning av antalet faktiskt genomförda, lärarledda lektioner för eleverna jämfört med nuläget. För handledning av eleverna under koncentrationsdagar och liknande finns lärartimmar inom den fria resurs, som jag kommer att föreslå i det följande.

2.1.9 Anställande av färre korttidsvikarier för tjänstlediga lärare

I debatten om alternativa sparmetoder har framförts tankar på att vikarier inte skulle anställas under de första tjänstledighetsdagarna för en lärare. Av den besparing som skulle kunna beräknas på denna väg har därvid t. ex. hälften tänkts återgå till fri disposition för skolorna. Vikarie skulle då kunna sättas in efter lokal bedömning där så bäst behövs under i princip hälften av tjänstledighetstiden.

Jag vill med anledning av detta anföra följande. Vikarier under kortare tjänstledigheter är en dyr och ofta ineffektiv resursanvändning, varför det

inte sällan bör vara möjligt att avstå från vikarie. Det är emellertid inte möjligt att behandla alla tjänstledigheter på samma sätt. Vissa lektioner fordrar mer lärarhandledning än andra, främst laborationer och arbetsteknik på yrkesinriktade studievägar. I andra fall kan arbetsresultatet bli bättre, om eleverna får använda lektionstiden till självstudier.

Det är med hänsyn till de olika förhållandena på skilda studievägar och nuvarande statsbidragssystem inte möjligt att fastställa ett bestämt belopp som skall sparas på denna väg. I stället bör skolledningen lokalt få avgöra i vilken mån vikarie behöver anställas för en kortare tjänstledighet. Inbesparade lärartimmar bör få bokföras och av skolledningen tillföras skolenhetens samlade förstärkningsresurs. Jag utvecklar mina förslag närmare i det följande (avsnitt 7).

2.2 Förslag om gymnasieskolans utformning fr. o. m. läsåret 1982/83

Att genomföra den beslutade besparingen bör enligt min mening inte vara den enda målsättningen för en förändring av gymnasieskolan från läsåret 1982/83. Som minst lika betydelsefullt bedömer jag det vara att inom gymnasieskolan ge möjlighet till en fri och behovsinriktad resursanvändning av i princip samma utformning som inom grundskolan.

Principen om en fri, behovsrelaterad resursanvändning, som aviserades i besparingspropositionen, har tidigare varit vägledande vid riksdagens beslut om grundskolans utformning, dels i samband med beslutet om skolans inre arbete (prop. 1975/76: 39, UbU 1975/76: 30, rskr 1975/76: 367), dels i samband med beslutet om statsbidrag till grundskolan (prop. 1977/78: 85, UbU 1977/78: 21, rskr 1977/78: 260). Min företrädare har i propositionen (prop. 1980/81: 97) om skolforskning och personalutveckling betonat vikten av en friare resursanvändning också inom gymnasieskolan som en betydelsefull förutsättning för ett lokalt utvecklingsarbete. SÖ har sedan år 1979 enligt regeringens beslut medgivits rätt att bedriva försöksverksamhet med en friare resursanvändning i vissa kommuner.

Genom en fri användning kan resurserna utnyttjas betydligt effektivare än vad som är möjligt inom ramen för nuvarande starkt centralstyrda regelsystem. Därigenom blir det också för skolstyrelserna och skolorna möjligt att motverka sådana negativa konsekvenser som skulle uppkomma, om besparingar genomförs inom ramen för nuvarande bestämmelser om resursanvändning. Jag kommer därför i det följande – förutom förslag till besparingar – också att föreslå sådana förändringar i regelsystemet att skolstyrelserna och skolorna i betydande utsträckning fritt kan disponera resurserna.

Den beslutade besparingen om ca 180 milj. kr. bör således enligt min mening genomföras samtidigt som och inom ramen för en friare resursanvändning. Besparingen bör genomföras på följande sätt.

Timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna bör samordnas ytterligare.

En förändring av timplanerna ger läsåret 1982/83 till följd av ett minskat totalantal timmar i årskurs I en engångsbesparing – jämfört med dagens kostnader – på ca 30–40 milj. kr. Då timplanerna helt genomförts 1984/85, fås en årlig besparing som – jämfört med dagens kostnader – beräknats till ca 35–45 milj. kr.

Länsskolnämndernas dispensrätt bör upphöra, vilket ger en besparing på ca 55–65 milj. kr.

Timtalen bör reduceras med 20–25 % för undervisningsgrupper med mindre än 12 elever i de fall grupperna kan omfatta 30 elever. Den årliga besparingen kan här beräknas till ca 15 milj. kr.

Återstående del av besparingen läsåret 1982/83, dvs. i runda tal (180–35–60–15=) 70 milj. kr., bör tas ut genom en minskad lärartilldelning till skolorna.

Jag kommer i det följande att i detalj redogöra för mina förslag. Jag behandlar i tur och ordning den fria resursanvändningens utformning (avsnitt 3), förslag om samordnade timplaner (avsnitt 4), slopande av länsskolnämndernas dispensgivning samt timreduktioner vid små undervisningsgrupper (avsnitt 5), självstudier (avsnitt 6) samt omfördelning av resurser motsvarande inbesparade korttidsvikariat (avsnitt 7).

De förändringar jag föreslår ställer krav på såväl utbildningsåtgärder som lokalt utvecklingsarbete. Genom riksdagens beslut med anledning av propositionen om skolforskning och personalutveckling (prop. 1980/81: 97, UbU 1980/81: 37, rskr 1980/81: 385) har ansvaret för olika insatser decentraliserats till kommunerna. Kommunerna disponerar enligt beslutet mellan 20 och 40 % av ett särskilt statsbidrag för lokal skolutveckling för olika kurser och utvecklingsinsatser. Länsskolnämndernas arbete skall samtidigt inriktas mot en stödande och initierande funktion i fråga om det lokala utvecklingsarbetet och den personalutbildning som anknyter till detta. Jag utgår ifrån att en betydande del av dessa resurser under de båda närmaste läsåren bör kunna inriktas på gymnasieskolans utveckling. För utvecklingsarbetet inom grundskolan har riksdagen beslutat om en särskild genomföranderesurs under läsåren 1980/81–1983/84 (prop. 1978/79: 180, UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422).

3 En friare resursanvändning och en särskild handledarresurs i gymnasieskolan

3.1 Resursbegreppet

Jag vill inledningsvis erinra om den tidigare nämnda promemorian om grupper och resurser i gymnasieskolan (bilaga 2).

Jag föreslår att skolstyrelser och skolledning själva bör få fördela de

resurser som i dag finns avdelade för vissa särskilda ändamål. Jag finner det lämpligt att vid beskrivningen av gymnasieskolans resurser använda samma terminologi som tillämpas på grundskolan och sammanfattar således i begreppet förstärkningsresurser de extra resurser som finns för stöd- och samordnad specialundervisning, för frivillig undervisning, för delning av klass eller grupp vid studieteknisk träning, laborationer och konstruktionsövningar samt undervisning i nybörjarspråk, ttf m. m.

3.2 Tidigare överväganden och beslut

Utredningen om skolans inre arbete (SIA) tog i sitt betänkande (SOU 1974: 53) Skolans arbetsmiljö (s. 651 ff.) upp möjligheterna till stödinsatser i gymnasieskolan.

Situationen i gymnasieskolan karaktäriserades enligt SIA-utredningen av det – som man uttryckte det – paradoxala förhållandet att man menar sig vara i behov av mycket stora resurser för att hjälpa elever med svårigheter men samtidigt inte helt utnyttjar tilldelade resurser. SIA såg en orsak till detta i bl. a. den långtgående uppsplittringen och detaljbindningen av resurserna i timplaner och anvisningar.

Skolenhetens ledning borde enligt SIA-utredningen få betydande frihet att själv forma ett program för att hjälpa elever med svårigheter och skapa en positiv och utvecklande miljö under skoldagen. Därför borde en samlad förstärkningsresurs skapas av nuvarande resurser för stödundervisning och samordnad specialundervisning, grupptimmar för studieteknisk träning i årskurs 1, ttf, frivillig undervisning och särskild undervisning. Utredningen ville dessutom få fram ett tillskott motsvarande en grupptimme i årskurs 1 på de utpräglade yrkesinriktade linjerna.

Med utgångspunkt i detaljregleringarna i Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70) och behovet av en ökad frihet vid den enskilda skolan att besluta om förstärkningsanordningar föreslog utredningen om skolan, staten och kommunerna (SSK) i sitt betänkande (SOU 1975: 9) Individerna och skolan (s. 77 ff.) att de nyssnämnda resurserna borde sammanföras i en samlad resurs för lokal disposition. De resurser som finns enligt anmärkningar och bestämmelser till timplanerna borde enligt SSK tillföras den samlade resursen för lokal disposition.

Ett antal försök med friare resursanvändning har genomförts under det senaste decenniet. Därvid har den friare resursanvändningen varit ett medel för att nå ett bestämt mål: elevstyrda gruppstudier, anställande av språk- och lärarassistenter, ökat inflytande och ansvar för personal och elever, möjliggörande av gymnasieskolstudier på orter med mycket begränsat antal elever, tillgodoseende av särskilda behov för vissa ungdomar, bl. a. arbetslös ungdom och invandrarungdom i gymnasieskolan.

Dessa försök redovisas närmare i bilaga 2. Där återges också några av de erfarenheter man hunnit få av de försök med friare resursanvändning som

år 1979 medgavs på inalles 6 orter. Efter förslag i årets budgetproposition (prop. 1980/81: 100bil. 12 s. 319f.) har riksdagen beslutat att ett friare resurstilldelningssystem skall prövas i årskurs 4 av teknisk linje (UbU 1980/81: 30, rskr 1980/81: 283). Regeringen har med anledning härav utfärdat förordningen (SÖ-FS 1981: 143) om försöksverksamhet med kombination av ramtimplaner och friare resurstilldelning i årskurs 4 av fyraårig teknisk linje i gymnasieskolan.

3.3 Inriktningen av en friare resursanvändning

Jag har med tillfredsställelse erfarit att i SÖ:s utvärdering av de aktuella försöken som en viktig del ingår att se hur en friare resursanvändning kan gagna elever med svårigheter. Jag delar SIA-utredningens och SSK-utredningens syn på behovet av att bryta upp dagens detaljbundna fördelning och användning av resurser också inom gymnasieskolan. Inriktningen måste härvid enligt min mening vara att så långt möjligt fördela resurserna till de grupper av elever som har störst behov av hjälp och stöd.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att länskolnämnden i Skaraborgs län hos regeringen begärt medgivande till en friare resursanvändning vid gymnasieskolorna i länet, där avsikten främst är att lösgöra medel för särskilda insatser för mindre studiemotiverade elever och för elever med olika slag av handikapp. Andelen sådana elever kommer, som länskolnämnden framhåller, att öka i och med en dimensionering av den gymnasi-ala utbildningen för minst 100% av en årskull. Gymnasieskolan tar redan nu och kommer framöver att få ta emot i stort sett samma elever som grundskolan, men saknar, som jag tidigare har framhållit, frihet att fördela förstärkningsresurserna efter aktuella behov. Regeringen har den 7 maj 1981 medgivit den begärda försöksverksamheten i Skaraborgs län. En försöksverksamhet av detta slag redan under läsåret 1981/82 kan enligt min uppfattning ge värdefulla erfarenheter för den frihet i resursanvändningen som jag föreslår för samtliga gymnasieskolor fr.o.m. läsåret 1982/83. Med de besparingar som då måste göras inom gymnasieskolan blir enligt min mening kravet än större på en behovsriktad resursfördelning. I ett kärt ekonomiskt läge är det än nödvändigare att de knappa extraresurserna kan användas i första hand till stöd för de elever som har störst svårigheter i sitt skolarbete.

Jag har redan uttalat att en del av besparingen kan behöva åstadkommas genom ett system med möjlighet till självstudier, kombinerat med fri användning av en förstärkningsresurs. Det blir därvid en viktig uppgift för skolstyrelserna och skolledningarna att överväga hur resurserna skall fördelas på för eleverna bästa sätt.

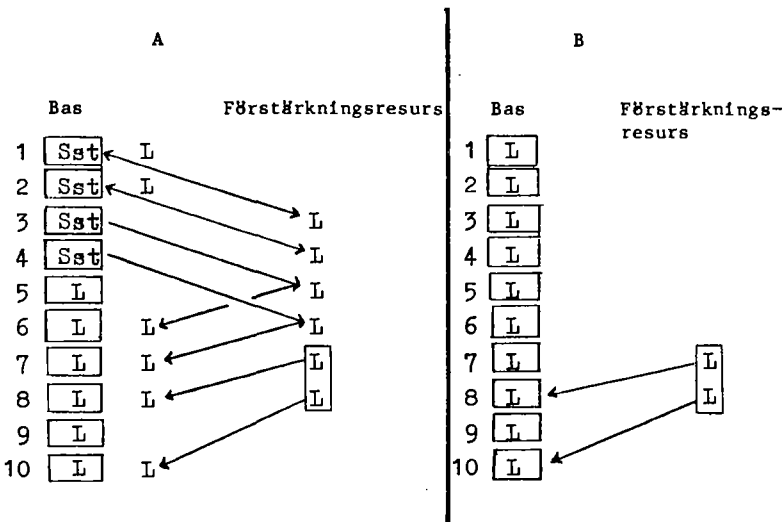
Som jag tidigare har framhållit ser jag en friare resursanvändning som ett instrument för en bättre, lokalt behovsriktad resursfördelning. Den över- syn av gymnasieskolans statsbidragssystem som pågår inom regerings-

kansliet inriktas på införandet av ett schabloniserat system, motsvarande det som gäller för grundskolan och med en stor lokal förfoganderätt över de resurser som ställs till förfogande.

I mina överväganden om hur besparingen skall åstadkommas har jag funnit att – med en viss förenkling – två huvudprinciper står mot varandra: Å ena sidan en större mängd icke lärarledd undervisning och en jämförelsevis stor fri resurs, som kan användas till lärarinsatser, där man har svårast att undvara sådana. Det var denna princip som angavs i besparingspropositionen. Där framhölls det angelägna i att genom en omfördelning av resurserna t.ex. kunna skapa mindre undervisningsgrupper i svenska på yrkesinriktade linjer. Å andra sidan kan ställas en princip med en mindre mängd icke lärarledd undervisning eller ingen alls och en mindre, fri resurs att sätta in, där den bäst skulle behövas. Besparingar måste då tas ut genom att starkt reducera gymnasieskolans stödresurser.

Schablonmässigt kan skillnaden mellan de två principerna illustreras med följande modeller:

I båda modellerna är antalet timmar 10 och antalet förstärkningsresurser 2. I modell A planeras timmarna 1–4 som möjliga för självstudier, och resurser frigörs på så sätt till extra lärarinsatser (timmarna 3 och 4 förstärker timmarna 6 och 7). Timmarna 1 och 2 kan i den slutliga planeringen återgå som lärarledda timmar, och antalet självstudietimmar reduceras till 2. I modell B finns inte samma utrymme för prioritering av resursbehoven. De två förstärkningsresurser som finns läggs ut som stöd vid timmarna 8 och 10. I båda fallen blir den totala mängden lärarledda timmar densamma, dvs. 12.

Sst = självstudietid. L = lärarledd lektion

I modell A kan den fria resursen föras till de elever och ämnen som har störst behov av lärarhandledning. Den kan således användas till t. ex. gruppdelningar och till stöd- och samordnad specialundervisning. I modell B är den fria resursen mindre, och skolan har mindre möjlighet till gruppdelningar.

Som jag tidigare har anfört är ett viktigt syfte med mina förslag att ge möjlighet till lokal bedömning och behovsorienterad fördelning av de knappa resurserna. Jag finner det således lämpligt att kombinera en rättighet att lägga ut vissa timmar som självstudier med en relativt stor förstärkningsresurs. Ett motsatt förfaringssätt är däremot enligt min mening olämpligt, dvs. att inte medge rätt till självstudietimmar och i stället nå spareffekten genom att dra in huvuddelen av förstärkningsresursen. Elevernas behov av att arbeta i mindre grupper och deras förutsättningar för att arbeta självständigt kan inte för varje undervisningsgrupp bedömas från central nivå, vilket skulle bli följden av en fortsatt central reglering av resursanvändningen. I stället bör skolstyrelserna och skolledarna inom gymnasieskolan, på samma sätt som redan sker i grundskolan, genom en fri resursanvändning själva få avgöra hur pass intensiv lärarhandledningen behöver vara i olika grupper. Därigenom kan också vissa nuvarande resurser, såsom tff samt stöd- och samordnad specialundervisning, få en effektivare användning än vad som nu ibland är fallet.

Jag förordar därför den första modellen. Dess fördel är enligt min mening att den ger största möjliga frihet att handla utifrån den lokala situation som är aktuell.

Jag är alltså inte beredd att medverka till en fortsatt centralstyrd fördelning av gymnasieskolans förstärkningsresurser. Ett centralt överförande av t. ex. resursen för halvklasstimmar för studieteknisk träning i vissa ämnen till helklasstimmar i samma ämnen skulle endast vara en rent matematisk transaktion. Två tredjedelar av resursen skulle låsas till den dryga tredjedel av eleverna i gymnasieskolan som går på de tre- och fyraåriga linjerna. Liknande proportioner i resursfördelningen mellan olika typer av studievägar gäller för övrigt tff-resursen. Att på detta sätt låsa resurserna skulle direkt motverka en behovsorienterad resursanvändning. En sådan bör nu enligt min mening införas i gymnasieskolan av samma skäl som legat till grund för riksdagens beslut om grundskolan. Därigenom skapas möjlighet till en behovsriktad resursfördelning.

3.4 Utformningen av en friare resursanvändning och tillskott av en särskild handledarresurs

Fördelningen av vad jag har kallat förstärkningsresursen bör ankomma dels på skolstyrelsen, dels på skolledningen.

Redan i dag gäller att *skolstyrelserna* i kommun med mer än en enhet av gymnasieskolan har rätt att besluta om fördelning på de olika skolenheter-

na av kommunens totala resurs för stöd- och samordnad specialundervisning samt för frivillig undervisning. Skolstyrelserna bör enligt min mening även, där så kan bli aktuellt, få besluta om fördelningen på skolenheter av kommunens totala resurs för ttf och för delning av klass eller grupp för studieteknisk träning. Båda dessa senare resurser är i dag ojämnt fördelade på studievägar. En låsning till skolenheter skulle missgynna särskilt skolor med enbart yrkesinriktade studievägar. Skolstyrelserna bör vidare disponera en särskild lärarveckotimresurs för fördelning till skolenheterna i enlighet med vad jag föreslår i det följande.

Skolledningarna vid resp. skolenhet bör få besluta om fördelningen av de resurser som tilldelas av skolstyrelsen i enlighet med vad jag nyss har sagt samt om fördelningen av resurserna för laborationer och konstruktionsövningar, undervisning i nybörjarspråk samt annan delning av klass eller grupp enligt bestämmelser i timplanerna. Användningen av dessa resurser, som skolenheten får direkt eller via skolstyrelsen, bör alltså i framtiden inte vara låst till särskilda lektioner och ämnen.

Vissa extra resurser bör dock enligt min mening inte heller i framtiden ingå i en fri och samlad resurs. Undantagna från den fria resursanvändningen bör vara resurserna för hemspråksundervisning och studiehandledning på hemspråket, för stödundervisning i svenska för invandrarelever samt för särskild undervisning. Dessa resurser utgår endast vid behov, dvs. för invandrarelever med angivna behov eller om långvarigt sjuka elever finns vid skolan.

De förslag om ny organisation av syo som jag inom kort avser att framlägga innebär bl. a. att en del av statsbidraget för syo kommer att läggas in i driftbidraget för gymnasieskolan. Även om syo-verksamheten är av den arten att statsbidraget till syo mycket väl skulle kunna inrymmas i den fria resursanvändningen, bör detta bidrag tills vidare utgå för sig ur en egen anslagspost.

Det bör ankomma på skolledningen, som har att besluta om tjänstefördelning och schema, att inom ramen för tilldelade medel fördela de resurser som jag här har talat om på samma sätt som sedan år 1978 har gällt inom grundskolan. Liksom inom denna skolform anser jag att det främsta syftet med den fria resursanvändningen i gymnasieskolan bör vara att hjälpa de elever som har svårigheter i skolarbetet. Därvid vill jag särskilt uppmärksamma det omvittnade behovet av extra insatser för många elever dels vid inträdet i gymnasieskolan, dels i de s. k. basfärdighetsämnen svenska och matematik. Timmarna kan användas bl. a. för gruppdelning och för handledning under självstudietimmar. Tillräckligt antal timmar måste dock avsättas för sådana obligatoriska moment som enligt läroplanen ingår i ttf.

Utöver detta bör det i fortsättningen ankomma på varje skolenhet att bedöma vilka ttf-verksamheter som bör anordnas för t. ex. extern medverkan i skolans verksamhet och vilka ttf-resurser som bör användas för

andra insatser i skolan, t. ex. handledning på självstudietimmar, gruppdelning i t. ex. svenska och matematik etc.

Jag vill i detta sammanhang vidare framhålla att skolstyrelser och skolor även i en friare resursanvändning har att i tillräcklig utsträckning tillgodose sådana behov, för vilka i dag finns särskilda förstärkningsresurser. Således bör som tidigare bl. a. gälla att

– stödundervisning skall anordnas för elever som har svårigheter att tillgodogöra sig undervisningen (8 kap. 40 § skolförordningen),

– samordnad specialundervisning skall anordnas för elever som har svårt att följa den vanliga undervisningen (8 kap. 41 och 43 §§ skolförordningen),

– frivillig undervisning får anordnas i enlighet med 8 kap. 5 § skolförordningen för att skolan skall kunna uppfylla de allmänna målen att stimulera eleverna till olika former av fritidsverksamhet och ge dem tillfälle till engagemang i estetiska frågor och till egen skapande verksamhet (Lgy 70:1 Allmän del s. 15) samt att

– laborationer, konstruktionsövningar och praktiska övningar anordnas i enlighet med kursplaner samt anvisningar och kommentarer till dessa i naturvetenskapliga, tekniska och yrkesbetonade ämnen.

Jag vill dessutom framhålla att undervisningsgrupperna även vid en friare resursanvändning måste sättas samman utifrån pedagogiska och säkerhetsmässiga överväganden, dvs. med hänsyn till lokalstorlek, olycksfallsrisker, tillgång till utrustning och förutsättningar för en god inlärnings-situation i skilda ämnen.

För att en förstärkningsresurs som avsett skall kunna bidra till effektivitet och likvärdig utbildningsstandard krävs att den verkligen fördelas efter behov. Erfarenheterna av förstärkningsresursens användning i grundskolan visar att det finns stora svårigheter förknippade med en behovsriktad resursfördelning. Jag vill kraftigt understryka betydelsen av att SÖ följer upp förstärkningsresursens användning och föreslår nödvändiga åtgärder. Av vikt anser jag även det vara att SÖ utarbetar metoder och råd för den lokala användningen av förstärkningsresursen. Eftersom jag bedömer det viktigt att en behovsorienterad förstärkningsresurs fås att fungera på avsett sätt såväl för grundskolan som gymnasieskolan, ämnar jag senare föreslå regeringen att låta utföra en speciell utvärdering i lämpliga former av förstärkningsresursens användning.

Den samlade förstärkningsresursen behöver vara omfattande. Gymnasieskolan tar nu emot i stort sett alla elever från grundskolan. De svårigheter många av dessa möter i sitt arbete i gymnasieskolan är ofta lika stora som eller större än i grundskolan. På grund av nödvändigheten att spara föreslår jag i det följande att länskolnämndernas dispensrätt beträffande för små och för många grupper i gymnasieskolan skall avskaffas. Detta ställer ytterligare krav på att gymnasieskolans rörliga förstärkningsresurs är stor och kan användas för att möta olika behov.

För att åstadkomma en sådan resurs och förbättra möjligheterna till

behovsriktad fördelning bör de hittillsvarande förstärkningsresurserna inte minskas utan i stället kompletteras med en handledarresurs.

Handledarresursen, liksom en besparing på 70 milj. kr. genom minskad lärartilldelning, bör finansieras genom att vissa timmar i timplanerna markeras som självstudietimmar. Jag redovisar mitt förslag därom i det följande (avsnitt 6). Mitt förslag om möjliga självstudietimmar är sammankopplat med förslag om ökad frihet i dispositionen av tillgängliga resurser. Jag vill således klart markera att den handledarresurs jag föreslår inte är nödvändig för att tekniskt sett genomföra en besparing om 70 milj. kr. Mina förslag om handledarresursen och förstärkningsresursens storlek motiveras dels av gymnasieskolans allt tyngre uppgift att ta hand om elever med svårigheter, dels av önskemålet att decentralisera beslutanderätten till skolstyrelser och skolorna själva.

Jag kommer att föreslå att den maximala tiden för självstudier fördelas på endast helklassstimmar. Grupptimmar för t. ex. laborationer och konstruktionsövningar ingår därmed orörda i den resurs jag nyss har föreslagit skall få disponeras fritt. Såväl av detta skäl som genom att andra sparmetoder också har kunnat användas behöver inte bruttobesparingen genom självstudier bli så stor som tänktes i besparingspropositionen, 304 milj. kr. Den uppgår i stället läsåret 1982/83 till ca 175 milj. kr. Härtill kommer den besparing som läsåret 1982/83 görs genom förändrade timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna (ca 35 milj. kr.) och genom att länskolnämndernas dispensgivning upphör och att timalen reduceras vid små undervisningsgrupper (ca 75 milj. kr.). Den totala bruttobesparingen blir därmed i avrundade tal ($175 + 35 + 75 =$) 285 milj. kr. Eftersom den beslutade besparingen skall vara 180 milj. kr., kan därmed ca 105 milj. kr. återföras till kommunernas disposition som en särskild handledarresurs. Denna resurs bör – liksom de övriga förstärkningsresurserna – kunna användas fritt som lärarveckotimmar och läggas in i lärartjänster för bl. a. lärarhandledning under självstudietid och till sådana undervisningsgrupper, för vilka man i dag begär dispens hos länskolnämnden.

Jag föreslår att detta belopp om ca 105 milj. kr. läggs till den samlade resurs, över vilken skolstyrelserna bör få förfoga fritt enligt mina tidigare förslag.

Med utgångspunkt i för läsåret 1982/83 antagna elev- och klassantal beräknar jag skolstyrelsernas samlade förstärkningsresurs för gymnasieskolan under läsåret 1982/83 till storleksordningen 270–295 milj. kr. I resursen ingår:

1 särskild handledarresurs	ca 105 milj. kr.
2 resurs för stöd- och samordnad specialundervisning	55–60 milj. kr.
3 resurs för ttf	ca 45–50 milj. kr.
4 resurs för studieteknisk träning	45–55 milj. kr.
5 resurs för frivillig undervisning	20–25 milj. kr.

Beräkningar av de olika resurserna återfinns under punkt 4 i en sammanställning som, enligt vad jag återkommer till i det följande, bör fogas till protokollet i detta ärende som bilaga 6.

Jag avser att i 1982 års budgetproposition återkomma med beräkningar, grundade på aktuella löneförhållanden och dimensioneringar av linjer och specialkurser. Jag kommer då också att föreslå hur den särskilda handledarresursen bör fördelas och hanteras i övrigt. Jag beräknar nu denna resurs till 0,074 veckotimme per elev. De övriga resurserna bör tilldelas kommunerna efter samma principer som idag.

Här vill jag dock inför i första hand det närmast förestående läsåret 1982/83 framhålla följande. Skolstyrelsens möjlighet att fördela förstärkningsresursen på olika skolenheter liksom rektors rätt att fördela personalinsatserna inom skolenheten medför teoretiskt sett att man redan det första läsåret skulle kunna besluta om i ett kort perspektiv mycket stora omfördelningar av tillgängliga resurser. Detta skulle i sin tur leda till att man på de skolenheter och i de ämnen som inte finge del av förstärkningsresurserna skulle behöva ta ut stor tid för självstudier.

Väl fungerande självstudier fördrar planering och inskolning av eleverna i detta slag av självständigt arbete. Jag utgår därför ifrån att skolstyrelserna kommer att finna det lämpligt att vara återhållsamma i en omfördelning av förstärkningsresursen under de första åren. På så sätt kan utläggningen av självstudietid begränsas till dess att erfarenheter har hunnit vinnas av det nya systemet i dess helhet.

Planeringen bör dock inriktas på att så snart som möjligt uppnå den fördelning av resursinsatsen, som man finner önskvärd med hänsyn till elevernas svårigheter och skolornas problem i övrigt.

4 Mer samordnade timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna

4.1 Erfarenheter av de s. k. alternativa timplanerna (f. d. SSG)

Jag har tidigare (avsnitt 2.1.6, s. 10) beskrivit utvecklingen från SSG till alternativa timplaner, permanentade genom riksdagens beslut 1979.

Vid översynen av timplanerna har en utgångspunkt varit att de förslag som kan komma att läggas från gymnasieutredningen inte skall föregripas. Arbetet har därför skett i kontakt med denna och, enligt vad som anfördes i besparingspropositionen, i allt väsentligt inom ramen för gällande kursplaner och med i princip orubbad balans mellan timtalen för olika ämnesgrupper.

Om erfarenheter från de alternativa timplanerna (f. d. SSG) med dessas större grad av samläsning skall kunna utnyttjas, måste dock självklart vissa av timtalen i dagens timplaner för olika ämnen och årskursplaceringen av dessa rubbas.

I de alternativa timplanerna har jag funnit bl. a. följande inslag vara användbara för att nå en mer ekonomisk organisation av de tre- och fyraåriga linjerna:

- En ny språkorganisation enligt SÖ:s förslag från år 1975
- Samordning av N- och T-linjerna
- Samordning av timtal i samma ämne för fler linjer.

Frågan om ett *nytt språkprogram* för de aktuella linjerna kan delvis sägas ha börjat lösa sig själv. Det förslag SÖ presenterade år 1975 tillämpas i olika modifierade former i inalles ca 35 kommuner med alternativa timplaner (f. d. SSG) och SSG-B (särskild samordnad gymnasieskola, B-form) samt, för N- och T-linjerna, vid inemot 100 skolenheter med variant av N-linjen och med sammanhållen studiegång i årskurserna 1 och 2 av N- och T-linjerna. Språkprogrammet innebär förändringar främst för N-linjen, där eleverna inte längre startar med tre språk i årskurs 1 för att sedan lämna ett i årskurs 2 och sedan ytterligare ett i årskurs 3. I stället får de läsa två språk samlat under tre år. Samma huvudprincip – färre språk under längre tid – gäller E- och S-linjerna. På dessa linjer, liksom på H-linjen, bör eleverna även kunna välja att ha tre språk. På T-linjen bör eleverna läsa två språk, samlade till årskurserna 1 och 2.

Språkprogrammet på de tre- och fyraåriga linjerna fick också ny aktualitet i och med 1979 års riksdagsbeslut (UbU 1978/79: 45, rskr 1978/79: 422) om ny läroplan för grundskolan. Där förutsattes i enlighet med regeringens proposition 1978/79:180 att en ny språkorganisation för gymnasieskolan skulle kunna träda i kraft fr. o. m. läsåret 1985/86. Eleverna i grundskolans årskurs 9 måste då kunna välja vilken linje som helst i gymnasieskolan, oavsett om de haft ett andra främmande språk (B-språk) vid sidan av engelska eller inte.

Den formella möjligheten att på de treåriga linjerna välja två C-språk i årskurs 1, om man inte läst B-språk i grundskolan, finns i och för sig redan i dag. Ju mindre skolans elevunderlag är, desto större är dock risken för styrning till ett visst språk. Elevernas schema blir också ofta sämre med denna organisation. Därtill kommer att det för många elever är svårt att starta med två nya språk samtidigt vid inträdet i en ny skolform.

Jag föreslår i det följande att eleverna på E- och S-linjerna redan i årskurs 1 skall kunna byta C-språk mot naturkunskap resp. socialkunskap och att timplanerna ändras i enlighet med detta.

En förändrad språkorganisation enligt mitt förslag överensstämmer också med de förändringar som SÖ i petita för budgetåret 1981/82 har föreslagit för linjer på den ekonomiska sektorn.

Med ett nytt språkprogram, där timtalen för olika linjer är mer enhetliga, blir också samläsning möjlig i fler fall än nu, vilket ger en mer rationell och ekonomisk organisation av gymnasieskolan. Särskilt i sista årskursen med ibland endast halvfyllda klasser kan samläsning ordnas både lättare och bättre, om timtalen är gemensamma för fler linjer i ett ämne.

4.2 En enklare organisation av de tre- och fyraåriga linjerna

I SSG, numera de alternativa timplanerna, hade tidskillnaderna jämnats ut mellan linjer i vissa ämnen. Ett par exempel är naturkunskap och kemi. I det förra ämnet har i de alternativa timplanerna elever på E- samt H- och S-linjerna inte (som i normaltimplanerna) 3 resp. 5 veckotimmar i årskurs 1 utan samma timal (4), vilket möjliggör samläsning. I kemi hade i SSG-försöket N- och T-elever (som i normaltimplanerna) olika timal i årskurs 2, medan N-eleverna avslutade sin kemikurs först i årskurs 3. När riksdagen år 1979 beslöt om en permanentning och en kraftig utbredning av SSG i form av alternativa timplaner, ingick i beslutet på SÖ:s förslag en flyttning av kemi för N-eleverna från årskurs 3 till årskurs 2, vilket gav fullständig samläsning i detta ämne inom NT-sektorn.

För att pröva möjligheterna till ytterligare samordning har jag också övervägt, hur befogade en rad andra tidskillnader verkligen kan anses vara. Detta gäller t. ex. ämnena svenska, psykologi och gymnastik. Till regeringsprotokollet i detta ärende bör som *bilaga 3* fogas en promemoria som jag har låtit sammanställa över tidskillnader mellan olika linjer i en rad ämnen. Där ges även exempel på hur timalen skulle kunna samordnas. Antalet fall av tidskillnader i ämnen mellan olika linjer har f. ö. ökat med de senaste årens försök på NT-sektorn.

Förutom att sammanjämkningar av timalen mellan linjer i vissa lägen kan ge en mer ekonomisk organisation kan de rent allmänt förenkla utläggningen av möjlig tid för självständigt arbete (avsnitt 6) i alla de fall elever från olika linjer samläser i en klass. Därmed underlättas också olika arbetsformer som t. ex. studiebesök och projektarbeten.

4.3 Förslag om förändringar av nuvarande timplaner

Jag har låtit utarbeta förslag till mer samordnade timplaner för linjerna E, H, S, N och T. Förslagen jämte en inom SÖ upprättad promemoria bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 4*. Mina förslag innebär i korthet följande.

4.3.1 Allmänt

Med ledning av erfarenheter från de alternativa timplanerna har i mitt förslag timalen i ett antal ämnen samordnats för att öka möjligheterna till samläsning mellan olika linjer. Särskilt gäller detta språkprogrammet, som bygger på SÖ:s förslag till ny språkorganisation från år 1975. Detta har på senare år i olika former prövats med gott resultat, främst för NT-sektorn (SSG, SSG-B, N-variant- och NT-försöken).

I mitt förslag är N-linjen obligatoriskt tvåspråkig, varvid två främmande språk alltså läses under alla de tre åren. Samma föreslår jag bör bli möjligt på E- och S-linjerna. Endast de ca 3% av årskullen som väljer H-linjen

tänks komma att få läsa två nybörjarspråk samtidigt i årskurs 1, om de inte haft B-språk i grundskolan (vilket dock det överväldigande antalet H-elever får antas ha även i framtiden).

På T-linjen har den enda timmen främmande språk i årskurs 3 flyttats till årskurs 2, varigenom två språk i årskurserna 1 och 2 blir obligatoriska även på denna linje.

På T-linjen har biologi, som i dag läses som utökad studiekurs av många elever, förts in i timplanen i årskurs 2. På E-linjen har ett antal brister i dagens organisation kunnat rättas till.

Totaltimtalen för var och en av de tre årskurserna har ändrats från 34 - 32 - 30 till 30 - 32 - 34, vilket ger bättre utrymme för praktik i skolverkstad på T-linjen under 2-4 veckotimmar i vardera årskursen 1 och 2. Dessa timmar ligger som bekant utanför timplanen och ger med dagens timplaner i årskurs 1 T-eleverna en skolvecka om minst 36 veckotimmar. Med den föreslagna förändringen får de mellan 32 och 34 veckotimmar. Med ett högre timtal för årskurs 3 underlättas också utläggningen av självstudietid i den mån skolan bedömer att så kan ske i den högsta årskursen.

Ämnessplittringen på de tre- och fyraåriga linjerna ligger i dagens timplaner internationellt sett på en mycket hög nivå. Splittringen för eleverna på många samtidigt lästa ämnen har minskats i de föreslagna timplanerna. Särskilt gäller detta NT-sektorn. I årskurs 1 och 2 av N-linjen har antalet samtidiga ämnen minskats från 12 i vardera årskursen till 9 resp. 10. I årskurs 1 av T-linjen har en minskning skett från 10 till 8. Inalles har antalet samtidigt lästa ämnen i en årskurs minskat i 8 fall och ökat i 3.

SÖ har övervägande goda erfarenheter av de sedan några år vidgade försöken med koncentrationsläsning (s. k. jämkade timplaner enligt skolförordningen 8 kap. 2 §). Här vill jag också erinra om att redan 1960 års gymnasieutredning hade velat gå längre i koncentration av antalet samtidigt lästa ämnen (Ett nytt gymnasium, SOU 1963: 42 s. 435 f). Direktiven till 1976 års gymnasieutredning talar i ett sammanhang om koncentrationsläsning och problemorienterad undervisning som instrument för de studerandes inflytande över det egna arbetet. Elevernas medinflytande och ansvarstagande för det egna arbetet kommer särskilt i fokus inom ett system med mer självständiga studier.

Strävan till ökade samläsningsmöjligheter enligt SSG-principen har fått sitt naturliga uttryck i en medvetet stor överensstämmelse mellan mitt förslag till normaltimplaner och mitt förslag till en modifiering av de alternativa timplanerna (f. d. SSG). Eftersom de senare nu tillämpas i inemot 30 kommuner och ett visst antal elever får antas komma att flytta mellan orter med olika timplaner, bör det vara en fördel, om skillnaderna mellan dessa kan minska. För årskurserna 1, 2 och 3 av T-linjen är timplanerna helt identiska, till gagn för de elever som byter bostadsort särskilt mellan årskurs 2 och 3. Årskurs 3 av T-linjen får som bekant endast anordnas vid en del av de skolor som har alternativa timplaner. Byten till

större orter med normaltimplan för T-linjen blir här vanliga. Även för t. ex. N-linjen är överensstämmelsen mycket stor mellan de olika timplanesystemen. Skillnaden gäller endast ett par veckotimmar, sett över de två första årskurserna.

Timtalsförändringar för olika ämnen redovisas i bilaga 4. Jag övergår nu till att kommentera vissa förändringar i anslutning till resp. linje.

4.3.2 E-linjen (Bilaga 4: 2 och 13--15)

För E-linjen kan anges följande förändringar. Grendelningen i årskurs 3 är slopad, men möjligheten till alternativa ekonomiska specialiseringar kvarstår. Stenografi och matematik utesluter inte längre varandra så som de gör i dag redan vid elevernas val till årskurs 2. Alla elever, inte bara de som med nuvarande timplaner väljer språklig gren, kan enligt förslaget i årskurs 2 välja bort ett språk.

Ingen tid finns i dag för svenskt affärsspråk, vilket man anser skulle behövas som grund för studiet av främmande affärsspråk. I förslaget har viss tid avsatts i årskurs 3.

Tiden för maskinskrivning har utökats, eftersom dagens timtal inte anses ge tillräckligt användbar färdighet. Ämnet praktiskt sekreterarbete har, inte minst genom sin benämning, avskräckt elever från en viss praktisk inriktning. I övrigt har för en sådan inriktning endast funnits 20 lektioner kontorsteknik utanför timplanen i årskurs 1. En ökad praktisk inriktning med möjlighet att integrera teoretiska kunskaper av företagsekonomisk karaktär med praktiska moment i företag ges i förslaget i det nya ämnet arbetsmetodik i årskurs 2. Ett sådant ämne har, liksom flertalet andra förändringar av E-linjen i förslaget, föreslagits av SÖ i petita för 1981/82.

Den ojämna timfördelningen i företagsekonomi har i den nuvarande timplanen gett en för tunn kurs i årskurs 1 (2 veckotimmar - vtr) och en för omfattande i årskurs 2 (8 vtr). I förslaget har timtalen utjämnats (4 resp. 6 vtr).

De alternativa möjligheterna till företagsekonomisk specialisering i årskurs 3 passar i dag mindre bra i åtskilliga skolor. I skolor med elevunderlag för endast en grupp tvingas alla välja samma specialisering eller byta skola. En viss begränsning, både i fråga om antalet möjliga grupper och utbud, behövs och föreslås i not till timplanen. Samtidigt skulle på några orter möjlighet till annan specialisering vara värdefull, med tanke på ortens arbetsmarknad, t. ex. transportadministration och förvaltningsekonomi (i förslaget har ämnet förvaltning utgått).

Den kurs i företags- och personaladministration som finns i årskurs 3 kallas i dag företagsekonomi, vilket ger problem vid betygsättningen, eftersom tyngdpunkten hos ämnet företagsekonomi ligger i årskurs 2. I förslaget heter ämnet administration och tänks läsas av alla elever. I dag läses det ej av elever på ekonomisk-språklig gren.

I de av mig modifierade alternativa timplanerna (f.d. SSG) ställs i årskurs 1 och 2 det tredje främmande språket som i dag mot socialkunskap.

I de alternativa timplanerna skall företagsekonomi läsas av alla elever på EHS-sektorn. Timalet kvarstår här på 2 vtr. Ämnet är också oförändrat i de högre årskurserna.

Det nya ämnet arbetsmetodik föreslås i de alternativa timplanerna få 3 vtr i årskurs 2. För att ge utrymme för detta måste en minskning ske på annat håll. I årskurs 3 föreslås E-eleverna få välja mellan rättskunskap och psykologi.

4.3.3 H-linjen (Bilaga 4: 3,4 och 13--15)

En viktig del av samordningen mellan olika linjer finns i mitt förslag till ett mer enhetligt språkprogram. På H-linjen innebär detta att alla elever har samma totala timtal i språk, 28 vtr mot i dag 30 vtr för H-linje utan latin (ca 60 % av eleverna) och 25 vtr för H-linje med latin (ca 40 % av eleverna).

I karaktärsämnen historia och samhällskunskap har timtalen ökats från 8 och 10,5 till 10 resp. 11,5.

Ämnen musik och teckning samt konst- och musikhistoria har koncentrerats till årskurs 1 resp. 2. Denna ändring gäller även S- och N-linjerna.

På halvklassisk variant har ämnet latin i förslaget 13 vtr mot i dag 14 vtr och i de alternativa timplanerna 12 vtr. Ämnet läses i årskurs 2 i utbyte mot allmän språkkunskap och naturkunskap (som i de alternativa timplanerna) och i årskurs 3 i utbyte mot samhällskunskap (som i timplanen enligt Lgy 70). Med denna lösning behöver inte som i dag något språk utgå för latinläsande elever.

På helklassisk variant skall grekiska erbjudas under 6 vtr i årskurs 3 mot idag 8 vtr i årskurserna 2 och 3. Som i dag utgår då två främmande språk. Erfarenheterna är goda av försök med en sådan kortare, koncentrerad kurs i grekiska i årskurs 3, då eleverna i årskurs 2 hunnit bekanta sig med ett klassiskt språk.

I de alternativa timplanerna (f.d. SSG) föreslås samma lösning som nyss nämnda för ämnet latin.

I kärnämnen historia och samhällskunskap ökas timtalen med totalt 3 vtr.

I matematik minskas timtalet från totalt 6 till 5 vtr, och ämnet koncentreras till årskurs 1 för full samordning med E- och S-linjerna och med den reguljära timplanen.

4.3.4 S-linjen (Bilaga 4: 5 och 13--15)

Efter mönster från de alternativa timplanerna erbjuds i årskurs 1 och 2 socialkunskap som alternativämne till det tredje främmande språket.

I matematik blir timfördelningen samma som på E-linjen. 5 - 3 - 3, vilket ger full möjlighet till samläsning.

I naturkunskap har – som i de alternativa timplanerna – timtalen sammanjämkats med E- och H-linjens, vilket för dessa två linjer innebär en ökning med 1 veckotimme (vte) och för S-linjen en minskning med 1 vte.

I historia och samhällskunskap har timtalen ökats med inalles tre veckotimmar (som för H-linjen).

S-linjen skiljer sig i *de alternativa timplanerna* (f. d. SSG) under endast ett par veckotimmar från S-linjen i de reguljära timplanerna.

I årskurs 3 har i SSG-försöket omvittnade samläsningsproblem i samhällskunskap kunnat rättas till.

4.3.5 N-linjen (Bilaga 4: 6–7, 11 och 13--15)

Det förenklade språkprogrammet utan successiva bortval i varje årskurs har jag tidigare kommenterat.

I fråga om NT-sektorn har erfarenheter hämtats inte bara från de alternativa timplanerna utan också från försöksverksamheten med variant av N-linjen och med sammanhållen studiegång i årskurserna 1 och 2 av N- och T-linjerna. Sålunda föreslås eleverna på N-linjen få välja mellan filosofi och psykologi. I det senare ämnet höjs timtalet från 1 till 2 vtr, vilket möjliggör full samläsning med andra linjer.

För att ge möjlighet till full samläsning med T-linjen har ämnet kemi koncentrerats till årskurserna 1 och 2, dvs. i likhet med vad riksdagen år 1979 beslutat för de alternativa timplanerna.

Ämnet matematik har tilldelats en halv veckotimme mer, vilket blir till gagn, när även elever med allmän kurs i matematik i grundskolan skall kunna tas in på N- och T-linjerna.

Variantämne erbjuds som hittills i utbyte mot ett främmande språk, konst- och musikhistoria och en minskad kurs i historia (från 4 till 3 vtr, förlagda till högsta årskursen). Enligt ett vanligt önskemål i försöksverksamheten med varianter föreslås här variantämnet få sin tyngdpunkt i årskurs 3 (med 6 vtr), vilket får anses kompensera en minskning av ämnet till totalt 8 mot i dag 9 vtr.

I *de alternativa timplanerna* (f. d. SSG) har som nämnts N-linjen i stort samma utseende som i de reguljära timplanerna. Här bör dock beaktas samordningen med T-linjen. För den senare är som jag anfört en likhet mellan timplaner på olika orter än viktigare med tanke på flyttande elever inför årskurs 3. När för T-linjen ämnet teknologi ökats från 2,5 till 5 vtr i årskurs 1, bör också N-linjen ha samma timtal i ämnet. Ökningen för N-linjen föreslås ske genom att konst- och musikhistoria utgår i årskurs 2. Eleverna på N-linjen har som tidigare musik eller teckning under 2 vtr.

Samma ökning av ämnet matematik som ovan föreslås här. Likaså

föreslås N-eleverna även i de alternativa timplanerna få välja mellan filosofi och psykologi i den högsta årskursen.

4.3.6 T-linjen (Bilaga 4: 8--11 och 13--15)

Som redan nämnts har på T-linjen biologi införts inom det reguljära studieprogrammet (under 2 vtr i årskurs 2, liksom i det s. k. NT-försöket). Detta är också i överensstämmelse med SÖ:s förslag till ramtimplan för årskurserna 1-3 av T-linjen, ingivet år 1979. Enligt detta tänktes dock ämnet historia helt kunna utgå för T-elever.

I det förslag som här ges säkras historia som obligatoriskt ämne under 3 veckotimmar i årskurs 3 av T-linjen. För att ge utrymme för biologi har ämnet samhällskunskap vidare måst minskas, från 5 till 3 vtr. Detta är lika med timtalet i SÖ:s ramtimplaneförslag, om eleverna alls skulle ha fått läsa historia.

En jämförelse med SÖ:s ramtimplanemodell ser ut så här (de i förslaget valda timtalen ges först): svenska 8,5 (8-9), främmande språk 12 (11-13), religionskunskap, historia och samhällskunskap 8,5 (7-11), matematik 15,5 (15-16), fysik 10,5 (10-11), kemi och biologi 9 (9-12), teknologi 9,5 (9-11), övriga tekniska ämnen 12 (11-12), gymnastik 7,5 (7) och tf 3 (3).

I ämnet kemi ökas timtalet från 6,5 till 7 vtr för att ge samläsningsmöjlighet med N-linjen i årskurserna 1 och 2.

I årskurs 4 av T-linjen startar läsåret 1981/82 en försöksverksamhet med ramtimplaner i de kommuner som också deltar i försöket med friare resurstilldelningssystem. Enligt uppgift deltar 29 av de 39 skolorna med årskurs 4 av T-linjen i försöksverksamheten.

De förändringar som då blir aktuella anges i bilagorna 4: 9-10. I de tio skolor som inte deltar i denna försöksverksamhet, skall tillämpas nuvarande timplaner i årskurs 4 med beaktande av de jämkningar av ämnen mellan årskurs 3 och 4 som föreslås. Dessa beskrivs i den inom SÖ upprättade PM som utgör bilaga 4: 17. Då de föreslagna jämkningarna mellan årskurs 3 och 4 endast berör tekniska ämnen, bör dessa ändringar kunna börja tillämpas redan fr. o. m. läsåret 1982/83. Det innebär att de föreslagna timplanerna i tekniska ämnen (bilaga 4: 9) skall börja tillämpas fr. o. m. läsåret 1982/83 i årskurs 3 och läsåret 1983/84 i årskurs 4.

Eftersom en halv veckotimme skiljer de nuvarande och de föreslagna timplanerna i tekniska ämnen i årskurs 3, kommer under ett övergångs-skede en liten modifiering att behöva göras. Modifieringen innebär att läsåren 1982/83 och 1983/84 skall i årskurs 3 ämnet konstruktion Ma läsas med 6,5 vtr, konstruktion By 5,5 vtr, elektronik 4,5 vtr och fysikalisk kemi 5,5 vtr. För samtliga grenar utom byggteknisk gren ryms nuvarande timplaner i ramtimplanerna. I avvaktan på SÖ:s utvärdering av försöksverksamheten kommer därför under läsåret 1983/84 två timplaner att tillämpas inom byggteknisk gren, dels ramtimplanen i bilaga 4: 9 vid de skolor som deltar i försöket, dels nu gällande timplan för övriga skolor med årskurs 4 av T-linjen.

För elever som efter två årskurser på T-linjen vill slutföra sina studier på N-linjen gäller, som i pågående NT-försök, en särskild timplan i årskurs 3 (bilaga 4: 11).

De alternativa timplanerna (f. d. SSG) är helt identiska med de reguljära i fråga om T-linjen.

Jag föreslår att timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna förändras i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen i bilaga 4.

5 Slopande av länskolnämndernas dispensgivning till för många och för små grupper samt timreduktioner vid små grupper

5.1 Gällande bestämmelser för dispensgivning

Som beskrivs i bilaga 1 kan länskolnämnden medge undantag från reglerna om gruppstorlekar (8 kap. 18–21 §§ skolförordningen). Därvid gäller i huvudsak följande.

Vid särskilda skäl får länskolnämnden medge undantag ett visst redovisningsår från lägsta elevantal (vanligen 8) för anordnande av undervisning. Nämnden får vid synnerliga skäl medge delning av klass eller grupp i andra fall än när delning är föreskriven. I fråga om gruppstorlekarna 30 och 16 elever får länskolnämnden tillåta undantag med högre elevtal för visst ämne vid särskilda skäl.

Tre kategorier av dispensgivning kan urskiljas:

- 1) För start av undervisning (t. ex. med 6 elever i stället för 8 i allmän språkkunskap i årskurs 2 av H-linjen)
- 2) För fortsatta studier (t. ex. med 5 elever i stället för 8 i C-ryska i årskurs 3)
- 3) Extragrupper (t. ex. av schemaskäl bibehållna grupper om 16 elever i svenska och arbetslivsorientering på utpräglad yrkesinriktade linjer). Till denna dispensstyp kan även föras extra delning av grupp.

Totalt utgör enligt gjorda undersökningar och med regionala variationer andelen dispenstimmar ca 2% av den totala undervisningsvolymen eller – beräknat i 1982/83 års löneläge – ca 60 milj. kr.

5.2 Beslutsprocessen

Under våren före det aktuella läsåret behandlar länskolnämnden skolornas organisationsrapporter för årskurs 1 och planeringsrapporter för högre årskurser. Därvid kan nämnden medge att en av SÖ inrättad studieväg får anordnas samt att undervisning får bedrivas i ett begärt antal grupper trots ett mindre antal elever än vad bestämmelserna föreskriver.

I högre årskurser prövas skolornas dispensansökningar mot bakgrund av vad som tidigare har beslutats om studievägar m. m.

Mer detaljerat har samtidigt skolorna ingett s. k. preliminära planer (vår-rapporter) med uppgifter om antalet elever och lärarveckotimmar.

Länsskolnämnden granskar de preliminära planerna och ger rekommendationer till kommunerna och skolenheterna. Därvid kan nämnden ge dispenser från bestämmelser om minsta elevantal.

Länsskolnämnderna kan varje år konstatera att antalet elever i regel minskar från de preliminära planerna till dess att den slutliga organisationen upprättas i början av det nya läsåret. Därför måste nämnderna alltid mana till försiktighet så att den slutliga organisationen inte blir för stor.

I början på det nya läsåret inger skolorna s. k. slutliga planer (höstrapporter), visande elevantal och gruppstorlekar per den 15 september. Länsskolnämnden granskar de slutliga planerna, som ligger till grund för rekvisition av statsbidrag.

I de fall elevantalen minskat i förhållande till de preliminära planerna prövas behovet av erforderliga ytterligare dispenser. I vissa skolenheter kan elevantalet sjunka kraftigt i förhållande till vårrapporten, i vissa årskurser med flera tiotal elever. Trots restriktiv bedömning kan dispensererna i dessa fall bli betydande.

Skillnader finns i praxis hos olika nämnder. Bl. a. har SÖ i arbetet för ett friare resurstilldelningssystem i årskurs 4 av T-linjen funnit betydande olikheter i resursanvändandet mellan olika län. Vidare ligger t. ex. andelen dispenstimmar i ett glesbygdslän som Norrbotten på drygt 2%. Då har frånräknats de besparingar skolorna själva gjort, t. ex. genom att inte dela klasser där så skulle ha varit möjligt. Länsskolnämnden i Norrbottens län har därvid gjort en helhetsbedömning av skolornas resursuttag. I ett sådant samråd mellan nämnd och kommuner kan sålunda en friare resursanvändning sägas ha börjat fungera.

5.3 Förslag om slopande av länsskolnämndernas möjlighet att medge dispenser

Jag har här redovisat hur länsskolnämnderna i dag kan medge att undervisning anordnas i mindre och i fler grupper inklusive fler delade grupper än bestämmelserna annars medger. Kostnaderna för sådana extra grupper har beräknats till ca 60 milj. kr. Något tak för dispensgivningen finns inte. Jag har också nyss beskrivit hur en friare resursanvändning redan fungerar i ett samråd mellan länsskolnämnd och skola genom att den senare kan avstå från vissa formellt möjliga gruppdelningar för att i stället få inrätta vissa behövliga extragrupper som inte kan medges formellt.

I ett sådant system med lokal frihet i användningen av givna medel som jag har föreslagit (avsnitt 3) passar enligt min mening regionalt beslutade dispenser inte in.

Enligt min mening bör därför länskolnämndernas möjligheter att bevilja dispenser av de kategorier som jag har beskrivit upphöra. Däremot bör länskolnämnderna även i fortsättningen i fråga om gruppstorlekarna 30 och 16 elever få medge högre elevtal, om särskilda skäl finns. Överväganden om finansiering av extra grupper och för små grupper i ett ämne bör liksom överväganden om gruppindelningar ske vid skolstyrelsernas och skolornas reguljära planering av hur de totalt tillgängliga resurserna skall användas. Jag får därvidlag hänvisa till mitt förslag i det föregående (avsnitt 3). I fråga om start och bibehållande av en studieväg med för få elever bör i synnerliga fall SÖ kunna få medge dispens. En sådan möjlighet bör enligt min mening i undantagsfall kunna finnas för att möta vissa elevbehov, främst i glesbygd.

5.4 Förslag om timreduktioner vid små undervisningsgrupper

Jag har beskrivit (avsnitt 5.2) hur länskolnämnderna i dag kan ge dispens för start av undervisning eller för fortsatt sådan med mindre än (vanligen) 8 elever. Länskolnämnderna bestämmer i sådana fall oftast också att timtalen skall reduceras för de mycket små grupper det blir fråga om. Så kan t. ex. en grupp i allmän språkkunskap med 6 elever (i stället för det formellt nödvändiga antalet 8) få endast 2 veckotimmar i stället för de 3 som enligt timplanen schablonmässigt skall tillfalla alla grupper i ämnet med mellan 8 och 30 elever.

I denna naturliga praxis att reducera timtalen vid små, dispenserade grupper finns enligt min uppfattning en värdefull ansats till ett bättre utnyttjande av skolans resurser. Principen kan ses som ett första steg mot en mer rationell organisation av statsbidragsgivningen till gymnasieskolan. Arbete på en förändring härvidlag pågår som jag tidigare har nämnt inom utbildningsdepartementet. Jag vill här också erinra om att mitt förslag (avsnitt 3) om en friare resursanvändning bör kunna bli ett medel att bryta upp dagens mycket okänsliga system för bidragsgivning. I en förändring av dagens regler bör enligt min mening eftersträvas en betydligt bättre överensstämmelse mellan bidragets storlek och gruppstorleken, alltså en form av individrelaterat statsbidrag, liknande det som redan tillämpas i försöksverksamheten med gymnasieskola på mycket små orter (SSG-B, särskild samordnad gymnasieskola, B-form).

I ett läge, där dispensmöjligheter inte längre finns, framgår bristerna i dagens bidragssystem än tydligare. Grupper med färre än 8 elever (eller i latin och grekiska 5 elever) kommer i princip inte att finnas. Så snart däremot en grupp nått minimistorlek, får med dagens regler undervisning påbörjas, och lika stort statsbidrag utgår som till en grupp med tre till fyra gånger så många elever, alltså en full klass med 30 elever. Statsbidragets konstruktion ger därmed i praktiken betydligt större kostnader för staten per elev, när klasser och grupper inte kan fyllas. Systemet med bestämda,

lägsta elevtal för klass eller grupp och ett likafullt 100-procentigt statsbidrag kan på ett olyckligt sätt bli ett hinder för en mer rationell organisation. Särskilt kan detta inträffa på större orter, där flera skolenheter har ett delvis parallellt utbud. Med dagens statsbidragssystem finns inte ekonomiskt incitament till en mer rationell organisation i form av att små elevgrupper sammanförs till färre skolenheter än nu. Speciellt i ett läge med minskande resurser anser jag det angeläget att söka motverka sådana effekter.

Efter samråd med chefen för budgetdepartementet ser jag dock nu ingen möjlighet att till läsåret 1982/83 göra större förändringar av statsbidragssystemet för gymnasieskolan än de som följer av mina förslag om en förstärkningsresurs. Hänsyn måste bl. a. tas till den organisation som gymnasieutredningen kan komma att föreslå samt till frågan om vilka kompletterande resurser som kan behövas för glesbygdsskolor i ett elevrelaterat statsbidragssystem.

Jag föreslår därför att – liksom man hittills reducerat timtalen vid grupper med i princip under 8 elever – timtalen reduceras vid grupper med mindre än 12 elever i de fall gruppen i det aktuella ämnet kan omfatta 30 elever. Därmed undantas de yrkesinriktade studievägarna inom främst industri och hantverk, där gruppstorleken är 16 elever. Jag vill för tydlighetens skull påpeka att mitt förslag endast avser fall, där hela gruppen understiger 12 elever. Gruppdelningar för vissa moment med stöd av förstärkningsresursen berörs alltså inte. Däremot inbegriper jag i mitt förslag sådana grupper som med stöd av denna resurs startar eller bibehålls i ett ämne med otillräckligt elevunderlag.

Vid mindre än 12 elever i ämnen, där gruppen kan uppgå till 30 elever, bör timtalen reduceras med mellan 20 och 25% i huvudsak enligt följande schablon. (För att jämna, halva eller fjärdedels veckotimmar skall erhållas, behöver reduktionerna, uttryckta i procent, bli något olika vid olika utgångstimtal.)

Timtal per årskurs enligt timplanen	Timtal vid mindre än 12 elever
1	0,75
1,5	1,25
2	1,5
2,5	2
3	2,5
3,5	2,5
4	3
4,5	3,5
5	4
5,5	4,25
6	4,5
6,5	5
7	5,5
7,5	6
8	6
8,5	6,5

Timtal per årskurs enligt timplanen	Timtal vid mindre än 12 elever
9	7
9,5	7,5
10	7,5
10,5	8
11	8,5
11,5	8,75
12	9

Vid andra utgångstimal än de angivna bör reduktion göras med mellan 20 och 25 % så att praktiskt hanterbara timtal erhålls.

För ämnena latin och grekiska, i vilka lägsta antal elever för start av och fortsatt undervisning är 5, bör timreduktioner i konsekvens med vad jag nyss föreslagit göras vid grupper om 5 till 8 elever.

Reduktioner av det slag jag här föreslår har redan tidigare funnits i gymnasieskolan och har då skett i länskolnämndernas prövning av under- taliga grupper. Man har därvid i viss mån sökt anpassa reduktionerna till de enskilda förhållandena och elevernas förutsättningar. Jag vill inte utsluta att man även i ett system med timreduktioner vid små grupper kan komma att behöva göra avvikelser från angivna timtal. Detta får då finansieras med skolans förstärkningsresurs.

6 Möjlighet till självstudier under viss tid

6.1 Allmänt

Att lära eleverna studera självständigt angavs som ett viktigt mål redan i samband med 1966 års gymnasiereform (prop. 1964: 171, SäU 1964: 1, rskr 1964: 407). I samband med den dåvarande gymnasieutredningens arbete hade kravet på ökat självständigt arbete framförts med kraft av såväl universitetens som näringslivets företrädare.

Jag finner det vara ett viktigt mål att elever i gymnasieskolan skall lära sig arbeta självständigt. Detta kommer de emellertid enligt min mening aldrig att lära sig, om studierna är så upplagda, att de inte behöver göra det. Gymnasieskolan får inte förutsätta att eleverna *kan* bedriva självständiga studier, men den måste lära dem det så att de, när de lämnar skolan, har fått vänja sig vid att planlägga och genomföra uppgifter på egen hand såväl i arbetslivet som i fortsatta studier. Detta fordrar en konsekvent uppbyggd studiegång, där kraven på självständighet ökar så att lärarhandledningen successivt kan minska i högre årskurser.

Att eleverna lär sig organisera ett arbete på egen hand eller i grupp och kan redovisa det klart och koncist är i sig viktigt. Det är emellertid också betydelsefullt att eleverna lämnar skolan med goda färdigheter även i

övrigt och med sådana fasta kunskaper, att de kan orientera sig i samhället och i vidare studier. Det självständiga arbetet får därför inte leda till en sänkt ambitionsnivå i dessa avseenden. Eleverna måste ges klara etappmål för sina självständiga studier. Deras resultat i dessa studier måste få utgöra ett väsentligt underlag för betygsättningen.

I besparingspropositionen angav min företrädare som ett av syftena med förändringen av gymnasieskolan att ge möjlighet till ökade självstudier för eleverna. Förändringen borde leda till att tid skapas för ökat självständigt arbete, projekt- och specialarbeten. En sådan verksamhet – enskilt och i grupp – borde utgöra ett väsentligt inslag och bedömas och betygsättas med samma vikt som de övriga studierna i olika ämnen. Flera olika uppgifter borde utföras under ett läsår av varje elev.

Självständigt arbete är – som jag redan har sagt – inte något nytt i gymnasieskolan. I Allmänna anvisningar i nu gällande Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70), del I, betonas vikten av träning till ökad självständighet i studierna:

Betydelsefull för eleverna i gymnasieskolan är förmågan att självständigt utföra en arbetsuppgift av riklig omfattning. Eleven skall vid skoltidens slut ha lärt sig att göra upp och följa en plan för hur en arbetsuppgift skall genomföras,

samla, tolka och värdera information,

redovisa (demonstrera) och bedöma resultatet (produkten).

För att detta mål skall nås krävs att eleven får tillfälle att ta ansvar för sitt arbete och successivt tränas i det självständiga arbetssättets teknik. Ett sådant arbetssätt har värde inte bara för skolarbetet och individen själv i olika avseenden utan även för verksamheten efter skoltidens slut i yrkes- och samhällsliv. (Lgy 70, I, s. 32)

Självständiga arbetsuppgifter. Då det gäller teoretiska ämnen tar sig det successivt stegradt kravet på elevernas förmåga att arbeta självständigt bl. a. uttryck i en förändring av deras arbetsuppgifter från dagläxa, över långläxa till beting och specialarbete. Vissa anvisningar härom ges i de skilda kursplanerna och en utförlig redogörelse lämnas i till läroplanen knutna studieplaner som också tar upp olika möjligheter till den i sammanhanget nödvändiga koncentrationen av undervisningen i ämnen med lågt timtal. (Lgy 70, I, s. 34)

Även i direktiven till gymnasieutredningen (U 1976: 10) understryks värdet av mer självständiga studier:

Ett ökat ansvarstagande av eleverna och en högre grad av egen aktivitet bör kunna medföra större arbetstrivsel och bättre studiemotivation. En viktig uppgift för kommittén är att föreslå åtgärder som kan främja de studerandes inflytande över det egna arbetet. Som exempel kan nämnas en mer problemorienterad undervisning och koncentrationsstudier.

De förändringar som föreslogs i besparingspropositionen i riktning mot ökad självständighet i studiearbetet innebär inga drastiska omvälvningar.

Minskningen av de lärarledda lektionerna kan också beskrivas så här: I en serie om fem lektioner, vid t. ex. betingsstudier i samhällskunskap, kan i dag lektionerna 1 och 3 användas till gemensam genomgång. Under lektionerna 2 och 4 arbetar eleverna under handledning av läraren och delvis självständigt. Lektion 5 utnyttjas för redovisning. Med den föreslagna förändringen kan skillnaden bli att eleverna arbetar självständigt under handledning av läraren lektion 2 och helt självständigt lektion 4. Lektionerna 1, 3 och 5 tänks vara oförändrade.

Andelen direkt lärarledda lektioner kan inte minskas schablonmässigt för alla linjer och specialkurser. En omorganisation kan – som anfördes i besparingspropositionen – behöva få större eller mindre omfattning på olika linjer och specialkurser och i olika årskurser beroende på utbildningsinnehåll, olika riskmoment inom utbildningen etc. I det följande kommer jag att föreslå hur mycket självstudietid som *högst* bör få läggas in på olika linjer och i olika ämnen, alternativt grupper av ämnen. Det bör sedan, som jag föreslår, ankomma på skolledningen att vid fördelning av förstärkningsresursen avgöra hur stor del av den möjliga självstudietiden som bör kunna vara utan lärarhandledning med hänsyn till andra stödinsatser, t. ex. i form av gruppdelning, som också är angelägna.

Enligt vad som anfördes i besparingspropositionen kan självstudietimmar samlas till en viss del av arbetsveckan. Den frigjorda timplanetiden bör läggas ut som elevtimmar på schemat, lämpligen i sammanhängande pass. Skolledningen kan då i viss utsträckning förlägga koncentrationsdagar, skrivningar m. m. på den frigjorda tiden och utanför den återstående lektionstiden. Därmed kan nettobortfallet av den lärarledda undervisningen minskas ytterligare.

Så bör t. ex. en fast halvdag för självstudier i t. ex. årskurs 3 av de tre- och fyraåriga linjerna kunna användas för både skrivningar och andra redovisningar samt program, som kan samordnas för större undervisningsgrupper. Studiebesök i grupper för att hämta information i det omgivande samhället, som bör vara ett viktigt inslag i det självständiga arbetet, bör så långt möjligt förläggas till självstudietid. Försöksverksamheten med s. k. yrkesorienteringsvecka och återkommande praktiska arbetslivskontakter bör kunna inordnas i ett system med självstudier. Viss självstudietid bör också kunna ägnas åt inläsning av det stoff som behandlas, så som redan rekommenderas i de anvisningar för betingsläsning som SÖ har utfärdat. Dessa bör – för att bli tillämpliga även på självstudier – kompletteras i vissa delar. Jag avser därför att återkomma till regeringen med förslag om att ge SÖ i uppdrag att utarbeta informations- och servicematerial för självstudier, innefattande bl. a. tänkbara schemamodeller. De allmänna råd SÖ utarbetar bör därvid få ersätta nuvarande anvisningar i Lgy 70 om obligatorisk betingsläsning.

I ett system med möjlighet till självstudier har enligt min uppfattning bestämmelserna om obligatorisk betingsläsning och specialarbete spelat ut

sin roll. Där i dag handledning av specialarbetet arvoderas med ttf-resursen minskas också belastningen på denna, om specialarbetet avskaffas. Jag föreslår därför att föreskrifterna i timplanerna i Lgy 70 om specialarbete i årskurs 3 av de tre- och fyraåriga linjerna upphävs. Specialarbetet bör fr. o. m. läsåret 1982/83 ersättas av en möjlighet att anordna självstudier.

Det bör ankomma på regeringen eller myndighet regeringen bestämmer att utfärda erforderliga föreskrifter och allmänna råd om självstudier samt de övergångsbestämmelser som behövs.

Enligt min uppfattning är det naturligt att fortbildningsåtgärder anordnas med anledning av riksdagsbeslut på grundval av de förslag jag här framlägger. Bl. a. kan fortbildningsåtgärder behövas i fråga om den metodik som kan bli aktuell vid handledning av elever i självstudier. Med propositionen om skolforskning och personalutveckling har införts en ny modell för personalutbildningen i skolväsendet, varigenom skolstyrelserna fått resurser för och ett större inflytande över personalutbildningen. Det är enligt min mening i första hand en uppgift för skolstyrelserna att stå för ifrågavärande form av fortbildning. Jag anser det vidare naturligt att länskolnämnderna stödjer skolstyrelserna i dessa insatser.

6.2 Problem och möjligheter

Möjligheterna till självstudier varierar starkt mellan olika ämnen. T. ex. kan naturvetenskapliga och tekniska ämnen i sina laborativa avsnitt vara direkt olämpliga för omfattande självstudier.

På de utpräglat yrkesinriktade studievägarna inom industri och hantverk kan också svårigheter uppkomma. Endast urdantagsvis torde ämnesinstitutioner och verkstäder kunna upplåtas för självstudier med tanke på ansvarsfrågan. Det är inte möjligt att utan lärarhandledning genomföra några egentliga övningar med maskiner och inte heller sådana el-arbeten under spänning, som kan förorsaka skada på person och egendom. Därtill kommer ansvaret för dyrbar materiel, instrument och verktyg men även t. ex. för reparation av inlämnade bilar, fastighetsutrustning etc. På de utpräglat yrkesinriktade studievägarna anser jag det därför naturligt att endast ett ringa antal självstudietimmar får läggas ut. Det bör sedan ankomma på skolstyrelsen och skolledningen att vid fördelningen av tillgängliga resurser i form av lärarveckotimmar avgöra om eleverna behöver lärarhandledning också under dessa timmar.

Skolledningen bör ges förhållandevis stor frihet att förlägga undervisningen så, att självstudietiden företrädesvis utnyttjas för sådana aktiviteter som jag tidigare exemplifierat och som inte kräver lärares närvaro. Jag föreslår därför i det följande att den möjliga självstudietiden vanligen inte låses till bestämda ämnen. Det bör i stället överlämnas till den enskilda skolan att göra den slutliga fördelningen på ämnen inom de ramar jag föreslår, alltefter de egna lärar- och lokalförhållandena och med hänsyn till elevernas varierande förutsättningar.

Som jag redan har visat har vissa ämnen i mitt förslag till nya timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna koncentrerats till färre årskurser än i dag. Härmed ges bättre utrymme för utläggningen av självstudietimmar. Samma syfte – att underlätta den lokala planeringen av självstudietiden – har mitt förslag till sammanjämkningar av timentalen för ett ämne på flera linjer. Strävnan har också varit att i görligaste mån undvika låga timental för enskilda ämnen i årskursen. I de fall ett ämne har ett lågt timental förutsätts koncentrationsläsning i likhet med vad som gäller för sådana ämnen i dag (Lgy 70. I, s. 109).

Allmänt kan vad som i Lgy 70 sägs om periodläsning, dvs. ett skiftande antal lektioner under olika delar av en kurs, bli aktuellt i ett ämne med självstudier. Större lärarinsatser kan behövas i början av läsåret och senare vid starten av ett självständigt arbete, t. ex. ett temastudium. När detta löper, kan graden av lärarhandledning bli mindre.

Jag vill också ytterligare betona vad jag redan tidigare har anfört i fråga om elevernas tillgång till lärare. Att självstudietid läggs ut i olika omfattning på timplanen betyder, *inte* att eleverna på samtliga dessa timmar kommer att vara utan lärarhandledning. Som jag tidigare har framhållit innebär mina förslag också att en betydande resurs kommer att finnas för lärarhandledning. Jag har beskrivit denna resurs i avsnitt 3. Hur resursen fördelas på de olika linjerna blir givetvis beroende av den faktiska situationen. Det kan således på en skolenhet mycket väl bli så att den maximala självstudietiden i en årskurs enligt timplanen på en linje är 3,5 veckotimmar, medan en klass på samma linje ur förstärkningsresursen tillförs handledarresurser också för 3,5 veckotimmar, om man lokalt bedömer att detta är den bästa resursanvändningen. Ingen självstudietid läggs då ut.

6.3 Förslag om fördelning av möjlig självstudietid på linjer och ämnen

Den fördelning av självstudietid jag föreslår i det följande gäller hur stort antal timmar som på timplanen skall anges som *möjliga* för självstudier. Det bör sedan – som jag nyss anförde – ankomma på skolledningen att vid fördelning av förstärkningsresursen avgöra hur stor del av självstudietiden som skall äga rum utan direkt lärarhandledning. Detta blir beroende av elevgruppens förutsättningar och av hur stor del av förstärkningsresursen som man bedömer bäst kan användas för andra insatser, såsom gruppdelningar, stöd- och samordnad specialundervisning m. m. Den *reella* tiden för självstudier utan lärarhandledning torde därför i princip bli mindre eller betydligt mindre än den jag här kommer att ange som den högsta medgivna.

När nu ansvaret för resursfördelningen i allt väsentligt lagts på skolledningarna, har jag förutsatt att dessa särskilt uppmärksammar tilldelningen till de ämnen, i vilka kunskaper krävs för särskild behörighet till olika utbildningar i högskolan. Det är också viktigt att skolmyndigheterna håller

sig underrättade om de förändringar som görs i fråga om krav för särskild behörighet till högskoleutbildning.

Jag vill först redovisa några allmänna utgångspunkter, som är avsedda att leda till en så lättadministrerad organisation som möjligt:

– Samma timreduktion för ett ämne på olika linjer, om ämnets timtal i årskursen är detsamma.

– Så få reduktionstyper som möjligt – tre grupper av linjer med 2, 7 resp. 10 veckotimmars högsta medgivna självstudietid (räknat över för de tre grupperna 2, 2 resp. 3 läsår).

I besparingspropositionen avsåg min företrädare att antalet direkt lärarledda lektioner (=lärarveckotimmar) skulle minska med i snitt 10%. I begreppet lärarveckotimmar ingår, som jag har nämnt, förutom vanliga helklasstimmar olika extra timmar för delning av klass för studieteknisk träning, laborationer och liknande. Antalet lärarveckotimmar överstiger därmed ofta, och på vissa linjer kraftigt, antalet elevveckotimmar.

Även i ett system med fri resursanvändning torde stora delar av den återförda resursen åter omedelbart komma att läggas ut på samma laborationer och andra verksamheter med riskmoment som tidigare. Härtill kommer att gruppdelning kan behövas inte bara av säkerhetsskäl utan även t. ex. i de fall laborationslokaler och utrustning bara räcker till för en halvklass i taget.

Därför föreslår jag att tiden för möjliga självstudier fördelas på endast helklasstimmar, t. ex. totalt 7 veckotimmar på So-linjen. Elevveckotimmar blir här lika med lärarveckotimmar. Förstärkningsresurserna förblir orörda. På detta sätt blir också ingreppen mindre i dagens organisation av gymnasieskolan. För eleverna blir effekten densamma, vilken metod som än väljs. Valet av modell är tekniskt och gäller egentligen hur stor resurs som skall återföras till skolorna.

Inom utbildningsdepartementet har utarbetats förslag om högsta medgivna självstudietid på olika linjer. Förslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 5*. Enligt min mening bör förändringar i timplanerna vidtas i huvudsaklig överensstämmelse med dessa förslag.

6.3.1 Tre- och fyraåriga linjer

De tre- och fyraåriga linjerna med många s. k. allmänna ämnen har redan nu inslag av mer självständiga arbetsformer som långläxa, beting och specialarbete. Riskmomenten är också relativt få.

För de tre- och fyraåriga linjerna föreslår jag en sammanlagd möjlig självstudietid av totalt 10 veckotimmar för årskurserna 1, 2 och 3, fördelade på högst 1,5 veckotimme i årskurs 1, högst 3,5 veckotimmar i årskurs 2 och högst 5 veckotimmar i årskurs 3 i de föreslagna förändrade timplanerna, där eleverna i de tre årskurserna har 30, 32 resp. 34 veckotimmar. Fördelningen av maximal självstudietid på olika ämnen anges i timplaner i bilagorna 5:1–11. Jag vill här ge ett exempel på hur timplanebilagorna skall läsas.

Treårig humanistisk linje (H)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	1	2
Svenska	3 0,5	3 1
Engelska	3	2+1
B-språk	3	3
C-språk	4	3
Allmän språkkunskap		3 0,5
Historia	2	4 0,5
Religionskunskap		
Filosofi		
Psykologi		2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5
Matematik	5 0,5	
Naturkunskap	5	2 0,5
Konst- och musikhistoria	1	1
Musik eller teckning	1	1
Gymnastik	3	3
Timmar till förfogande	1	1
Summa	34 1,5	32 3,5

I årskurs 1 är högsta medgivna självstudietid 1 veckotimme i svenska och samhällskunskap. Fördelningen på ämnen *kan* göras som i exemplet. I årskurs 2 kan 1,5 veckotimme som högsta medgivna självstudietid fördelas som i exemplet på svenska och allmän språkkunskap resp. historia, psykologi och samhällskunskap.

Det bör få ankomma på regeringen eller myndighet regeringen bestämmer att besluta om den tekniska utformningen av dessa föreskrifter.

Med de föreslagna timtalen inom bestämda ramar för grupper av ämnen har skolan viss frihet att göra den lokalt bästa fördelningen av självstudietiden på olika ämnen. Om en undervisningsgrupp är sammansatt av elever från två eller flera studievägar, måste dock antalet självstudietimmar bli ett och samma i ämnet för de studievägar som ingår i gruppen.

I bilagorna 5:12–22 föreslår jag möjliga timreduktioner för självstudier enligt nu gällande timplaner för E-, H-, S-, N- och T-linjerna. Nuvarande timplaner kommer att gälla årskurserna 2 och 3 läsåret 1982/83 och årskurs 3 läsåret 1983/84.

En utgångspunkt har varit att i Lgy 70:s timplaner få timreduktioner för självstudier lika dem som föreslås i de mer samordnade timplanerna.

För årskurs 4 av T-linjen föreslår jag maximalt 6 veckotimmar för självstudier. Riksdagen har enligt förslag i 1981 års budgetproposition (1980/81: 100 bil. 12 s. 319 f.) beslutat om försöksverksamhet med ett friare resurstilldelningssystem i årskurs 4 av T-linjen läsåren 1981/82 och 1982/83. Jag avser att föreslå regeringen att uppdra åt SÖ att inför läsåret 1982/83 anpassa resurstilldelningen för årskurs 4 av T-linjen till vad jag här har föreslagit om självstudier.

För försöksverksamheten med särskild samordnad gymnasieskola, B-form (SSG-B), som nu finns på sju mindre orter, ger jag inte nu något förslag till självstudietimmar. Jag avser att föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att göra nödvändig anpassning av det för SSG-B särskilda resurssystemet, där i dag redan finns en möjlighet till självstudier, och föreslå eventuella andra åtgärder för att göra besparingar även inom SSG-B.

6.3.2 Tvååriga linjer

När det gäller möjlighet till självstudier på de tvååriga linjerna har jag funnit det lämpligt att behandla dessa i två grupper.

Den första gruppen utgör de elva linjerna Be, Ba, Et, Fo, Jo, Li, Pr, Sb, Td, Tr och Ve. Här föreslår jag i genomsnitt maximalt en självstudietimme i vardera av årskurserna 1 och 2, lagd på linjernas karaktärsämnen. Någon närmare precisering synes mig inte lämplig. En studie av förutsättningarna på dessa linjer och av möjligheten att uppnå angivet sparmål vid exempelvis B-form och arbetsplatsförlagd utbildning visar nämligen att skolorna måste kunna få planera efter rådande förutsättningar, om avsedd spareffekt skall uppnås. I något fall kan självstudietiden behöva förläggas enbart till årskurs 2. En annan organisation kan kräva att man fördelar självstudietiderna med 0,5 resp. 1,5 veckotimme i vardera årskursen.

Till denna grupp av studievägar bör också föras grenen för storkushåll och restaurang på Ko-linjen. Även här föreslår jag maximalt en självstudietimme i årskurs 2 (bilaga 5:27).

Beträffande utläggningen av självstudietid anfördes i besparingspropositionen att två principer borde vara vägledande. Dels borde timplanernas balans mellan färdighetsämnen, samhällsorienterande, naturorienterande, estetiska och yrkesinriktade inslag i princip inte rubbas, dels måste timplaneförändringarna få olika omfattning beroende på olika linjers utbildningsinnehåll, riskmoment etc.

I den samlade bedömningen av gymnasieskolans studievägar har jag sålunda beräknat självstudier under inalles högst två veckotimmar på de här angivna linjerna mot en betydligt större mängd på de övriga linjerna. Jag har därvid gjort följande överväganden om timbalans och fördelning på ämnen på de yrkesinriktade linjerna.

Då jag inte har funnit vare sig tillvalsämnena eller gymnastik lämpliga för

självstudier, återstår arbetslivsorientering, som har endast en veckotimme i vardera årskurs 1 och 2, svenska, som har fyra veckotimmar i årskurs 1, samt det/de yrkesbetonade ämnet/ämnena, som har totalt 59–65 veckotimmar i årskurserna 1 och 2.

Det är mot denna bakgrund jag har valt att förlägga de två självstudietimmar helt på de yrkesbetonade ämnena, som upptar ca 80% av de aktuella linjernas timtal. I årskurs 1 minskas den yrkesbetonade undervisningens timandel endast med 2,5%.

Inom den återstående gruppen av tvååriga linjer (Dk, Du, Ek, Ko, Mu, So, Ss, Te och Vd, bilagorna 5:23–37) bör den totala mängden självstudietimmar per linje vara maximalt 7.

Inte heller i denna grupp synes det lämpligt att föreskriva ett gemensamt högsta antal självstudietimmar per årskurs för alla linjer. På en linje (Dk) tas 4 veckotimmar (vtr) ut i årskurs 1 och 3 i årskurs 2. På en annan (So) föreslås endast 1,5 veckotimme i årskurs 1 mot 5,5 i årskurs 2. Te-linjen (Te) och den nya drift- och underhållstekniska linjen (Du) överensstämmer sinsemellan (2 och 5 vtr i årskurs 1 resp. 2), liksom Vd-linjen och den nya sociala servicelinjen – Ss-linjen (3 och 4 vtr i årskurs 1 resp. 2). Samtliga linjer i gruppen (med undantag för Te-linjen) har svenska i årskurs 2, och där föreslår jag genomgående en halv veckotimmes självstudier.

Jag övergår nu till att kommentera några särskilda linjer.

För *Dk-linjen* anger jag även självstudietid i försöksverksamheten med gren för kontor utan varianter samt för vårdadministrativ gren i årskurs 2 (5:24).

För *Ko-linjen* (5:27) ger jag endast totaltimtal för reduktioner av ämnesblock. Med blockläggning av ämnen är tanken att underlätta temastudier i likhet med vad som sker i försöksverksamheten med reviderad *Ko-linje* (KOREV, bilaga 5:28). Härmed bör också ges en bättre grund för självstudier.

På *Mu-linjen* (5:29) tas i årskurs 2 en halv veckotimme av totalt två i ämnet musikhistorisk orientering till självstudier. Eftersom eleverna där arbetar i 10-grupper, blir reduktionen i ämnet per klass ($3 \times 0,5 =$) 1,5 veckotimme.

På *So-linjen* (5:30) föreslår jag självstudier i årskurs 2 i ämnena matematik, religionskunskap och samhällskunskap. I den mån samläsning i dessa ämnen sker med andra tvååriga linjer gäller självstudierna även dessa linjers elever.

På *sociala servicelinjen* och *vårdlinjen* anger jag möjliga timreduktioner för självstudier ämnesgruppsvis, dvs. vad som maximalt får tas till självstudier inom en ämnesgrupp (bilagorna 5:31 resp. 5:33 och 34). Förslag till självstudietid inom försöksverksamheten på vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård ges i bilagorna 5:35–37.

6.3.3 Specialkurser

Regeringen uppdrog i december 1980 åt SÖ att pröva vilka sparåtgärder beträffande specialkurserna som kunde vara realiserbara till läsåret 1982/83. Den av riksdagen antagna sparnivån och friheten att pröva olika sparmetoder skulle gälla specialkurserna i samma mån som linjerna (UbU 1980/81: 12 och 15, rskr 1980/81: 120).

SÖ har den 23 februari 1981 redovisat sitt uppdrag. Vad gäller alternativa sparmetoder – främst ökad samverkan mellan olika utbildningsanordnare – konstaterar SÖ att bl. a. nu gällande statsbidragssystem inte ger någon direkt stimulans i denna riktning. Jag har tidigare utvecklat detta (avsnitt 5.4). I sin redovisning ger SÖ också en idéskiss till ett förändrat, individanknutet statsbidragssystem för såväl linjer som specialkurser. Konkreta förslag till andra sparåtgärder än självstudier har SÖ endast kunnat ge för två kurser.

SÖ har utifrån besparingspropositionens riktlinjer i sin beräkning av möjlig självstudietid för 280 specialkurser kommit fram till en genomsnittlig maximal nedskärning av den lärarledda undervisningen med ca 8 % (räknat på elevveckotimmar).

Med hänsyn till vad jag tidigare har sagt om möjlighet till självstudier på olika linjer vill jag anföra följande. Jag instämmer i vad SÖ i sin redovisning har anfört om att specialkurser och närmast motsvarande linjer bör behandlas lika i de åtgärder som vidtas. För flertalet motsvarande yrkesinriktade linjer har jag föreslagit i genomsnitt två självstudietimmar per linje. Detta motsvarar 2,6% av det totala antalet elevveckotimmar på linjen. Eftersom de flesta specialkurser är yrkesinriktade, anser jag att den högsta möjliga andelen självstudier även för specialkurserna bör vara i snitt 2,6%. Jag avser senare föreslå regeringen att ge SÖ i uppdrag att förändra timplanerna för specialkurser så att denna besparing kan göras beträffande såväl inrättade som planerade specialkurser.

7 Anställande av färre korttidsvikarier för tjänstlediga lärare

Jag har redan inledningsvis anfört, att vikarier under kortare tjänstledigheter är en dyr och ofta ineffektiv resursanvändning, varför det inte sällan bör vara möjligt att avstå från vikarie.

Möjligheterna är oftast mycket små att från första början av en lärares sjukledighet ge eleverna en tillfredställande undervisning. De problem som elevvårdskommittén (U 1978:06) i sin rapport (SOU 1980:50) Personalutveckling, personalvård, personalplanering (s. 62 f.) funnit på detta område för grundskolans del torde gälla även för gymnasieskolan:

Systemet att vid behov rekrytera korttidsvikarier, ofta dag för dag, tar mycken tid i anspråk för skolledning, för andra lärare och för kommunens

löneadministration. Det kan också vara svårt att tillräckligt snabbt anställa vikarier. Vikarien saknar ofta lärarutbildning och har inte sällan otillräckliga ämneskunskaper.

Ibland anställs ingen vikarie och undervisningen ställs in. Eleverna får hårtimmar. Har undervisningen inställts en eller två timmar före sista lektionen är det svårt att förklara varför den sista lektionen är viktig. De två föregående var ju inte viktigare än att man kunde ställa in dem. Det händer inte sällan att en del elever då går hem. Då måste detta diskuteras dagen efter och ev. påföljder utmätas. En personalplanering som har ovan beskrivna konsekvenser är i högsta grad demoraliserande och har som följd en mängd helt onödiga elevvårdsproblem.

Denna elevvårdsaspekt får enligt min mening inte glömmas bort heller för gymnasieskolans elever.

Till en kortare tjänstledighet, som är känd långt i förväg, kan dock ofta behöriga vikarier anskaffas genom att skolans övriga lärare tar s. k. övertimmar. Vissa lektioner fordrar lärarhandledning, främst laborationer och arbetsteknik på yrkesinriktade linjer. I andra fall fungerar undervisningen bättre, om eleverna får använda lektionstiden till självstudier. Det är sålunda inte möjligt att behandla vikariefrågan på ett och samma sätt i alla situationer.

Jag är därför inte beredd att föreslå ett generellt indragande av vikarieersättning under ett visst antal dagar. Även om t. ex. en återförd resurs skulle ge möjligheter till vikarie under i snitt halva tiden, skulle vissa linjer och ämnen drabbas betydligt mer än andra. Jag räknar nämligen med att vikarier måste sättas in för i det närmaste alla frånvarande lärare på de utpräglar yrkesinriktade studievägarna, främst inom industri och hantverk. Bakom detta ligger samma överväganden om säkerhetsfrågor som föranlett mig att minimera självstudietiden på dessa studievägar. Med i stort sett full vikarieinsats på dessa studievägar skulle en återförd resurs inte räcka långt i allmänna ämnen på främst de tre- och fyraåriga linjerna. Där skulle eleverna i en skiftande och slumpvis omfattning kunna få både oplanerade och okontrollerade självstudier under ett antal dagar i ett eller flera ämnen. Detta skulle helt strida mot den syn jag tidigare har anfört på självstudier som en pedagogisk träning.

Mot denna bakgrund bör enligt min mening skolledningen lokalt få avgöra i vilken mån vikarie behöver anställas för en kortare tjänstledighet. Inbesparade lärartimmar skall enligt mitt förslag bokföras och får av skolledningen tillföras skolenhetens samlade förstärkningsresurs. Till skillnad från vad som skulle vara fallet i ett generellt system blir det då möjligt att lokalt bedöma, om lärarinsatser bör ske i form av vikariat eller i form av ytterligare handledning under exempelvis självstudietimmar.

8 Andra utbildningsformer än gymnasieskolan

Mina överväganden och förslag i det föregående gäller skolformen gymnasieskolan, dvs. kommunernas och landstingskommunernas gymnasieskolor. Det finns vissa samband mellan gymnasieskolans och en del andra utbildningsformers regelsystem. Bl. a. med hänsyn till detta vill jag här ta upp frågan om vilka återverkningar mina förslag bör få för andra utbildningsformer. Jag har därvid beträffande kommunal och statlig vuxenutbildning samt kommunal högskoleutbildning samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

Riksinternatskolor och vissa andra privata skolor

Riksinternatskolorna och de privata skolor som omfattas av privatskolförordningen (1967:270) skall enligt gällande föreskrifter i princip följa gymnasieskolans läroplan. Föreskrifterna om statsbidrag och vissa andra föreskrifter för skolorna utgår från denna förutsättning. Vad jag har föreslagit rörande gymnasieskolan bör i huvudsak gälla även dessa andra skolor. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att ta ställning till vilka mindre skillnader som kan visa sig påkallade.

Bergsskolan i Filipstad följer en särskild läroplan som SÖ fastställer. Läroplanen och vissa organisatoriska föreskrifter följer delvis samma system som gäller för gymnasieskolan. Detsamma är fallet med föreskrifterna om statsbidrag. För Bergsskolan bör utgångspunkten vara att nuvarande system behålls tills vidare. Det kan emellertid visa sig lämpligt att göra vissa förändringar i riktning mot vad som kommer att gälla för gymnasieskolan. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att ta ställning till detta.

Frågor om statsbidrag till riksinternatskolorna, privatskolor enligt privatskolförordningen och Bergsskolan återkommer jag till i samband med mina förslag i budgetpropositionen 1982.

Mina förslag i det föregående för gymnasieskolan bör inte få någon inverkan på vad som gäller för enskilda yrkesskolor enligt förordningen (1971:342) om enskilda yrkesskolor eller på vad som gäller för enskilda ianthurhållsskolor som omfattas av stadgan den 28 juni 1963 för lantbrukets yrkesskolor.

Kommunal och statlig vuxenutbildning

Mina förslag för gymnasieskolan rör i princip inte sådan utbildning som avses i förordningen (1971:424) om kommunal och statlig vuxenutbildning. Ett undantag finns dock. Jag anser att specialarbete inte heller bör förekomma i kommunal och statlig vuxenutbildning, som ju alltid har byggt på ett stort mått av självstudier. Däremot bör det liksom hittills vara möjligt att inom vuxenutbildningen ersätta delar av studierna med en redovisning av på egen hand genomfört arbete.

Jag förutsätter att komvux-utredningen (U 1978: 04) i sitt fortsatta arbete kommer att överväga i vad mån mina övriga förslag för gymnasieskolan bör få sin motsvarighet för komvux.

Kommunal högskoleutbildning

Statsbidrag till driftkostnader för sådan kommunal högskoleutbildning som inte utgör sjuksköterskeutbildning utgår f. n. enligt regler som i princip överensstämmer med vad som gäller för gymnasieskolan. För den kommunala högskoleutbildningen gäller emellertid särskilda bestämmelser om timramar. Styrelsen för utbildningen har möjlighet till fri resursdisposition inom resp. yrkesutbildningssektor.

Statsbidragssystemet för den kommunala högskoleutbildningen berörs inte av mina förslag rörande statsbidrag till gymnasieskolan. Frågan om ett nytt statsbidragssystem för den kommunala högskoleutbildningen bereds f. n. inom regeringskansliet.

9 Konsekvenser för personalen av olika åtgärder

9.1 Allmänt

I besparingspropositionen aviserades en kartläggning av väntad övertalighet för olika personalkategorier som en följd av föreslagna besparingsåtgärder. Innan jag går in på överslagsvisa beräkningar för olika ämnesgrupper vill jag erinra om den osäkerhet som finns i alla analyser av detta slag, så snart man vill överföra dem till den enskilda skolan och den enskilda läraren. Vid sidan av sparprogrammet, som i sig ger en minskning av timunderlaget i förhållande till om inga förändringar gjordes, finns nämligen en rad motstridiga tendenser i den närmaste framtidens skola. I ytterligare några år ökar antalet 16-åringar i vissa kommuner, samtidigt som det redan börjat minska i andra kommuner. Mer allmänt inträder en stor minskning läsåret 1984/85. Mot detta verkar de beslut som tagits om en utbyggd ram för gymnasieskolan med totalt ca 134 000 elevplatser på linjer och grundskoleanknutna specialkurser. Detta innebär ca 12 000 fler elevplatser än vad som hittills har kunnat läggas ut. I två riktningar, en ökande och en minskande, verkar principen om en ökad satsning på de yrkesinriktade linjerna resp. begränsning av vissa mer teoretiskt inriktade linjer. Jag vill här också erinra om det relativt omfattande deltidsarbetet bland lärare liksom i samhället i övrigt. Om partiella tjänstledigheter ökar i omfattning, kommer i viss mån ett minskande tjänstgöringsunderlag att balanseras den vägen.

Lärare med tidsbegränsad anställning, bl. a. timplärare och obehöriga, kommer att drabbas först av ett minskat tjänsteunderlag. Yrkesinriktade ämnen har allmänt den lägsta andelen tillsvidareförordnade lärare. Samtidigt kan ett minskat timunderlag i yrkesinriktade ämnen på industri- och

hantverksområdet uppvägas av den senaste avkortningen av undervisningsskyldigheten från 32 till 29 veckotimmar. Denna sänkta undervisningsskyldighet, som trädde i kraft den 1 juli 1980, kan antas ha fått till följd dels att redan anställda lärare åtagit sig arvodesanställningar på timmar utöver hel tjänst, s. k. tilläggstimmar, dels att ytterligare lärare anställts.

Av dessa faktorer, som verkar i olika riktningar, framgår problemen i att söka beskriva sluteffekten av de föreslagna förändringarna för olika ämnesgrupper och ännu mer för enstaka ämnen.

De beräkningar som görs i det följande utgår alla från vissa givna förutsättningar, som kommer att skifta från skola till skola och som också kommer att kunna påverkas av skolorna själva genom den fria resursanvändning som jag har föreslagit. I de fall beräkningarna bygger på senast tillgänglig statistik från SÖ skall också observeras att denna läsåret 1982/83 kommer att vara tre år gammal (SÖ-rapport 1981-01-20, Resursanvändning och ämnesval i gymnasieskolan läsåret 1979/80).

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att det f. n. pågår förhandlingar mellan statens arbetsgivarverk och personalorganisationerna om ett trygghetsavtal. Parterna är överens om de principer som skall ligga till grund för de fortsatta förhandlingarna.

I det följande redovisar jag utifrån tillgänglig statistik tänkbara konsekvenser, uttryckta i ämnen, ämnesgrupper och ungefärliga antal lärarveckotimmar. Några försök att i de enskilda fallen räkna ut hur många heltidstjänster som kan beröras är jag inte beredd att göra mot bakgrund av de skäl jag nyss angivit. Ett rent överslag av antalet heltidstjänster som ryms i det beslutade sparbeloppet om 180 milj. kr. ger som resultat drygt 1 300 tjänster med en undervisningsskyldighet om 21 veckotimmar. Antas undervisningsskyldigheten vara 29 veckotimmar, blir antalet heltidstjänster drygt 950.

Jag vill dock här särskilt betona, att den totala besparingen om 180 milj. kr. långtifrån helt berör underlag för lärartjänster. I betydande utsträckning görs besparingar på s. k. tilläggstimmar och annan verksamhet, som idag inte räknas in i underlag för hela tjänster (t. ex. stora delar av resurserna för ttf, samt stöd- och samordnad specialundervisning. Härtill kommer de resurser som kan utnyttjas genom att korttidsvikariat inte tillsätts). Jag beräknar att dessa resurser uppgår till ca hälften av den beslutade besparingen om 180 milj.kr. Därmed kan det teoretiska antalet berörda heltidstjänster beräknas till mellan ca 500 och ca 700.

9.2 Effekter av föreslagna åtgärder

I början av mitt anförande (avsnitt 2.2) summerade jag de åtgärder som i olika kombinationer kan ge den beslutade besparingen redan budgetåret 1982/83. Jag föreslog där dels ett slopande av länskolnämndernas möjlig-

heter till dispensgivning till mindre och fler grupper än bestämmelserna medger, dels en reduktion av timtalen vid grupper med mindre än 12 elever, dels en samordning av timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna, dels en möjlighet till självstudier under viss tid med bibehållen förstärkningsresurs samt dels möjlighet att omfördela resurser motsvarande inbesparade korttidsvikariat. Konsekvenser för personalen av dessa åtgärder kommer att inträda i olika takt och på olika sätt. Jag vill här redovisa konsekvenserna i huvuddrag. För vissa detaljer kommer jag att hänvisa till en sammanställning som jag har låtit göra och som bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 6*.

9.2.1 Slopande av länskolnämndernas dispensgivning

Direkt effekt får slopandet av dispenserna. Till övervägande del berörs här s. k. allmänna ämnen, däribland främst moderna språk.

Läsåret 1979/80 fördelade sig enligt den statistik som jag nyss nämnde antalet lärarveckotimmar i grupper med färre än 8 elever så här (i avrundade tal):

	Åk 1	Åk 2	Åk 3	Totalt
Språk	350	1 050	1 625	3 025
Övriga ämnen (ej linjespecifika, dvs. ej yrkesbetonade)	325	1 050	1 050	2 425
			Summa timmar:	5 450

Vad beträffar fördelningen av dessa mycket små grupper på olika ämnen hänvisar jag till bilaga 6, punkt 1.

9.2.2 Reduktion av timtal vid undervisningsgrupper med upp till 11 elever

Jag har tidigare (avsnitt 5) föreslagit en reduktion med mellan 20 och 25 % av timtalen vid undervisningsgrupper med upp till 11 elever i de fall gruppen kan omfatta 30 elever. Linjespecifika, yrkesbetonade ämnen på t. ex. industri- och hantverksområdet undantas därmed. Jag vill här erinra om mina förslag om en minimering av självstudietiden på denna utbildningssektor (avsnitt 6.3.2).

Effekterna på lärartimunderlaget av de föreslagna timreduktionerna vid små grupper kommer helt naturligt att beröra i princip samma ämnen som jag har nämnt i förra avsnittet. Jag redovisade där det ungefärliga antalet lärarveckotimmar i grupper med färre än 8 elever. En motsvarande redovisning för grupper med 8 t. o. m. 11 elever ser ut så här (i avrundade tal):

	Åk 1	Åk 2	Åk 3	Åk 4	Totalt
Språk	1 175	1 375	1 250		3 800
Övriga ämnen	1 025	2 875	1 925	700	6 525
					10 325

En mellan 20- och 25-procentig minskning av lärartimmuttaget innebär därmed ett bortfall av ca 850 veckotimmar i språk och ca 1450 veckotimmar i gruppen övriga ämnen. För närmare redovisning beträffande enstaka ämnen hänvisar jag till bilaga 6, punkt 2.

9.2.3 Ökad samordning av timplanerna för tre- och fyraåriga linjer

Samordningen av timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna får olika personalkonsekvenser under de tre år de tänks successivt införda med början i årskurs 1 läsåret 1982/83. Då är ännu spareffekten genom ökad samläsning liten. En besparing åstadkoms däremot genom förslaget att totaltimtalen för årskurs 1 skall vara 30 och inte 34 som i dagens timplaner enligt Lgy 70. Under läsåret 1983/84 kan de mer samordnade timplanerna tillämpas också i årskurs 2, där spareffekterna genom samläsning är större, samtidigt som totaltimtalen för årskurserna 1 och 2 fortfarande ligger fyra veckotimmar under dem i dagens timplaner (30+32 resp. 34+32). Läsåret 1984/85, då timplanerna bör vara helt genomförda, är totaltimtalen för de tre årskurserna av de aktuella linjerna åter desamma som i dag (96). Besparingar görs genom ökad samläsning i främst årskurs 3, där dels det genomsnittliga elevantalet per klass regelmässigt minskat sedan årskurs 1, dels antalet grupper på olika studievägar och i olika kurser är större än tidigare. Beräkningar av hur de mer samordnade timplanerna kan antas påverka lärartimunderlaget i olika ämnen dels övergångsvis läsåret 1982/83, dels fullt genomförda fr. o. m. läsåret 1984/85 görs i bilaga 6, punkt 3.

9.2.4 Ett annorlunda utnyttjande av gymnasieskolans förstärkningsresurser samt möjlighet till viss självstudietid

I det föregående (avsnitt 3) har jag föreslagit en möjlighet till lokala beslut om användningen av vissa extraresurser som i dag är bundna till särskilda ändamål på vissa bestämda studievägar och i vissa årskurser. Enligt min mening bör skolstyrelser och skolor själva få besluta om användningen av vad som i dag är öronmärkta resurser för stöd- och samordnad specialundervisning, för frivillig undervisning, för ttf och för delning av klass vid bl. a. studieteknisk träning, laborationer och konstruktionsövningar samt undervisning i nybörjarspråk.

Jag har tidigare beskrivit hur en sådan friare resursanvändning kan komma att ta sig uttryck i att vad som i dag är halvklasstimmar görs om till helklasstimmar. För eleverna blir timtalen desamma, för lärarna minskar timtalet med 1 veckotimme för varje halvklasstimme som förvandlas till en helklasstimme.

Effekter på lärartimunderlaget av sådana förändringar kan helt naturligt inte beräknas i förväg, eftersom ju i den fria resursanvändningen ligger att beslut om förändringar skall tas lokalt, kommun för kommun, skola för skola. Vissa antaganden kan i och för sig göras om att en del halvklassresurser mer än andra kommer att överföras till nya ändamål, såsom delning

av klass i svenska på yrkesinriktade linjer och lärarinsatser på självstudietid. Så kan jag t. ex. föreställa mig att flertalet timmar för studieteknisk träning, liksom delar av ttf-resursen, ofta kommer att överföras till andra ändamål, medan kanske på många skolor ingen halvklasstimme för laborationer berörs. Här kommer t. ex. elevtal och lokalförhållanden att spela en viktig roll.

Vid sidan av de icke ämnesbundna resurserna för stöd- och samordnad specialundervisning samt ttf finns extraresurser, som bör få en friare användning. Främst hör dessa resurser i dag till de s. k. allmänna ämnena. Som jag tidigare har framhållit är vidare dessa extraresurser i dag främst knutna till de tre- och fyraåriga linjerna.

Någon exakt analys av en friare resursanvändnings effekter på lärartimunderlaget kan som jag nyss har sagt inte göras. Vad som dock kan beräknas är de maximala effekterna av om man generellt skulle slopa de sex extraresurser jag tidigare angav. Någon fri, lokalt beslutad resursanvändning skulle detta dock inte innebära. En beräkning av detta slag ger likväl besked om resursernas totala omfattning på gymnasieskolans samtliga linjer (för specialkurserna kan endast göras beräkningar) samt av hur resurserna i dag fördelar sig på ämnen.

För de sex resurser som jag nämnde i inledningen till detta avsnitt har jag beräknat totalt ca 38 500 veckotimmar. En närmare redovisning ges i bilaga 6, punkt 4.

Jag har i det föregående (avsnitt 6) föreslagit en möjlighet att lägga vissa lektionstimmar i främst de högre årskurserna som självstudietimmar, dvs. utan eller med minskad lärarhandledning. Omfattningen och dispositionen av sådan självstudietid bör få avgöras lokalt på varje skola. Skolan bör själv få disponera möjliga lärarinsatser utifrån bl. a. utbildningsinnehåll, olika riskmoment inom utbildningarna, lokalförhållanden och behov av andra stödinsatser. I linje med mitt förslag (avsnitt 5) om viss timreduktion vid små grupper kan jag vidare tänka mig att elevtalen i klasser och grupper kan komma att spela en roll för fördelningen av lärarinsatser under självstudietid.

Med denna möjlighet till lokala beslut om den för varje skola bästa fördelningen av resurser följer att man inte på förhand kan göra en detaljerad analys av självstudiernas effekter på lärartimunderlaget. Liksom beträffande den friare resursanvändningen kan man emellertid beräkna de teoretiska, *maximala* effekterna av om *all* självstudietid skulle läggas ut och om *ingen* del av skolans extraresurser skulle användas till lärartimmar under självstudier.

Dessa extraresurser uppgår, som beskrivits i bilaga 6, punkt 4, till ca 38 500 veckotimmar (vtr). Bara för halvklasstimmar till studieteknisk träning och undervisning i nybörjarspråk finns cirka 8 700 vtr. Om till dessa läggs, säg, hälften av ttf-resursen (eller drygt 3 500 vtr), får man en sam-

manlagd resurs om över 12 000 vtr. Redan denna resurs motsvarar 40 % av den *totalt* möjliga självstudietiden (ca 31 000 vtr).

Om de nyssnämnda extraresurserna skulle användas till lärarinsatser under självstudier, skulle alltså från början de maximala timtalen för självstudier kunna minska med nästan hälften. Till de nämnda resurserna skall också läggas de som enligt mitt förslag bör få tillgodoräknas skolorna i de fall de anser det möjligt att tillsätta färre korttidsvikarier.

För en redovisning av timeffekter vid en tänkt, maximal utläggning av självstudietid hänvisar jag till bilaga 6, punkt 5.

10 Vissa allmänna frågor

I linje med riksdagens beslut med anledning av besparingspropositionen 1980 bör de förändringar som jag har föreslagit i det föregående gälla fr. o. m. läsåret 1982/83 med de övergångsanordningar som kan visa sig erforderliga på enstaka punkter.

Vad gäller avskaffande av specialarbete i gymnasieskolan och i kommunal och statlig vuxenutbildning vill jag som min mening anföra att specialarbete inte bör förekomma efter utgången av juni 1982. Elever som dessförinnan har utfört specialarbete enligt då ännu gällande bestämmelser bör få en uppgift om detta införd i avgångsbetyg som utfärdas efter den 30 juni 1982.

Mina förslag föranleder vissa ändringar i gällande föreskrifter utöver vad som direkt framgår av vad jag har anfört. Det gäller bl. a. vissa andra delar av läroplanen för gymnasieskolan än timplanerna. Där måste en anpassning ske.

Beträffande läroplanen för gymnasieskolan gäller, inte bara på grund av mina förslag i det föregående utan över huvud taget, att en anpassning måste ske till vad som enligt redan fattade eller kommande riksdagsbeslut skall gälla. På enstaka punkter kan det röra sig om sådana till sitt sakliga innehåll riksdagsbundna delar av läroplanen, för vilka behovet av följdändringar inte särskilt har påpekats.

11 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna vad jag har förordat om mer samordnade timplaner för de treåriga ekonomiska, humanistiska, samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga linjerna samt den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan,

2. godkänna vad jag har förordat om att länskolnämnderna inte längre skall få ge tillstånd till mindre och fler grupper i gymnasieskolan än bestämmelserna medger.
3. godkänna vad jag har förordat om timreduktioner vid små undervisningsgrupper i gymnasieskolan.
4. godkänna vad jag har förordat om möjlighet att anordna självstudietimmar i gymnasieskolan.
5. godkänna mitt förslag om avskaffande av specialarbete inom gymnasieskolan.
6. godkänna mitt förslag om en särskild handledarresurs och en friare resursanvändning i gymnasieskolan.
7. godkänna vad jag har förordat om möjlighet att inte anlita ersättare vid kortare tjänstledighet för lärare och om användningen av på så sätt inbesparade lärartimmar i gymnasieskolan.
8. godkänna vad jag har förordat om förändringar för riksinternatsskolorna och andra privata skolor.
9. godkänna mitt förslag om avskaffande av specialarbete inom kommunal och statlig vuxenutbildning.
10. godkänna vad jag har förordat om förändringarnas ikraftträdande.
11. bemyndiga regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att även i övrigt fastställa de ändringar som krävs i läroplanen för gymnasieskolan.

12 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Gymnasieskolans linjer – namn och namnförkortningar***Minst treåriga linjer*

Ekonomisk linje	E
Humanistisk linje	H
Naturvetenskaplig linje	N
Samhällsvetenskaplig linje	S
Teknisk linje (fyraårig)	T

Tvååriga linjer

Beklädnadsteknisk linje	Be
Bygg- och anläggningsteknisk linje	Ba
Distributions- och kontorslinje	Dk
Drift- och underhållsteknisk linje (försöksverksamhet)	Du
Ekonomisk linje	Ek
El-teleteknisk linje	Et
Fordonsteknisk linje	Fo
Jordbrukslinje	Jo
Konsumtionslinje	Ko
Livsmedelsteknisk linje	Li
Musiklinje	Mu
Processteknisk linje	Pr
Skogsbrukslinje	Sb
Social linje	So
Social servicelinje (försöksverksamhet)	Ss
Teknisk linje	Te
Trädgårdslinje	Td
Trätekknisk linje	Tr
Verkstadsteknisk linje	Ve
Vårdlinje	Vd

Gruppstorlekar och gruppdelningar samt allmänt om resurser i gymnasieskolan

1 Gällande bestämmelser

Vad som gäller i fråga om gruppstorlekar och delning av grupp i gymnasieskolan har sammanfattats så här i SSK:s betänkande Skolan, staten och kommunerna (SOU 1974: 36 s. 62 och 65):

”I varje ämne förs elever till grupper, i den mån de enligt läroplanen kan samundervisas helt eller delvis. På grund av timplanernas konstruktion med ett stort inslag av tillvalsämnen, obligatoriska eller frivilliga kommer klassenheten vid denna undervisning att upplösas. För varje sådant ämne utgör i stället det sammanlagda antalet elever i ämnet och årskursen utgångspunkt för organisationen av undervisningsgrupper. Grupp får anordnas för varje påbörjat trettiotal elever om elevantalet är lägst åtta vid undervisningens början. Vid undervisning i arbetsteknik och annan undervisning med samma syfte anordnas grupp för varje påbörjat sextontal elever. Om särskilda skäl föreligger, får länskolnämnden medge undantag från ovanstående regler.”

Även minimaltalen fem och tolv förekommer i vissa fall.

”Uttrycket resurstimmar återfinns inte i gymnasieskolans timplaner. Däremot finns liksom i grundskolan överskjutande lärartimmar genom bestämmelser om att klass får delas i grupper. Sådant delning sker bl. a. i klass som är sammansatt av elever från två årskurser i ämnet fackteori. Den förekommer även vid visst lägsta elevantal, ofta 17, i ämnen med laborativ eller yrkesteknisk karaktär. Även andra delningar kan företas enligt timplanerna.”

Med det sista avses främst delning av klass för studieteknisk träning i årskurs 1. Extra lärarveckotimmar för laborationer och studieteknik fördelar sig så här per klass på de tre- och fyraåriga linjerna:

	E	H	S	N	T (årskurserna 1-3)
Studieteknik	4	4	4	4	4
Laborationer m. m.	0,5	1	2	5	10*
	4,5	5	6	9	14*

* Byggteknisk gren har 10,5 resp. 14,5 vtr

Härtill kommer vissa delningar av grupp i nybörjarspråk i årskurs 1 samt i praktik i skolverkstad.

På de tvååriga linjerna är tilläggsresurserna för studieteknisk träning betydligt mindre.

De tvååriga linjernas resurser för laborationer m. m. är också blygsammare än de tre- och fyraåriga linjernas. På So-linjen finns en veckotimme i vardera årskurs 1 och 2 för laborationer i naturkunskap. På Ek-linjen finns över huvud taget inga laborationstimmar. På Te-linjen finns, om relevantet är lägst 17, 1,5 veckotimme för laboration i fysik och 0,5 alt. 2 veckotimmar för laborationer i kemi. För konstruktionsövningar m. m. finns på Te-linjen ett relativt stort antal delningstimmar, om grupperna omfattar minst 17 elever. Detta gäller särskilt årskurs 2, där dock relevantet i genomsnitt endast är just över 17.

Delningsresurserna för Te-linjen (liksom f. ö. även för T-linjen, se tabellen tidigare i detta avsnitt) är som synes ganska stora. Bakgrunden är behovet av handledning i de tekniska färdighetsämnena så att lärarna vid konstruktionsövningar och laborationer kan arbeta under samma villkor som lärarna på de utpräglat yrkesinriktade linjerna. I rit- och konstruktionsövningar är lokalerna dessutom avpassade för 16-grupper. (Samma gäller givetvis även flertalet laborationer m. m. på andra linjer.)

Storleken på T-linjens delningsresurser skall också ses mot bakgrunden av att det tidigare fanns över 20 olika specialiseringar på denna linje mot i dag 6 (4 grenar, 2 varianter). De specialiseringar som dragits in får nu klaras inom en något vidare ram för delningstimmar.

2 Gruppstorlekar

Höjda minimital för grupp slår ensidigt mot vissa ämnen på mindre orter men ger ändå inte alltid besparing

Man skulle kunna höja nuvarande gräns för att starta en undervisningsgrupp från 8 till exempelvis 12 eller 15. En sådan metod drabbar framför allt språkutbudet och de estetiska variantämnena. Metoden skulle medföra stark regional orättvisa. Det blir i sådana fall i stort sett bara i de större städerna som eleverna kan studera språk som ryska, latin, italienska eller tyskt och franskt affärsspråk. Besparingseffekten är ringa, konsekvenserna för internationaliseringsmålen stora. Det kan också hända att nya grupper måste bildas i de "större" språken. Besparingen uteblir i sådana fall helt.

Vidare skulle vissa valämnena, där eleverna i dag i snitt inte är fler än 12, försvinna i vissa årskurser. Detta gäller t. ex. ämnen som maskinskrivning och stenografi.

Elever som i dag av organisatoriska skäl inte kan läsa t. ex. ett önskat C-språk, tillvals- eller variantämne i gymnasieskolan kan i stället göra detta i kommunal vuxenutbildning (se SÖ:s föreskrifter till 35 § vuxenutbildningsförordningen (Vf) SÖ-FS 1979: 31, s. 29). Ämnet/ämnena måste då finnas

inom komvux just på de orter och vid de tillfällen de genom skärpta gruppstorleksbestämmelser inte finge anordnas i gymnasieskolan. Innan man överlämnar eleverna till en sådan lösning behövs en analys av utbildningsutbudet i gymnasieskolan och komvux. Ett sådant regionalt projekt har startats av länskolnämnden i Malmöhus län (RSG, den regionala samordningsgruppen).

3 Gruppdelningar

Minskad lärartäthet kan fås också med en skärpning av reglerna för gruppdelning.

Minskade resurser för gruppdelning minskar den praktiska verksamheten

Om rätten till gruppdelning minskas eller tas bort, beskärs elevernas möjligheter till praktiskt betonad verksamhet inom den yrkesinriktade utbildningen och i laborativa ämnen. Besparingspropositionen utgick ifrån att inte generellt föreskriva högre delningstal för exempelvis laborationer i fysik, kemi och biologi eller för arbete i grupper inom vårdutbildning. Samma gäller för den utpräglad yrkesinriktade utbildningen, t. ex. verkstadsarbete, där rena säkerhetsskäl motiverar mindre grupper.

Inga överväganden om risker skulle däremot hindra t. ex. en föreskrift om att en C-språksgrupp med fler än 20 elever inte längre finge delas under en veckotimme i årskurs 1.

4 Resurser i gymnasieskolan

4.1 Begreppet "resurs"

I denna PM avses med "resurs" de statsbidrag till lärarlöner (inkl. timmar till förfogande), som ställs till kommunernas förfogande för undervisningen.

I enlighet med SIA- och SSK-utredningarnas terminologi kan man skilja mellan basresurs och olika förstärkningsresurser.

Basresurser

Basresursen kan enklast beskrivas som den timtilldelning för lärare som finns uttryckt i antalet elevveckotimmar för undervisningsgrupper som får anordnas enligt skolförordningen (Sf) 8: 18. Varje timme inom basresursen är specialdestinerad för visst ändamål. Hela basresursen planeras därför på förhand in i olika lärartjänster genom den tjänstgöringsplan ("tjänstefördelning") som rektor upprättar.

Förstärkningsresurser

Resurser till förstärkningsanordningar är i regel direkt uttryckta i lärarveckotimmar och bundna till ämnen, klasser eller lösande av vissa problem (jfr Sf8: 19).

Följande förstärkningsresurser finns i gymnasieskolan:

- stödundervisning och samordnad specialundervisning (samtliga studievägar)
- särskild undervisning (samtliga studievägar)
- frivillig undervisning (samtliga studievägar med undantag för specialkurser som är kortare än ett år)
- delning av klass vid undervisning i nybörjarspråk (årskurs 1 av tre- och fyraåriga linjer)
- delning av klass för studietekniska övningar (årskurs 1 på samtliga linjer samt vissa minst tvååriga specialkurser)
- delning av klass vid laborationer och konstruktionsövningar (naturvetenskapliga och tekniska ämnen)
- delning av klass i varierande utsträckning i främst vissa yrkesbetonade ämnen (tvååriga utpräglat yrkesinriktade linjer, vissa specialkurser samt musikämnen på tvåårig musiklinje)
- hemspråksundervisning och studichandledning på hemspråket för invandrarelever (samtliga studievägar)
- stödundervisning för invandrarelever (samtliga studievägar)
- timmar till förfogande, ttf (samtliga linjer och vissa specialkurser).

Ttf intar i detta sammanhang en särställning, eftersom den inte kan anses uteslutande tillhöra förstärkningsresursen. I den utsträckning eleverna skall ha ttf på schemat och visst obligatoriskt innehåll i ttf finns enligt läroplanen tillhör ttf basresursen. Andra delar av ttf är av typisk förstärkningskaraktär. Det måste ankomma på beslutsfattarna på den enskilda skolan att avgöra hur stor del av ttf-resursen som skall betraktas som basresurs. Av praktiska skäl hänförs i det följande ttf-resursen till förstärkningsresurserna.

De flesta av förstärkningsresurserna planeras på förhand in i olika lärartjänster i tjänstefördelningen. Undantag utgör särskild undervisning samt i regel större delen av timme till förfogande samt stödundervisning och samordnad specialundervisning, vilka resurser följaktligen disponeras efter behov under läsåret. Det är naturligt att resursuttaget växlar mellan olika skolor och olika kommuner.

4.2 Försöksverksamhet

Genom särskilt beslut av Kungl. Maj:t tillämpades en friare resursanvändning vid *Experimentgymnasiet (EG) i Göteborg*.

SÖ skulle därvid bestämma högsta antal lektioner per ämne med utgångspunkt i totaltimtalen i Lgy 70. Bestämmelsen om delning i grupper i

Sf 8: 19 skulle inte utgöra hinder mot att grupp delades i annat fall än som avses i bestämmelsen.

På EG gjordes årligen fingerade planeringsrapporter, och statsbidrag till lärarlöner utgick följaktligen som om man organiserat klasser och grupper på traditionellt sätt enligt läroplanens och skolförordningens bestämmelser. I verkligheten arbetade man i mindre grupper, och dessa fick då dela på tillgänglig lärarresurs. Endast vissa lektioner var därför lärarledda och i övrigt bedrev eleverna självstudier eller studier i grupp.

Den stora friheten att utnyttja tillgängliga resurser var en av de viktigaste förutsättningarna för den förnyelse av undervisningen i riktning mot mer elevaktiva arbetsätt som försöksverksamheten syftade till.

En friare resursanvändning tillämpas ännu i försöket med långtgående koncentrationsläsning vid *Norra Latins gymnasium i Stockholm*. Resurstimmar får där användas för annat än redovisning i grupp med en lärare, t. ex. medverkan av annan personal och användande av lärarersättande läromedel. Statsbidrag utgår till resurstimmar enligt bestämmelserna i ämbetsskrivelse 1965-02-11 angående bemyndigande för SÖ att disponera driftbidrag i samband med viss försöksverksamhet (det s. k. Finnskoga-Dalby-bemyndigandet).

Med stöd av detta bemyndigande har *Norra Latins gymnasium* fått utnyttja resurser som insparats genom t. ex. utebliven delning eller arbete i storklass till att anställa lärar- och språkassistenter.

På initiativ av *SSK-utredningen* bedrevs i *Uppsala* ett projekt "Inflytande och ansvar", i vilket en friare resursanvändning ingick. Denna skulle bidra till att öka personalens och elevernas inflytande på och ansvar för verksamheten i skolan.

I beslut 1975-05-25 meddelade regeringen vissa föreskrifter för försöksverksamheten. En inskränkning i friheten att använda olika förstärkningsresurser utgjorde härvid föreskriften att "resurser som enligt hittills gällande bestämmelser använts för undervisningsändamål skall även under försöksverksamheten användas för lärarledd undervisning". I huvudsak har stöd- och ttf-resurserna använts. Som exempel på användningsområden kan nämnas ferieläsning, klassdelning, utökning av frivillig undervisning samt röst- och talvård.

Inom försöksverksamheten med *särskild samordnad gymnasieskola, B-form (SSG-B)* medger det elevbaserade resurstilldelningssystemet en fri användning av tillgängliga resurser. Resurser i ämnen med 21 veckotimmars undervisningsskyldighet beräknas där enligt en schablon. För varje årskurs ges en grundresurs samt en tilläggsresurs som är beroende av elevantalet. Resurserna för de olika årskurserna summeras, och summan utgör den totala resurs skolan disponerar för visst läsår. Den kan användas tämligen fritt men endast för undervisning i s. k. 21-timmarsämnen. Viss del av resursen kan sparas från ett läsår till ett annat. I timplanerna för SSG-B anges elevernas timtal i de olika ämnena. I de fall totalresursen inte räcker till lärarledd undervisning får eleverna bedriva självstudier.

Resursberäkningssystemet har på de olika SSG-B-enheterna inom den jämförelsevis begränsade ramen medfört en lokal frihet att sätta in tillgängliga resurser där de anses behövas bäst. Man har t. ex. i en skola på andra ämnens bekostnad förstärkt lärarinsatserna i fysik, som allmänt ansetts ha fått en besvärlig undervisningssituation i SSG-B.

I *orienteringskursen Studievägar och arbetsliv* (den sk. SA-kursen) utgör ämnet studie- och yrkesorientering ett blockämne med fri resursanvändning. Kursen, som omfattar 8 veckor, hade före tillkomsten av introduktionsprogram för utbildning en stor betydelse som ett instrument i kommunens uppföljning av de 16–18-åringar som är obestämda i sitt studie- och/eller yrkesval.

Detta underlättas av att statsbidrag till ämnet studie- och yrkesorientering utgår enligt den s. k. ttf-paragrafen (9 § förordningen 1966:115, ändrad 1977:490, om statsbidrag till driftkostnader för viss kommunal utbildning), om ämnet handhas av annan än lärare.

Genom att ttf-paragrafen är tillämplig blir timtalet i SA-kursen en beräkningsgrund för ett statsbidrag som kan användas för att ersätta olika typer av personal och verksamhet. Timtalet ger den resursmässiga ramen, liksom ämnet studie- och yrkesorientering utgör ramen för en verksamhet med skiftande innehåll. Detta ger möjlighet att möta individuella behov och ger kommunerna största möjliga handlingsfrihet.

Introduktionskurs och kompletterande sommarkurs för invandrandom har ramtimplaner som medger stora variationer i ämnet svenska och i de valfria kompletteringsämnena. För att individuella anpassningar skall kunna göras i de mycket heterogena klasserna har en förstärkningsresurs medgivits, uttryckt i lärarveckotimmar. Den utgörs av differensen mellan antalet elevveckotimmar och högsta medgivna antal lärarveckotimmar (46). Inga centralt utfärdade bestämmelser om användningen av denna resurs finns.

Vid *gymnasieskolan i Ludvika* bedrivs försöksverksamhet med ändrad gymnasieskolorganisation, innebärande bl. a. samläsning i årskurs I mellan So-, E-, H- och S-linjerna. Vid denna integration frigörs timresurser för allmän kurs i engelska och B-språk som får utnyttjas fritt i skolan.

Ludvika ingår också bland de fem kommuner som i beslut 1979-03-15 medgivits försök med fri resursanvändning. Övriga kommuner som nu ingår i försöket är Hudiksvall, Karlstad, Stockholm (Brännkyrka gymnasium) och Strömsund. Stagneliusskolan i Kalmar prövar också enligt särskilt beslut en friare resursanvändning. På en av försöksorterna har prövats möjligheterna att under längre eller kortare tid bilda mindre undervisningsgrupper. Fasta reservlärare har anställts för korttidsvikariat. På en annan skola har resurserna använts till behovsgruppering i engelska och matematik samt en s. k. preparandvecka för blivande elever. En flexibel elevgruppering med bl. a. storgrupper för vissa uppgifter har frigjort ytterligare resurser.

För försöksskolorna gäller allmänt att vissa resurser nästan alltid använts för sitt ursprungliga syfte, t. ex. gruppdelningar för laborationer, studietekniska övningar och frivillig undervisning. Ttf- och stödresursen, som tidigare inte utnyttjats fullt ut, har kunnat användas helt.

4.2 Problem och möjligheter

4.3.1 Allmänt

En friare resursanvändning innebär att en resurs kan utnyttjas på annat sätt än det ursprungligen avsedda. Efter en schablon beräknas i stället den resurs som sedan får användas fritt efter lokalt bestämmande.

Generellt kan en friare resursanvändning för varje ämne eller aktivitet som hittills haft specialdestinerade resurser medföra att dessa minskas, förblir oförändrade eller ökas.

Det är naturligt att företrädare för enskilda ämnen kan känna oro inför en friare resursanvändning. Speciellt kan detta gälla i de fall lärare upplever ett starkt behov av att behålla en för visst ämne eller aktivitet specialdestinerad resurs för att kunna bedriva undervisningen utan standardsänkning. Det kan också gälla lärare i sådana ämnen som inte är behörighetsgivande till högre utbildning och därför inte alltid anses så viktiga som andra ämnen.

4.3.2 Ett bättre resursutnyttjande

För speciellt stödundervisning och samordnad specialundervisning, frivillig undervisning samt ttf gäller att tillgängliga resurser inte utnyttjas till fullo på alla skolor.

I en friare resursanvändning torde resursuttaget för dessa aktiviteter öka. En kvantitativt bättre resursanvändning blir alltså följd, och vad som tidigare varit en outnyttjad resurs kan i stället tillfalla annat ämne eller annan aktivitet. Lärarhandledning kan ges på självstudietimmar osv. Härigenom ges förutsättningar att nå ett effektivare utnyttjande av de resurser som avsatts för gymnasieskolan i statsbudgeten.

Resursutnyttjandet bör också kvalitativt sett bli bättre, om besluten beträffande fördelningen av en samlad förstärkningsresurs kan fattas lokalt. Enligt de hittills centralt fastställda delningsbestämmelserna delas klass eller grupp rent mekaniskt vid vissa elevantal. I stort är givetvis dessa delningstal väl avvägda, men bestämmelserna tar inga hänsyn till skiftande lokala förhållanden.

Man kan tänka sig många gränfall, där behovet av delning kan diskuteras. Det är således t. ex. fullt möjligt att delningsresursen för nybörjar-språk vid en enskild skola snarare skulle behöva utnyttjas i en nybörjar-grupp i spanska med 20 elever eller i en grupp i svenska på fordonsteknisk linje med 30 elever än i en grupp i franska med 21 elever (det lägsta antalet elever för att resursen skall utfalla). En sådan överföring av resurser från

ett ämne till ett annat är i dag inte möjlig. I detta fall skulle ett överförande av resursen inte medföra någon nämnvärd nackdel för undervisningen i franska men klart gagna undervisningen i spanska eller svenska.

Liknande gränsfall kan givetvis finnas i olika utsträckning på olika skolenheter vid delning för studieteknisk träning, laborationer och konstruktionsövningar samt vid delningar i yrkesbetonade ämnen och i musikämnen på musiklinjen samt i vissa andra fall på tvååriga linjer. Man får i sådana fall lokalt överväga möjligheterna att utan pedagogiska nackdelar eller olycksrisker avstå från en delning till förmån för annat mera angeläget ändamål.

Timskillnader mellan de tre- och fyraåriga linjerna i vissa ämnen

I översikten ges också exempel på hur timtalen skulle kunna sammanjämkas för ökad samläsning.

	E-linjen	H-linjen	S-linjen	N-linjen	T-linjen
Svenska	9	10	10	9	
	9,5				
Engelska åk 1+2	5	6	5	5	5
	6				
åk 1-3	8-9	9	8	8	
	9				
B-språk	9-10	10	9-10	9	
	9				
C-språk	10-11	11	11	10	
	10				
Religionskunskap	2	3	3	2	2
	2,5				
Psykologi	2	1-2	2	1	
	2				
Matematik	5+3+3		5+2+4		
	5+3+3				
Naturkunskap åk 1	3	5	5		
	4				
åk 1+2		7	9		
	8				
Kemi				7	6,5
	7				
Gymnastik	7	8	8	8	7
	7,5				

Förslag till mer samordnade timplaner för linjerna E, H, S, N och T

Bilaga 4:1

	Årskurs 1					Årskurs 2					Årskurs 3						Årskurs 4
	E	H	S	N	T	E	H	S	N	T	E	H	S	N	NT ^o	T	T
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	2,5	
Engelska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		
B-språk/C-språk	3	3	3	3	3	3	3/0 ^z	3/0 ^z	3/0 ^z	3	3	3/0 ^z	3/0 ^z	3/0	3		
C-språk	0/4 ^x	4	4/0 ^y			0/3 ^x	3	3/0 ^y			(3) ^x	3					
Allmän språkkunskap							3/0										
Latin							0/7					0/6					
Historia							5	5			3	5	5	6/3	3	3	
Religionskunskap											2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	
Filosofi												2	2	2/0	2/0		
Psykologi											2	2	2	0/2	0/2		
Samhällskunskap	3	3	3	3		2,5	2,5	2,5	2,5		2	6/0	6		3	3	
Socialkunskap			0/3 ^y					0/3 ^y									
Ergonomi																	2-3
Matematik	5	5	5	6	6	3/0 ^x	3	5,5	5,5		(3) ^x		3	4	4	4	
Naturkunskap	4/0 ^x	4	4			4/0	4										
Fysik				3,5	3,5			4	4					3	3	3	
Kemi				3,5	3,5			3,5	3,5								
Biologi								2	2					3	3		
N-variantämne								0/2						0/6			
Teknologi					5				4,5								
Övriga tekniska ämnen																12	28-31
Konst- och musikhistoria							2	2	2/0								
Musik/Teckning		2	2	2									0/3 ^z	0/3 ^z			
Estetiskt specialämne							0/3 ^z	0/3 ^z					0/3 ^z	0/3 ^z			
Företagsekonomi	4					6					2						2-4
Administration																	
Rättskunskap						2											
Arbetsmetodik						3											
Ekonomiskt specialämne																	
Maskinskrivning	2					3					6/0						
Maskinskrivning											(3) ^x						
Stenografi											0/6						
Gymnastik	2	2	2	2	2	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	3	3	3	3	3	3	
Timmar till förfogande	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Summa	30	30	30	30	30	32	32	32	32	32	34	34	34	34	34	34	35

^{x, y} Ett ämne väljs0/7
H Ha0/2
N va^{x, z} Ett
ämne
väljs0/6
H ha0/6
N va^o För elever som
efter två år på
T-linjen vill
slutföra sina
studier på N-
linjen^{x, y, z} Ett ämne väljs
i någon av grup-
perna x, y, zH he med
6 vtr Gr
i utbyte
mot B-/C-språk

Inom varje årskurs anges nuvarande och föreslagna timtal med N resp. F.

Bilaga 4:2

Treårig ekonomisk linje (E)

Ämne	Jmf	Antal veckotimmar i årskurs						
		1		2		3		
		N	F	N	F	Gren Sp	Gren Ka, Dioch Ad	F
Svenska	+0,5	3	3	3	3	3	3	3+0,5 ¹
Engelska	Sp KaDiAd	3	3	2	3	2+2	2+1	2+1 ¹
B-språk		3	3	3	3	2+2		2+1 ¹
C-språk ²		4	0/4	3	0/3	2+2		(3) ³
Historia	-1	2		2				3
Religionskunskap	+0,5					2	2	2,5
Psykologi	0					2	2	2
Samhällskunskap	-1	3	3	3	2,5	2,5	2,5	2
Matematik ²	0	5	5	3/0	3/0		3	(3) ³
Naturkunskap ²	+1/-3	3	4 ⁴ /0					
Företagsekonomi	-1	2	4	8	6		3	
Administration								2
Ekonomiskt specialämne⁵	-1							6/0 ³
Övriga ekonomiska ämnen							7	
Rättskunskap	+2/0				2	2/0	2	
Arbetsmetodik	+3				3			
Praktiskt sekreterarbete	0/-2					0/2		
Maskinskrivning	+3/+1	2	2	1	3	1		(3) ³
Stenografi	0			0/3		3		0/6 ³
Gymnastik	+0,5	3	2	3	2,5	1	1	3
Timmar till förfogande	-0,5	1	1	1	1	1,5	1,5	1
Summa		34	30	32	32	30	30	34

¹ Beteckningarna 3+0,5 respektive 2+1 markerar, att eleverna under 3 respektive 2 vtr läser samma kurs som elever på annan treårig linje. Ämnet kan samläsas under dessa timmar. Överskjutande timmar skall användas för undervisning i affärsspråk.

² Ett tredje främmande språk, omfattande i årskurs 1 4 vtr och i årskurs 2 3 vtr, kan väljas i utbyte mot i årskurs 1 naturkunskap och i årskurs 2 matematik. I årskurs 3 är ett tredje främmande språk tillvalsämne.

³ Under 9 vtr väljs två ämnen, antingen ekonomiskt specialämne i kombination med ett av ämnena C-språk, matematik och maskinskrivning eller stenografi i kombination med ett av ämnena C-språk, matematik och maskinskrivning.

⁴ Undervisningen i ämnet kan handhas av en lärare eller efter rektors bestämmande av två samverkande lärare. Vid laboration delas klass eller grupp under 1 vte, om elevantalet är lägst 17.

⁵ Som ekonomiskt specialämne kan väljas något av ämnena distribution, redovisning eller redovisning och distribution. Efter särskilt medgivande kan undervisning även ges i annat ekonomiskt specialämne. Antalet specialämnena, i vilka undervisning får anordnas, framgår av följande tabell.

Antal elever som valt ekonomiska specialämnena	Antalet specialämnena
≤ 24	1
25-48	2
49-72	3
≥ 73	4

Treårig humanistisk linje¹ (H)

Ämne	<i>Jmf</i>	Antal veckotimmar i årskurs					
		1		2		3	
		N	F	N	F	N	F
Svenska	-0,5	3	3	3	3	4	3,5
Engelska	} -2	3	3	2+1	3	2+1	3
B-språk		3	3	3	3	2+2	3
C-språk		4	4	3	3	2+2	3
Allmän språkkunskap	0			3	3		
Historia	+2	2		4	5	2	5
Religionskunskap	-0,5					3	2,5
Filosofi	0					2	2
Psykologi	0			2			2
Samhällskunskap	+1	3	3	3	2,5	4,5	6
Matematik	0	5	5				
Naturkunskap	+1	5	4 ²	2	4 ²		
Konst- och musikhistoria	0	1		1	2		
Musik eller teckning ³	0	1	2	1			
Gymnastik	-0,5	3	2	3	2,5	2	3
Timmar till förfogande	-0,5	1	1	1	1	1,5	1
Summa		34	30	32	32	30	34

¹ Estetisk variant omfattande 3 vtr i vardera årskursen 2 och 3 erhålls genom utbyte av B- eller C-språk mot teckning, estetisk specialisering eller musik, estetisk specialisering eller dramatik.

² Undervisningen i ämnet kan handhas av en lärare eller efter rektors bestämmande av två samverkande lärare. Vid laboration delas klass eller grupp under 1 vte i årskurs 1 och under 0,5 vte i årskurs 2, om elevantalet är lägst 17.

³ Vid undervisning i teckning delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 21.

Treårig humanistisk linje (H)

Halv- och helklassisk variant erhålls enligt följande timplaner:

Halvklassisk variant (Ha)

Ämne	<i>Jmf</i>	Antal veckotimmar i årskurs					
		2		3			
		N	F	N	F		
Engelska	} +3	2+1	3	} 2+1	3		
B-språk		3	3			} 2+1	3
C-språk		3	3				
Allmän språkkunskap	0	0	0				
Latin	-1,5	7	7	7	6		
Psykologi	+1	1	0		2		
Samhällskunskap	+0,5	0	2,5	2	0		
Naturkunskap	-3	2	0				
Övriga ämnen	0	13	13,5	14,5	17		
Summa		32	32	29,5	34		

Helklassisk variant (He)

Ämne	<i>Jmf</i>	Antal veckotimmar i årskurs	
		3	
		N	F
Engelska	} +5	} 2	3
B- eller C-språk			0
Latin	-1,5	7	6
Grekiska	-2	4	6
Psykologi	+1		2
Samhällskunskap	+0,5	2	0
Övriga ämnen	-3	14,5	17
Summa		29,5	34

Efter särskilt medgivande kan studium av utomeuropeiska moderna språk förekomma. I sådant fall tillämpas ovanstående timplaner, varvid språket erhåller samma timtal som latin, eventuellt latin och grekiska.

Treårig samhällsvetenskaplig linje¹ (S)

Ämne	Jmf	Antal veckotimmar i årskurs					
		1		2		3	
		N	F	N	F	N	F
Svenska	-0,5	3	3	3	3	4	3,5
Engelska	} 0	3	3	2	3	} 2+1	} 3
B-språk		3	3	3	3		
C-språk ²		4	4	3	3	} 2+2	} 3
Historia	+2	2		4	5		
Religionskunskap	-0,5					3	2,5
Filosofi	0					2	2
Psykologi	0			2			2
Samhällskunskap	+1	3	3	3	2,5	4,5	6
Matematik	0	5	5	2	3	4	3
Naturkunskap	-1	5	4 ³	4	4 ³		
Konst- och musikhistoria	0	1		1	2		
Musik eller teckning ⁴	0	1	2	1			
Gymnastik	-0,5	3	2	3	2,5	2	3
Timmar till förfogande	-0,5	1	1	1	1	1,5	1
Summa		34	30	32	32	30	34

¹ Estetisk variant omfattande 3 vtr i vardera årskursen 2 och 3 erhålls genom utbyte av B- eller C-språk mot teckning, estetisk specialisering eller musik, estetisk specialisering eller dramatik.

² Som alternativämne till C-språk kan socialkunskap läsas under 3 vtr i vardera årskursen 1 och 2.

³ Undervisningen i ämnet kan handhas av en lärare eller efter rektors bestämmande av två samverkande lärare. Vid laboration delas klass eller grupp under 1 vte i årskurs 1 och under 0,5 vte i årskurs 2, om elevantalet är lägst 17.

⁴ Vid undervisning i teckning delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 21.

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Ämne	Jmf	Antal veckotimmar ¹ i årskurs					
		1		2		3	
		N	F	N	F	N	F
Svenska	+0,5	3	3	3	3	3	3,5
Engelska	} 0	3	3	2	3	} 2+1	3
B-språk/C-språk		3	3	} 3	3		3
C-språk		4					
Historia	0	2		4			3+3
Religionskunskap	+0,5					2	2,5
Filosofi	0/-2	} -1				2	2/0
Psykologi	-1/+1			1			0/2
Samhällskunskap	+0,5	3	3		2,5	2	
Matematik	+0,5	5	6	5	5,5	5	4
Fysik	0	2,5	3,5	4	4	4	3
Kemi	0	2,5	3,5	2,5	3,5	2	
Biologi	0			1,5	2	3,5	3
Konst- och musikhistoria	0	1		1	2		
Musik eller teckning ²	0	1	2	1			
Gymnastik	-0,5	3	2	3	2,5	2	3
Timmar till förfogande	-0,5	1	1	1	1	1,5	1
Summa		34	30	32	32	30	34

¹ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:

Fysik (0,5 vte i årskurs 1, 1 vte i årskurs 2 och 0,5 vte i årskurs 3)

Kemi (1 vte i årskurs 1 och 0,5 vte i årskurs 2)

Biologi (0,5 vte i årskurs 2 och 1 vte i årskurs 3).

² Vid undervisning i teckning delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 21.

Naturvetenskaplig linje, se även sid. 73.

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Variant erhålls i vardera årskursen 2 och 3 enligt följande timplan:

Ämne	<i>Jmf</i>	Antal veckotimmar ¹ i årskurs	
		2	3
B-språk/C-språk	0/-2	3	0
Historia	-1	0	3
Konst- och musikhistoria	0	0	
Variantämne ²	-1	2	6
Övriga ämnen	+2/+4	27	25
Summa		32	34

¹ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:

Fysik (1 vte i årskurs 2 och 0,5 vte i årskurs 3)

Kemi (0,5 vte i årskurs 2)

Biologi (0,5 vte i årskurs 2 och 1 vte i årskurs 3)

Variantämne (0,5 vte i årskurs 2 och 2,5 vtr i årskurs 3).

² Som variantämne kan väljas något av ämnena datateknik, energi och mätteknik, hälsokunskap och miljövardsteknik.

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Jmf	Antal veckotimmar ¹ i årskurs							
		1 ²		2 ²		3 ³		4 ³	
		N	F	N	F	N	F	N	F
Svenska	+0,5	3	3	3	3	2	2,5		
Engelska	} 0	3	3	2	3	} 1			
B-språk/C-språk		3	3	3	3				
Historia	-1	2		2			3		
Religionskunskap	+0,5					2	2,5		
Ergonomi	+1/0							2	2-3
Samhällskunskap	-2	3				2	3		
Matematik	+0,5	5	6	5	5,5	5	4		
Fysik	0	2,5	3,5	4	4	4	3		
Kemi	+0,5	2,5	3,5	4	3,5				
Biologi	+2				2				
Teknologi	-1,5	6	5	5	4,5				
Övriga tekniska ämnen ³	+1,5/-1,5					11,5	12	30	28-31
Företagsekonomi	+1/-1							3	2-4
Gymnastik	+0,5	3	2	3	2,5	1	3		
Timmar till förfogande	-0,5	1	1	1	1	1,5	1		
Summa		34	30	32	32	30	34	35	35

¹ Vid laborationer i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:

Fysik (0,5 vte i årskurs 1, 1 vte i årskurs 2 och 0,5 vte i årskurs 3)
 Kemi (1 vte i årskurs 1 och 0,5 vte i årskurs 2)
 Biologi (0,5 vte)
 Energi (0,5 vte)
 Produktion Ma (1 vte i årskurs 3 och 1,5 vte i årskurs 4)
 Reglerteknik Ma (1 vte)
 Elteknik Ma (1 vte)
 Byggteknik (1 vte)
 Ellära (1,5 vte)
 Elektronik (1 vte i årskurs 3 samt 1 vte i årskurs 4)

för Kr och 1,5 vte i årskurs 4 för Tt)
 Reglerteknik El (1 vte)
 Elmaskiner (1 vte)
 Elanläggning (1 vte)
 Telekommunikation (1,5 vte)
 Systemteknik (2 vtr)
 Elkraft (1 vte)
 Fysikalisk kemi (0,5 vte)
 Organisk kemi (2,5 vtr)
 Biokemi (1 vte)
 Analytisk och fysikalisk kemi (6,5 vtr)
 Apparatteknik (1 vte).

Vid konstruktionsövningarna m. m. i följande ämnen delas klass eller grupp om elevantalet är lägst 17:

Teknologi (2 vtr i årskurs 1 och 1,5 vte i årskurs 2)
 Konstruktion Ma (1,5 vte i årskurs 3 och 3,5 vtr i årskurs 4)
 Energi (1 vte)
 Produktion Ma (2 vtr i årskurs 4)
 Specialarbete Ma (5 vtr)
 Konstruktion By (2 vtr i årskurs 3, 2 vtr i årskurs 4 för både An och Hb samt ytterligare 2 vtr i årskurs

4 för endast Hb)
 Hus- och stadsplanering (1 vte för både An och Hb samt ytterligare 2,5 vtr för endast Hb)
 Anläggning (3 vtr för An)
 Elmaskiner (2 vtr)
 Elanläggning (2 vtr)
 Specialarbete Ke (4 vtr).

² Praktik anordnas i årskurserna 1 och 2 under sammanlagt sex veckotimmar, dock minst två veckotimmar i vardera årskursen utöver det i timplanen angivna veckotimantalet (praktik i skolverkstad omfattande undervisning i vissa moment av ämnena verkstadsteknik, bygg- och anläggningsteknik, el-teleteknik och process-teknik).

³ Se även följande timplaner.

Fyraårig teknisk linje (T)

Byggteknisk gren (By)¹

Ämne An = anläggningsteknisk variant Hb = husbyggnadsteknisk variant	Antal veckotimmar i årskurs			
	3		4	
	N	F	An/Hb N F	
Byggteknik	6	6		
Konstruktion By	5,5	6	8/12	6-12
Produktion By			6	4-6
Hus- och stadsplanering			3/6	3-6
Anläggning			10,5/	3-11
			3,5	
VVS			1	} 2-4
Elteknik By			1,5	
Specialarbete By				0-12
Summa	11,5	12	30	28-31

¹ Utöver timplanen tillkommer fältmättningsövningar, motsvarande 1 veckotimme.

Elteknisk gren (El)

Ämne Kr = elkraftteknisk variant Tt = teleteknisk variant	Antal veckotimmar i årskurs					
	3		4			
	N	F	Kr N F		Tt N F	
Ellära	7	7				
Elektronik	2,5	5	6	3-6	8	4-8
Reglerteknik El			5	4-6	5	4-6
Telekommunikation					8	6-8
Systemteknik					4	4-10
Elmaskiner			9	8-10		
Elanläggning			10	10-13		
Elkraft					5	2-5
Maskinteknik El	2	0		2-4		2-4
Summa	11,5	12	30	28-31	30	28-31

Fyraårig teknisk linje (T)

Kemiteknisk gren (Ke)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	3		4	
	N	F	N	F
Fysikalisk kemi	3,5	6		
Organisk kemi	6	6		
Biokemi			3	2-5
Analytisk och fysikalisk kemi			12	7-11
Apparatteknik			7	8-12
Teknisk kemi			4	
Elteknik Ke	2	0		2-4
Specialarbete Ke			4	4-10
Summa	11,5	12	30	28-31

Maskinteknisk gren (Ma)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	3		4	
	N	F	N	F
Konstruktion Ma	5,5	7	5,5	3-5
Energi			7	5-10
Produktion Ma	4	5	7,5	4-7
Reglerteknik Ma			3	2-4
Elteknik Ma	2	0	2	3-5
Specialarbete Ma			5	5-12
Summa	11,5	12	30	28-31

Fyraårig teknisk linje (T)

Materialteknisk gren (Mt)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs 4
Produktion Mt	4-7
Metalliska material	6-10
Icke metalliska material	} 3-9
Gjuteriteknik	
Mätteknik	} 4-8
Statistik	
Specialarbete Mt	3-10
Summa	28-31

VVS-teknisk gren (Vv)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs 4
Konstruktion Vv	4-8
Produktion Vv	3-5
Maskinteknik Vv	} 2-4
Byggteknik Vv	
VVS-teknik	6-10
Reglerteknik Vv	2-4
Elteknik Vv	3-5
Miljöteknik	0-2
Summa	28-31

Bilaga 4:11

Fyraårig teknisk linje (T)

För elever som efter årskurs 2 av fyraårig teknisk linje väljer att slutföra sina studier på treårig naturvetenskaplig linje gäller följande timplan för denna linje i årskurs 3:

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Ämne	<i>Jmf</i>	Antal veckotimmar ¹ i årskurs
		3
Svenska	+0,5	3,5
Engelska	} +1	3
B-språk		3
Historia	-1	3
Religionskunskap	+0,5	2,5
Filosofi	0	2/0
Psykologi	0	0/2
Samhällskunskap	-2	3
Matematik	+0,5	4
Fysik	0	3
Biologi	0	3
Gymnastik	0	3
Timmar till förfogande	+0,5	1
Summa		34

¹ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:
Fysik (0,5 vte)
Biologi (1 vte)

	Årskurs 1		Årskurs 2					Årskurs 3																			
	EHS	NT	E	H	S	N	T	E	Jmf	H	Jmf	S	Jmf	N	Jmf	T	Jmf										
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3,5	-0,5	3,5	-0,5	3,5	-0,5	3,5	+0,5	2,5	+0,5										
Engelska	3	3	3	3	3	3	3	3	+1	3	-1	3	3	3	0	3	0										
B-/C-språk	3	3	3	3	3	3	3											3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
C-språk	4/0 ^{ES}		3/0	3	3/0																						
Allmän språkkunskap				3/0	-																						
Latin				0/6,5	-					0/5,5	0																
Historia				3,5	3,5			3	-2	5,5	+1	5,5	+1	4	-1	3	-2										
Religionskunskap								2,5	+0,5	2,5	-0,5	2,5	-0,5	2,5	+0,5	2,5	+0,5										
Filosofi								2	0	2	0	2	0	2/0	0/-2												
Psykologi								2/0	0/-2	2	0	2	0	0/2	-1/+1												
Samhällskunskap	3		2,5	2,5	2,5	2,5		2	-0,5	5,5/0	+2	5,5	0	2	-0,5	3	-2										
Socialkunskap	0/3 ^{ES}		0/3	-	0/3				0				0														
Matematik	5	6	3	-	3	5,5	5,5	3	0		-1	3	0	4	+0,5	4	+0,5										
Naturkunskap	4			3,5/0	3,5				0		+0,5		+0,5														
Fysik		3,5				4	4							3	0	3	0										
Kemi		3,5				3,5	3,5							0	0	0	0										
Biologi						2	2							3	0		+2										
Teknologi		5													+2,5		-1										
Övr. tekniska ämnen																12	0										
Konst- och musik-				2	2						0		0		-2												
historia				2	2	2				0	0		0	0	0												
Musik/Teckning										0	0		0														
Företagsekonomi	2		6					9	0	0	0		0														
Rättskunskap								0/2	-2/0																		
Arbetsmetodik			3						+3																		
Maskinskrivning			2					2	0																		
Gymnastik	2	2	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	3	+0,5	3	-0,5	3	-0,5	3	+0,5	3	+1,5										
Timmar till för- fogande	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0										
Summa	30	30	32	32	32	32	32	34		34		34		34		34											

0/6,5 La som
alternativämne
på H-linjen0/5,5 La som
alternativämne
på H-linjen

Alternativa timplaner¹ (f. d. SSG) Årskurs 1

Bilaga 4:13

Treårig ekonomisk linje (E) Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)
 Treårig humanistisk linje (H) Fyraårig teknisk linje (T)
 Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Ämne	Antal veckotimmar per linje			
	EHS		NT ²	
	N	F	N	F
Svenska	3	3	3	3
Engelska	3	3	3	3
B- eller C-språk	3	3	3	3
C-språk ³	4	4		
Historia	2	0	2	0
Psykologi	2	0		0
Samhällskunskap	3	3	3	0
Matematik	3	5	6	6
Naturkunskap ⁴	4	4 ⁵		
Fysik			3	3,5 ⁵
Kemi			3,5	3,5 ⁵
Teknologi			2,5	5 ⁶
Företagsekonomi	2	2		
Gymnastik	3	2	3	2
Timmar till förfogande	1	1	1	1
Summa	33	30	33	30

¹ Allmänna bestämmelser till timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna i Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70) gäller i tillämpliga delar.

² Utanför timplanerna tillkommer sammanlagt 6 vtr praktik i skolverkstad i årskurserna 1 och 2 av T-linjen, dock minst 2 vtr i vardera årskursen. Praktik i skolverkstad i årskurs 1 av N-linjen har samma omfattning som i årskurs 1 av T-linjen.

³ På E- och S-linjerna kan socialkunskap läsas som alternativämne under 3 vtr i vardera årskursen 1 och 2. Därvid gäller vissa begränsningar i antalet C-språk vid skolenheten:

Antal intagningsplatser på tre- och fyraåriga linjer	Antal C-språk i årskurs 1, om undervisning i socialkunskap	
	anordnas	inte anordnas
30	högst 2	högst 2
60	2	3
90	3	4
120	3	4
150	4	4
180	4	4

⁴ Undervisningen i ämnet kan handhas av en lärare eller efter rektors bestämmande av två samverkande lärare.

⁵ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17: Naturkunskap (1 vte), Fysik (0,5 vte), Kemi (1 vte).

⁶ Vid konstruktionsövningar i teknologi delas klass eller grupp under 2 vtr om elevantalet är lägst 17.

Alternativa timplaner¹ (f. d. SSG) Årskurs 2

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje							
	E		HS		N		T ²	
	N	F	N	F	N	F	N	F
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3
Engelska	3	3	3	3	3	3	3	3
B- eller C-språk	3	3	3	3	3	3	3	3 ⁷
C-språk ³	3	3						
Allmän språkkunskap				3/0(H)				
Latin			0/6	0/6,5				
Historia	3	0	3	3,5	3	0	3	0
Samhällskunskap	3	2,5	3/0	2,5		2,5		
Konst- och musikhistoria			2	2	2	0		
Musik eller teckning ⁴			2	2	2	2		
Matematik	3	3	3	3 (S)	4	5,5	4	5,5
Naturkunskap ⁵			3/0	3,5 ⁶ /0				
Fysik					3,5	4 ⁶	3,5	4 ⁶
Kemi					3,5	3,5 ⁶	3,5	3,5 ⁶
Biologi					2	2 ⁶		2 ⁶
Teknologi							8	4,5 ⁷
Företagsekonomi	6	6						
Arbetsmetodik		3						
Maskinskrivning	2	2						
Gymnastik	2	2,5	3	2,5	2	2,5	2	2,5
Timmar till förfogande	1	1	1	1	1	1	1	1
Summa	32	32	32	32	32	32	34	32

¹ Allmänna bestämmelser till timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna i Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70) gäller i tillämpliga delar.

² Utanför timplanen tillkommer sammanlagt 6 vtr praktik i skolverkstad i årskurserna 1 och 2 av T-linjen, dock minst 2 vtr i vardera årskursen.

³ På E- och S-linjerna kan socialkunskap läsas som alternativämne till C-språk under 3 vtr i vardera årskursen 1 och 2.

⁴ Vid undervisning i teckning delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 21.

⁵ Undervisningen i ämnet kan handhas av en lärare eller efter rektors bestämmande av två samverkande lärare.

⁶ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:

Naturkunskap (0,5 vte)

Fysik (1 vte), Kemi (0,5 vte), Biologi (0,5 vte).

⁷ Vid konstruktionsövningar i teknologi delas klass eller grupp under 1,5 vte i årskurs 2, om elevantalet är lägst 17.

Alternativa timplaner¹ (f. d. SSG) Årskurs 3

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje									
	E		H		S		N		T	
	N	F	N	F	N	F	N	F	N	F
Svenska	4	3+0,5 ²	4	3,5	4	3,5	3	3,5	2	2,5
Engelska	2	3	2/0	3	2	3	2	3		
B- eller C-språk			4	3	4	3	4	3		
C-språk			4	3						
Allmän språkkunskap			3/0	0						
Latin			0/6	0/5,5						
Historia		3	3	5,5	3	5,5		3+1 ²		3
Religionskunskap	2	2,5	3	2,5	3	2,5	2	2,5	2	2,5
Filosofi			2	2	2	2	2	2/0		
Psykologi		2/0		2		2	1	0/2		
Samhällskunskap	2	2	3/2	5,5/0	3+2	5,5	2	2	2	3
Matematik	5	3			5	3	5	4	5	4
Fysik							4	3 ³	4	3 ³
Biologi							3	3 ³		
Övriga tekniska ämnen									12	12 ⁴
Företagsekonomi	9	9								
Rättskunskap	2	0/2								
Maskinskrivning	2	2								
Gymnastik	2	3	2	3	2	3	2	3	1	3
Timmar till förfogande	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Summa	31	34	31	34	31	34	31	34	29	34

¹ Allmänna bestämmelser till timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna i Läroplan för gymnasieskolan (Lgy 70) gäller i tillämpliga delar.

² Beteckningarna 3+0,5 respektive 3+1 markerar, att eleverna under 3 vtr läser samma kurs som elever på annan treårig linje. Ämnet kan samläsas under dessa timmar.

³ Vid laboration i följande ämnen delas klass eller grupp, om elevantalet är lägst 17:

Fysik (0,5 vte)

Biologi (1 vte).

⁴ Fördelning på ämnen enligt Lgy 70. Vid laborationer och konstruktionsövningar m. m. delas klass eller grupp enligt not till timplanen i Lgy 70.

Allmänna bestämmelser till timplanerna

1 Mindre studiekurs

Elev som har påtagliga studiesvårigheter kan befrias från högst två ämnen på sätt som nedan anges (mindre studiekurs).

a) Elev på tvåårig ekonomisk, social eller teknisk linje eller på treårig eller fyraårig linje får från och med årskurs 2 befrias från högst två obligatoriska ämnen med i fråga om elev på tvåårig ekonomisk, social eller teknisk linje undantag av sådant ämne som ger linjen karaktär av yrkesutbildning.

b) Elev på annan linje får befrias från högst två ämnen, för vilka kursplanen på tvåårig ekonomisk, social eller teknisk linje skall tillämpas. Eleven får i stället meddelas undervisning i annat ämne på den linje han tillhör, om detta inte medför utvidgning av organisationen.

c) Befrielse enligt a) eller b) får ej avse konst- och musikhistoria, musik, teckning, dramatik, gymnastik, maskinskrivning, stenografi och praktiskt sekreterarbete.

2 Fritt tillval

Elev på annan tvåårig linje än tvåårig ekonomisk, social eller teknisk linje eller tvåårig musiklinje får enligt skolöverstyrelsens närmare anvisningar utbyta undervisning i yrkesbetonat ämne mot ämne på annan linje (gren) i gymnasieskolan än den eleven tillhör. Utbytet får omfatta högst tolv veckotimmar och i regel endast förekomma i årskurs 2. Ämnesvalet skall naturligt anknyta till elevens studieprogram i övrigt. Det skall normalt syfta till att underbygga eller fördjupa den yrkesinriktade utbildningen eller att möjliggöra en sidoordnad men alltjämt målinriktad yrkesutbildning.

Inom ramen för fritt tillval må elev också studera svenska och/eller engelska för att erhålla allmän behörighet för högre studier.

Medgivande om sådant ämnesbyte lämnas av rektor. Rektor skall samråda med syo-konsulent och klasskonferens.

3 Elevantal

På följande tvååriga linjer, nämligen beklädnadsteknisk linje, bygg- och anläggningsteknisk linje, el-teleteknisk linje, fordonsteknisk linje, livsmedelsteknisk linje, processteknisk linje, träteknisk linje och verkstadsteknisk linje får klass omfatta högst 16 elever.

Elevantalet vid undervisningens början i fråga om gren av tvåårig teknisk linje skall vara lägst tolv och, i fråga om helklassisk eller halvklassisk variant på treårig humanistisk linje, lägst fem.

4 B- och C-språk

Med B-språk avses språk som eleven utöver engelska läst i grundskolan (tyska eller franska).

Med C-språk avses nybörjarspråk. På tvåårig linje är C-språk tyska eller franska eller – efter skolöverstyrelsens medgivande – finska.

På treårig eller fyraårig linje är C-språk tyska, fransk, ryska eller spanska eller – efter skolöverstyrelsens medgivande – italienska, portugisiska eller finska. Elev på sådan linje får utbyta B-språk mot C-språk, som då i årskurs 1 får fyra veckotimmar.

Se även 8 kap. 4 § skolförordningen.

5 Delning av klass eller grupp m. m.

För genomförande av studietekniska övningar m. m. delas i årskurs 1 klass eller grupp som omfattar minst 17 elever,

på tvåårig ekonomisk, social eller teknisk eller tvåårig musiklinje dels under en veckotimme i svenska, dels under en veckotimme vid undervisning i sådant ämne eller ämnesgrupp som är gemensam för samtliga elever i klassen,

på annan tvåårig linje under en veckotimme i svenska,

på treårig eller fyraårig linje under högst fyra veckotimmar för en klass eller grupp, fördelade på en veckotimme, dels i svenska, dels i engelska och/eller B-språk, dels i samhällskunskap, dels på den treåriga naturvetenskapliga linjen och den fyraåriga tekniska linjen i fysik och/eller kemi, dels på den fyraåriga tekniska linjen i teknologi, dels på den treåriga humanistiska och den treåriga samhällsvetenskapliga linjen i naturkunskap, dels ock på den treåriga ekonomiska linjen i företagsekonomi.

6 I årskurs 1 delas klass eller grupp i C-språk under en veckotimme, om elevantalet är lägst 21.

7 Utöver vad som anges i punkterna 5 och 6 delas klass eller grupp enligt bestämmelser i noter till timplanerna.

8 Samundervisning av klasser

I konst- och musikhistoria på treårig humanistisk linje, treårig samhällsvetenskaplig linje och treårig naturvetenskaplig linje skall två klasser samundervisas.

9 Periodläsning

Det antal lektioner som enligt timplanen skall förekomma i ett ämne får ökas under del av utbildningstiden, om motsvarande minskning sker under annan del av utbildningstiden. För periodläsning och samlad undervisning får timplanerna jämkas i fråga om ämnesuppdelning och fördelning av den anslagna tiden inom en årskurs.

På tvåårig ekonomisk, social och teknisk linje eller tvåårig musiklinje samt på treårig och fyraårig linje bör ämnen med lågt veckotimtal genom periodläsning koncentreras till del av läsåret. Utöver de åtgärder som nedan anges som obligatoriska bör de möjligheter till ämneskoncentration inom läsårets ram som lokalt kan yppa sig tillvaratas.

Koncentration av ämnen till ena hälften av läsåret är obligatorisk i följande fall, nämligen

tvåårig ekonomisk linje
religionskunskap

tvåårig musiklinje
historia (årskurs 2)

tvåårig social linje
religionskunskap, historia (årskurs 2)

tvåårig teknisk linje
religionskunskap, samhällskunskap, kemi (maskinteknisk, byggteknisk och elteknisk gren)
biokemi (årskurs 1), företagsekonomi och ergonomi

treårig ekonomisk linje
psykologi, samhällskunskap (årskurs 3), administration och rättskunskap

treårig humanistisk linje
filosofi och psykologi

treårig naturvetenskaplig linje
filosofi, psykologi och biologi (årskurs 2)

treårig samhällsvetenskaplig linje
filosofi och psykologi

fyraårig teknisk linje
biologi, elteknik på byggteknisk och kemiteknisk gren, maskinteknik på elteknisk gren och VVS.

För att uppnå en ingående samplanering mellan olika ämnen eller samläsning mellan olika linjer får undantag göras från de bestämmelser om periodläsning som här angivits. Beslut härom fattas av rektor.

10 Betyg

I svenska på tvåårig distributions- och kontorslinje, tvåårig ekonomisk linje, tvåårig konsumtionslinje, tvåårig musiklinje, tvåårig social linje, tvåårig vårdlinje, treårig ekonomisk linje, treårig humanistisk linje, treårig naturvetenskaplig linje, treårig samhällsvetenskaplig linje samt fyraårig teknisk linje ges två betyg, nämligen ett i svenska språket samt ett i litteraturkunskap och språklig orientering. Betyg ges ej i konst- och musikhistoria, i arbetslivsorientering, i rörelse, körsång, ensemble och fritt valt muskarbete på tvåårig musiklinje eller i mikrobiologi och hygien på tvåårig vårdlinje, gren för barna- och ungdomsvård med undantag för variant för barnsjukvård.

Betyg ges ej heller i de i praktik i skolverkstad ingående ämnena verkstadsteknik, bygg- och anläggningsteknik, el-teleteknik och processteknik på fyraårig teknisk linje.

11 Frivillig undervisning i instrumentalmusik m. fl. ämnen

Sådan undervisning i instrumentalmusik, solosång, körsång, teckning, dramatik och gymnastik, i vilken elev får deltaga frivilligt, tilldelas veckotimmar vid skolenhet enligt bestämmelser regeringen meddelar särskilt.

12 Praktik

Elev på tvåårig teknisk linje skall mellan årskurs 1 och årskurs 2 deltaga i praktiskt arbete vid företag eller annan institution än gymnasieskolan under omkring nio månader i den mån han inte har motsvarande praktisk erfarenhet.

Elev i årskurs 2 är behörig att välja tvåårig teknisk linje endast om han deltagit i sådant arbete eller har sådan praktisk erfarenhet som avses i första stycket.

13 Miljöpraktik

Elev på fyraårig teknisk linje skall i årskurserna 1 och 2 beredas praktik i skolverkstad omfattande undervisning i minst två av ämnena verkstadsteknik, bygg- och anläggningsteknik, el-teleteknik och processteknik.

Elev på fyraårig teknisk linje skall under ferietid fullgöra miljöpraktik om sex veckor mellan årskurs 2 och årskurs 3 samt sex veckor mellan årskurs 3 och årskurs 4. För sådan miljöpraktik får i årskurserna 3 och 4

utöver ferietid tagas i anspråk högst en vecka i anslutning till årskursens början.

I den mån ändamålsenlig miljöpraktik ej kan anordnas för viss elev, får miljöpraktiken för eleven ersättas av praktik i skolverkstad enligt bestämmelser som skolöverstyrelsen meddelar.

Elev i årskurs 3 eller 4 i gymnasieskolan är behörig att välja fyraårig teknisk linje endast om han fullgjort den miljöpraktik som enligt andra stycket skall förekomma under ferietid före årskursens början.

Elev i årskurserna 1 och 2 av fyraårig teknisk linje är behörig att uppflyttas till högre årskurs endast om han fullgjort den praktik i skolverkstad som avses i första stycket.

14 Förlängd undervisning

Den som avslutat mindre studiekurs har rätt att inom fyra år efter det att han vad avser tvååriga linjer avslutat årskurs 2, vad avser treåriga linjer avslutat årskurs 3 eller vad avser fyraårig teknisk linje avslutat årskurs 3 eller, i fråga om ämne i årskurs 4, efter det att han avslutat årskurs 4 få förlängd undervisning i varje ämne, i vilket han har varit befriad från undervisningen.

15 Nytt avgångsbetyg

Nytt avgångsbetyg från gymnasieskolan, avseende hela lärokursen, utfärdas från linje för dels elev som deltagit i förlängd undervisning, dels elev som helt eller delvis gått om högsta årskursen eller årskurs 3 på fyraårig teknisk linje.

Jämknings mellan åk 3 och 4 på T-linjen

I samband med timplaneförändringarna bör också vissa önskvärda omflyttningar göras mellan de tekniska ämnena i årskurs 3 och 4 på T-linjen. Det gäller tvåtimmarsämnena på maskin-, kemi- och elgrenarna i årskurs 3.

På maskinteknisk gren flyttas elteknik (2 vtr) i åk 3 upp till åk 4 och en veckotimme i vardera konstruktion och produktion flyttas från åk 4 till åk 3. Genom att hela elteknikkursen då kommer att ligga i åk 4 ökar förutsättningarna för en bättre integration mellan elteknik och övriga tekniska ämnen, speciellt reglerteknik. Dessutom elimineras de problem som för närvarande finns med betygsättningen, genom att elteknik finns i både åk 3 och åk 4 och en stor del av eleverna byter skola efter åk 3.

På kemiteknisk gren flyttas också elteknik (2 vtr) i åk 3 upp till åk 4, där utrymme skapas genom att analytisk och fysikalisk kemi minskas med två veckotimmar. I åk 3 ökas timtalet i fysikalisk kemi. Eftersom dessa två veckotimmar är den enda elteknik kemister har, kan eltekniken när den flyttas till åk 4 på ett helt annat sätt än för närvarande bli ett stöd för de kemitekniska ämnena, främst då apparatteknik samt analytisk och fysikalisk kemi.

På elteknisk gren är det maskinteknik (2 vtr) i årskurs 3 som flyttas upp i åk 4 mot att två veckotimmar elektronik flyttas från åk 4 till åk 3. Genom att elektroniken ökas i åk 3 kan digitaltekniken, den mest dynamiska delen av elektroniken, flyttas från åk 4 till åk 3. Både elever och lärare i åk 3 har visat stort intresse för att så tidigt som möjligt studera detta avsnitt. Då ämnet maskinteknik flyttas till åk 4, kan det integreras med ämnena elmaskiner och elkraft. Detta bör avsevärt öka elevernas motivation för maskintekniken.

Med dessa ändringar reduceras antalet ämnen i åk 3 och eleverna får ägna mer tid åt de två grundläggande teknikämnena inom respektive gren i åk 3.

Genom att de tekniska ämnena i åk 3 minskar från tre till två, underlättas också möjligheterna för elever från andra linjer, t. ex. N-linjen, att göra erforderliga kompletteringar för att vinna inträde i åk 4 på T-linjen.

Eftersom jämkningarna rör enbart tekniska ämnen, torde inga tjänste-problem uppstå. Tvärtom ökar underlaget i de grenspecifika ämnena och därmed förutsättningarna för hela tjänster inom respektive gren i åk 3.

Treårig ekonomisk linje¹ (E)

Föreslagen timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs		
	1	2	3
Svenska	3 0,5	3 1	3+0,5 1
Engelska	3	3	2+1 0,5
B-språk	3	3	2+1
C-språk			(3)
Historia			3
Religionskunskap			2,5 0,5
Psykologi			2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	2,5 0,5	2 0,5
Matematik	5 0,5	3	(3)
Naturkunskap	4		
Företagsekonomi	4	6 1	
Administration			2 0,5
Ekonomiskt specialämne			
Övriga ekonomiska ämnen			6/0 1,5
Rättskunskap		2	
Arbetsmetodik		3 0,5	
Maskinskrivning	2	3 0,5	(3)
Stenografi			0/6 /1,5
Gymnastik	2	2,5	3
Timmar till förfogande	1	1	1
Summa	30 1,5	32 3,5	34 5

Treårig humanistisk linje (H)

Föreslagen timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs		
	1	2	3
Svenska	3 0,5	3 1	3,5 1
Engelska	3	3	3 0,5
B-språk	3	3	3
C-språk	4	3	3
Allmän språkkunskap		3 0,5	
Historia		5 1	5 1
Religionskunskap			2,5 0,5
Filosofi			2 0,5
Psykologi			2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	2,5 0,5	6 1
Matematik	5 0,5		
Naturkunskap	4	4 0,5	
Konst- och musikhistoria		2	
Musik eller teckning	2		
Gymnastik	2	2,5	3
Timmar till förfogande	1	1	1
Summa	30 1,5	32 3,5	34 5

Treårig humanistisk linje (H)*Föreslagna timplaner**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

Halv- och helklassisk variant erhålls enligt följande timplaner:

Halvklassisk variant (Ha)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	2		3	
Engelska	3		3	0,5
B-språk	3		3	
C-språk	3		3	
Allmän språkkunskap	0			
Latin	7	1	6	1
Psykologi	0		2	0,5
Samhällskunskap	2,5	0,5	0	
Naturkunskap	0			
Övriga ämnen	13,5	2	17	3
Summa	32	3,5	34	5

Helklassisk variant (He)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	3			
Engelska	3	0,5		
B- eller C-språk	0			
Latin	6	1		
Grekiska	6			
Psykologi	2	0,5		
Samhällskunskap	0			
Övriga ämnen	17	3		
Summa	34	5		

Efter särskilt medgivande kan studium av utomeuropeiska moderna språk förekomma. I sådant fall tillämpas ovanstående timplaner, varvid språket erhåller samma timtal som latin, eventuellt latin och grekiska.

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Föreslagen timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs		
	1	2	3
Svenska	3 0,5	3 1	3,5 1
Engelska	3	3	3 0,5
B-språk	3	3	} 3
C-språk	4	3	
Historia	} 1	5 1	5 1
Religionskunskap		} 1,5	2,5 0,5
Filosofi	2 0,5		2 0,5
Psykologi	2 0,5		2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	2,5 0,5	6 1
Matematik	5 0,5	3	3
Naturkunskap	4	4 1	
Konst- och musikhistoria		2	
Musik eller teckning	2		
Gymnastik	2	2,5	3
Timmar till förfogande	1	1	1
Summa	30 1,5	32 3,5	34 5

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Föreslagen timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs						
	1		2		3		
Svenska	3	0,5	3	1	3,5	1	} 1,5
Engelska	3		3		3	0,5	
B-språk	3		3		3		
C-språk							
Historia					3+3	0,5	} 1,5
Religionskunskap					2,5	0,5	
Filosofi					2/0	0,5	
Psykologi					0/2		
Samhällskunskap	3	0,5	2,5	0,5			
Matematik	6	0,5	5,5	1	4	1	} 2
Fysik	3,5		4	0,5	3	0,5	
Kemi	3,5		3,5	0,5			
Biologi			2		3	0,5	
Konst- och musikhistoria			2				
Musik eller teckning	2						
Gymnastik	2		2,5		3		
Timmar till förfogande	1		1		1		
Summa	30	1,5	32	3,5	34	5	

Treårig naturvetenskaplig linje (N)*Föreslagen timplan**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

Variant erhålls i vardera årskursen 2 och 3 enligt följande timplan:

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	2	3
B-språk	3	0
Historia	0	3
Konst- och musikhistoria	0	
Variantämne	2	6 0,5
Övriga ämnen	27 3,5	25 4,5
Summa	32 3,5	34 5

Fyraårig teknisk linje (T)

Föreslagen timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs				
	1	2	3	4	
Svenska	3 0,5	3 1	2,5 1	} 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5 } 1,5	
Engelska	3	3			
B-språk	3	3			
Historia			3		
Religionskunskap			2,5 0,5		
Ergonomi					2-3 0,5
Samhällskunskap			3		
Matematik	6 0,5	5,5 1	4 1		
Fysik	3,5	4 0,5	3 0,5		
Kemi	3,5	3,5 0,5			
Biologi		2			
Teknologi	5 0,5	4,5 0,5			
Övriga tekniska ämnen			12 2	28-31 4,5	
Företagsekonomi				2-4 1	
Gymnastik	2	2,5	3		
Timmar till förfogande	1	1	1		
Summa	30 1,5	32 3,5	34 5	35 6	

Fyraårig teknisk linje (T)*Föreslagen timplan**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

För elever som efter årskurs 2 av fyraårig teknisk linje väljer att slutföra sina studier på treårig naturvetenskaplig linje gäller följande timplan för denna linje i årskurs 3:

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	3	
Svenska	3,5	} 1,5
Engelska	3	
B-språk	3	
Historia	3	
Religionskunskap	2,5	} 0,5
Filosofi	2/0	
Psykologi	0/2	} 1
Samhällskunskap	3	
Matematik	4	} 1
Fysik	3	
Biologi	3	} 2
Gymnastik	3	
Timmar till förfogande	1	
Summa	34	4,5

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 1

*I propositionen föreslagna timplaner**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje	
	EHS	NT
Svenska	3 0,5	3 0,5
Engelska	3	3
B- eller C-språk	3	3
C-språk	4	
Historia	0	
Psykologi	0	
Samhällskunskap	3 0,5	
Matematik	5 0,5	6 0,5
Naturkunskap	4	
Fysik		3,5
Kemi		3,5
Teknologi		5 0,5
Företagsekonomi	2	
Gymnastik	2	2
Timmar till förfogande	1	1
Summa	30 1,5	30 1,5

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 2

I propositionen föreslagna timplaner

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje			
	E	HS	N	T
Svenska	3 1	3 1	3 1	3 1
Engelska	3	3	3	3
B- eller C-språk	3	3	3	3
C-språk	3	3		
Allmän språkkunskap		3/0 (H) 0,5		
Latin		0/6,5 1		
Historia	0	3,5 0,5	0	0
Samhällskunskap	2,5 0,5	2,5 0,5	2,5 0,5	
Konst- och musikhistoria		2	0	
Musik eller teckning		2	2	
Matematik	3 0,5	3 (S) 0,5	5,5 1	5,5 1
Naturkunskap		3,5/0 1		
Fysik			4 0,5	4 0,5
Kemi			3,5 0,5	3,5 0,5
Biologi			2	2
Teknologi				4,5 0,5
Företagsekonomi	6 0,5			
Arbetsmetodik	3 0,5			
Maskinskrivning	2 0,5			
Gymnastik	2,5	2,5	2,5	2,5
Timmar till förfogande	1	1	1	1
Summa	32 3,5	32 3,5	32 3,5	32 3,5

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 3

I propositionen föreslagna timplaner

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje									
	E ²		H ²		S		N		T	
Svenska	3+0,5	1	3,5	1	3,5	1	3,5	1	2,5	1
Engelska	3	0,5	3	0,5	3	0,5	3	0,5		
B- eller C-språk			3		3		3			
C-språk			3							
Latin			0/5,5	1						
Historia	3		5,5	1	5,5	1	3+1		3	
Religions- kunskap	2,5	0,5	2,5	0,5	2,5	0,5	2,5	0,5	2,5	0,5
Filosofi			2	0,5	2	0,5	2/0			
Psykologi	2/0	0,5	2	0,5	2	0,5	0/2	0,5		
Samhällskun- skap	2	0,5	5,5/0	1	5,5	1	2	0,5	3	
Matematik	3				3		4	1	4	1
Fysik							3	0,5	3	0,5
Biologi							3	0,5		
Övriga tek- niska ämnen									12	2
Företags- ekonomi	9	1,5								
Rättskunskap	0/2	0,5								
Maskin- skrivning	2	0,5								
Gymnastik	3		3		3		3		3	
Timmar till förfogande	1		1		1		1		1	
Summa	34	5	34	5	34	5	34	5	34	5

Treårig ekonomisk linje (E)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Sp = ekonomisk-språklig

Ka = kameral

Di = distributiv

Ad = administrativ

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	1	2	3	
			Gren Sp	Gren Ka, Di och Ad
Svenska	3 0,5	3 1	3 1	3 1
Engelska	3	2	2+2 1	2+1
B-språk	3	3	2+2	
C-språk	4	3	2+2	
Historia	2	2		
Religionskunskap			2	2
Psykologi			2 0,5	2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5	2,5 1	2,5 1
Matematik	5 0,5	3/0		3
Naturkunskap	3			
Företagsekonomi	2	8 1,5		3 0,5
Övriga ekonomiska ämnen				7 1,5
Rättskunskap			2/0	2 0,5
Praktiskt sekreterar- arbete			0/2	0,5
Maskinskrivning	2	1 0,5	1 0,5	
Stenografi		0/3	3 0,5	
Gymnastik	3	3	1	1
Timmar till förfogande	1	1	1,5	1,5
Summa	34 1,5	32 3,5	30 5	30 5

Treårig humanistisk linje (H)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs						
	1		2		3		
Svenska	3	0,5	3	1	4	1	} 1,5
Engelska	3		2+1		2+1	0,5	
B-språk	3		3		2+2		} 1,5
C-språk	4		3		2+2		
Allmän språkkunskap			3	0,5			} 1,5
Historia	2	1	4	0,5	2	0,5	
Religionskunskap					3	1	} 3,5
Filosofi					2	0,5	
Psykologi			2	0,5			} 1,5
Samhällskunskap	3	0,5	3	0,5	4,5	1,5	
Matematik	5	0,5					
Naturkunskap	5		2	0,5			
Konst- och musikhistoria	1		1				
Musik eller teckning	1		1				
Gymnastik	3		3		2		
Timmar till förfogande	1		1		1,5		
Summa	34	1,5	32	3,5	30	5	

Treårig humanistisk linje (H)*Nu gällande timplan**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

Halv- och helklassisk variant erhålls i vardera årskursen 2 och 3 enligt följande timplaner:

Halvklassisk variant (Ha)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	2		3	
Engelska	2+1		} 2+1 0,5	} 1,5
B-språk	3			
C-språk	3			
Allmän språkkunskap	0		} 7 1	} 1,5
Latin	7	1,5		
Psykologi	1			
Samhällskunskap	0		2	0,5
Övriga ämnen	15	2	14,5	3
Summa	32	3,5	29,5	5

Helklassisk variant (He)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	2		3	
Engelska	2		} 2	
B- eller C-språk	3			
Allmän språkkunskap	0			
Latin	7	1,5	7	1
Grekiska	4		4	
Psykologi	1			
Samhällskunskap	0		2	0,5
Övriga ämnen	15	2	14,5	3,5
Summa	32	3,5	29,5	5

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs						
	1		2		3		
Svenska	3	0,5	3	1	4	1	} 1,5
Engelska	3		2		2+1	0,5	
B-språk	3		3		2+2		
C-språk	4		3				
Historia	2	1	4	0,5	2	0,5	} 3,5
Religionskunskap					3	1	
Filosofi				1,5	2	0,5	
Psykologi			2	0,5			
Samhällskunskap	3	0,5	3	0,5	4,5	1,5	
Matematik	5	0,5	2		4		
Naturkunskap	5		4	1			
Konst- och musikhistoria	1		1				
Musik eller teckning	1		1				
Gymnastik	3		3		2		
Timmar till förfogande	1		1		1,5		
Summa	34	1,5	32	3,5	30	5	

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs						
	1		2		3		
Svenska	3	0,5	3	1	3	1	} 1,5
Engelska	3		2			0,5	
B-språk	3		} 3	} 1,5	} 2+1		
C-språk	4						
Historia	2	} 1	4	0,5			
Religionskunskap						2	
Filosofi					2	0,5	} 1
Psykologi			1				
Samhällskunskap	3	0,5			2	0,5	
Matematik	5	0,5	5	1	5	1	} 2,5
Fysik	2,5		4	0,5	4	1	
Kemi	2,5		2,5	0,5	2		
Biologi			1,5		3,5	0,5	
Konst- och musikhistoria	1		1				
Musik eller teckning	1		1				
Gymnastik	3		3		2		
Timmar till förfogande	1		1		1,5		
Summa	34	1,5	32	3,5	30	5	

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Timplaner

Ämne	Anpassad timplan för N-linjen enl. Lgy 70			Datateknisk variant m. fl.		
	åk 1	åk 2	åk 3	åk 1	åk 2	åk 3
Svenska	3 0,5	3 1	3 1	3 0,5	3 1	3 1
Engelska	3	3	3 0,5	3	3	
B-språk	} 3	} 3	} 3	} 3	} 3	} 2
C-språk						
Historia	4	2 0,5	— 2,5	4	—	— 2
Samhällskunskap	3 0,5	—	2 0,5	3 0,5	—	2 0,5
Religionskunskap	—	2	—	—	2	—
Psykologi	—	1	—	—	—	2/0 0,5
Filosofi	—	—	2 0,5	—	—	0/2
Matematik	6 0,5	4 1	5 1	6 0,5	4 1	5 1
Fysik	2,5	4 0,5	4 1	2,5	4 0,5	4 1
Kemi	2,5	2,5 0,5	2	2,5	2,5 0,5	2
Biologi	—	1,5	3,5 0,5	—	1,5	3,5 0,5
Konst- o musikhistoria	—	2	—	—	—	—
Musik/Teckning	1	1	—	1	1	—
Gymnastik	3	2	3	3	2	3
Ttf	1	1	1,5	1	1	1,5
Variantämne	—	—	—	—	5 0,5	4 0,5
Summa vtr	32 1,5	32 3,5	32 5	32 1,5	32 3,5	32 5

Fyraårig teknisk linje (T)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	1	2	3	4
Svenska	3 0,5	3 1	2 0,5	
Engelska	3	2	1 0,5	
B-språk	3	3	1 0,5	
Historia	2	2 0,5		
Religionskunskap			2	
Ergonomi				2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5		2 0,5	
Matematik	5 0,5	5 1	5 1	
Fysik	2,5	4 0,5	4 1	
Kemi	2,5	4 0,5		
Teknologi	6	5		
Övriga tekniska ämnen			11,5 1,5	30 4,5
Företagsekonomi				3 1
Gymnastik	3	3	1	
Timmar till förfogande	1	1	1,5	
Summa	34 1,5	32 3,5	30 5	35 6

Försök med gemensam studiegång i årskurserna 1 och 2 av treårig naturvetenskaplig och fyraårig teknisk linje (Förordning 1977-05-12)

Nu gällande timplan

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Timplaner

Ämne	Årskurs 1		Årskurs 2		Årskurs 3				
	Gemensam studiegång		Gemensam studiegång		Anpassade timplaner				
	NT		NT		N		T		
Svenska	3	0,5	3	1	2,5	1	3	2	0,5
Engelska	3		2						
B-/C-språk	3		3		0,5	2	2	0,5	
Historia	1		3						0/0,5
Psykologi	—		—		1	5	5	1	
Religionskunskap	—		—						1
Samhällskunskap	3	0,5	—		0,5	3	0	—	
Filosofi	—		—						2,5
Matematik	6	0,5	4	1	0,5	3	0	—	
Fysik	2,5		4	0,5					—
Kemi	2,5		4,5	0,5	—	—	—	—	
Biologi	—		2						—
Teknologi	5		4,5	0,5	—	—	—	—	
Konst- och musikhistoria	0		0						—
Musik/Teckning	0		0		—	—	—	—	
Gymnastik	3		2,5						—
Tif	1		0,5		—	—	—	—	
Tekniska ämnen	—		—						—
Summa	33	1,5	33	3,5	5	30	30	5	

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 1*Nu gällande timplaner**Förslag om högsta medgivna självstudietid*

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje	
	EHS	NT
Svenska	3 0,5	3 0,5
Engelska	3	3
B- eller C-språk	3	3
C-språk	4 } 1	
Historia	2	2
Psykologi	2	
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5
Matematik	3 0,5	6 0,5
Naturkunskap	4	
Fysik		3
Kemi		3,5
Teknologi		2,5
Företagsekonomi	2	
Gymnastik	3	3
Timmar till förfogande	1	1
Summa	33 1,5	33 1,5

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 2

Nu gällande timplaner

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs			
	E	HS	N	T
Svenska	3 1	3 1	3 1	3 1
Engelska	3	3	3	3
B- eller C-språk	3	3	3	3
C-språk	3	3	3	3
Latin		0/6 1		
Historia	3 0,5	3 0,5	3 0,5	3 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	3/0 0,5		
Konst- och musikhistoria		2	2	
Musik eller teckning		2	2	
Matematik	3 0,5	3 0,5	4 1	4 1
Naturkunskap		3/0 1		
Fysik			3,5 0,5	3,5 0,5
Kemi			3,5 0,5	3,5 0,5
Biologi			2	
Teknologi				8
Företagsekonomi	6 0,5			
Maskinskrivning	2 0,5			
Gymnastik	2	3	2	2
Timmar till förfogande	1	1	1	1
Summa	32 3,5	32 3,5	32 3,5	34 3,5

Alternativa timplaner (f. d. SSG) Årskurs 3

Nu gällande timplaner

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Treårig ekonomisk linje (E)

Treårig humanistisk linje (H)

Treårig naturvetenskaplig linje (N)

Treårig samhällsvetenskaplig linje (S)

Fyraårig teknisk linje (T)

Ämne	Antal veckotimmar per linje				
	E	H	S	N	T
Svenska	4 1	4 1	4 1	3 1	2 0,5
Engelska	2 0,5	2/0 0,5	2 0,5	2 0,5	
B- eller C-språk		4	4	4	
C-språk		4			
Allmän språkkunskap		3/0 1			
Latin		0/6 1			
Historia		3 0,5	3 0,5		
Religionskunskap	2	3 1	3 1	2	2
Filosofi		2 0,5	2 0,5	2 0,5	
Psykologi				1	
Samhällskunskap	2 0,5	3/2 0,5	3+2 0,5	2 0,5	2 0,5
Matematik	5 1		5 1	5 1	5 1
Fysik				4 1	4 1
Biologi				3 0,5	
Övriga tekniska ämnen					12 2
Företagsekonomi	9 1				
Rättskunskap	2 0,5				
Maskinskrivning	2 0,5				
Gymnastik	2	2	2	2	1
Timmar till förfogande	1	1	1	1	1
Summa	31 5	31 5	31 5	31 5	29 5

Tvåårig distributions- och kontorslinje (Dk)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs				
	1	2			
		Gren Di	Gren Kt		
			Si	Sk	
Svenska	4	3 0,5	3 0,5	3 0,5	
Arbetslivsorientering	1	1	1	1	
Företagsekonomi	7 1 } 2	3 1 } 1,5	3 1	3 1	
Distributionskunskap	9-6 1 } 2	6-3 0,5 } 1,5	2	5 1 } 1,5	
Maskinskrivning	5 1 } 2		5-2 0,5 } 1,5	5-2 0,5 } 1,5	
Kontorskunskap	9-6 1 } 2				
Konsument- och varukunskap	2	4 1			
Maskinräkning och maskinbokföring			3 1 } 1,5		
Distributionspraktik		18			
Kontorspraktik			18	18	
Gymnastik	2	2	2	2	
Timme till förfogande	1				
Engelska	}				
B- eller C-språk					
Religionskunskap					
Psykologi					
Samhällskunskap		≤3	≤3	≤3	≤3
Konsumentkunskap					
Matematik					
Musik eller teckning					
Summa	37 4	37 3	37 3	37 3	

Tvåårig distributions- och kontorslinje (Dk)*Förslag om högsta medgivna självstudietid***Försöksverksamhet med gren för kontor utan varianter i årskurs 2**

Ämne	Gren för kontor	
Svenska	3	0,5
Arbetslivsorientering	1	
Företagsekonomi	4	1
Maskinskrivning	4	1
Kontorskunskap	5-2	0,5
Kontorspraktik	18	
Gymnastik	2	
Engelska	}	
B- eller C-språk		
Religionskunskap		
Psykologi		
Samhällskunskap		
Konsumentkunskap		
Matematik		
Musik eller teckning		
Summa	37	3

Försöksverksamhet med vårdadministrativ gren i årskurs 2

Ämne	Veckotimmar	
Svenska	3	0,5
Arbetslivsorientering	1	
Maskinskrivning	2	1
Kontorspraktik	7	
Gymnastik	2	
Engelska	3	
Psykologi	2	
Socialkunskap	3	1
Socialrätt	2	
Hälsovårds- och sjukdomslära	3	
Medicinsk terminologi	2	
Vårdadministrativ teknik	7	0,5
Summa	37	3

Timplan för tvåårig drift- och underhållsteknisk linje

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	1	2
Svenska	4	3 0,5
Engelska, allmän/särskild kurs	3	3
Matematik	3	3 0,5
Arbetslivsorientering	1	1
Gymnastik	2	2
Drifttekniska ämnen	23 2	24 4
Timmar till förfogande	1	1
Summa	37 2	37 5

Tvåårig ekonomisk linje (Ek)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	1	2
Svenska	4	3+1 0,5
Engelska	3	3+1 0,5
Religionskunskap		2
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5
Matematik	3	3/0
Företagsekonomi	9 2	8 2
Maskinskrivning och kontorskunskap	4 0,5	3 0,5
Stenografi	2	0/3
Musik eller teckning		2
Gymnastik	3	2
Tillvalsämne	3	3
Timmar till förfogande	1	1
Summa	35 3	35 4

Tvåårig konsumtionslinje (Ko)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i							
	terminskurs 1		terminskurs 2			årskurs 2		
	Gren Kh och Tx	Gren St	Gren Kh	Gren St	Gren Tx	Gren Kh	Gren St	Gren Tx
Svenska	4	4	4	4	4	3 0,5	3	3 0,5
Arbetslivsorientering	1	1	1	1	1	1	1	1
Familjekunskap	3	3	2	3 0,5	2	2	1	1
Hälsa och hygien	3	4	2					
Barnkunskap	2		2		2			
Psykologi				1		3		
Socialkunskap						2	1	
Vårdkunskap						2		
Konsumentkunskap	2	2	2	2	2	5	1	
Ekonomikunskap	1	1	1					
Bostads/miljökunskap	3	3	4	1	4	8-5		
Kostkunskap	11-8	14-11	12-9		4	11		
Textilkunskap	4	2	4		12-9			27-24
Formgivning								4
Produktionsteknik				22-19	2		30-27	1
Obligatoriskt tillval	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	2
Timme till förfogande	1	1	1	1	1	1	1	1
Summa	37	37	37 4	37 3	37 6	37 5	37 1	37 4

Tvåårig konsumtionslinje

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Försöksverksamhet med konsumentekonomisk gren

Timplan

Ämnesblock/ämnen	Föreslagen timplan	
	Åk 1 vtr/ block och ämne	Åk 2 vtr/ block och ämne
ALLMÄNNA ÄMNEN	13-10	11-8
Svenska	4	3 0,5
Engelska	3	3
Gymnastik	2	2
Obligatoriskt tillval	≤3	≤3
Ttf	1	-
SAMHÄLLSORIENTERING	9	11
Samhällskunskap	3	3
Psykologi	2	-
Social- och familjekunskap	-	3
Barn- och ungdomskunskap	2	3
Konsumentkunskap	2	3
HUSHÅLLSEKONOMISK ORIENTERING	13-16	11
Bostads/miljökunskap	3	3
Kostkunskap	7-10	8
Textilkunskap	3	-
VÅRD	2	4-7
Hälsovård och hemsjukvård	2	4-7
Summa vtr	37 2	37 5

Försöksverksamhet med textil gren

Timplan

Ämnesblock/ämnen	Åk 1 vtr/ block och ämne	Åk 2 vtr/ block och ämne
ALLMÄNNA ÄMNEN	13-10	11-8
Svenska	4	3 0,5
Engelska	3	3
Gymnastik	2	2
Oblig tillvalsämnen	≤3	≤3
Ttf	1	—
SAMHÄLLSORIENTERING	8	3
Samhällskunskap	3 } 1	3 0,5
Kost- och konsumentkunskap	5 } 1	—
TEXTILT BLOCK	19-16	26-23
Textilkunskap	16-13 } 1	23-20 } 4
Formgivning	3 } 1	3 } 4
Summa vtr	37 2	37 5

Tvåårig musiklinje (Mu)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs	
	1	2
Svenska	4	3 0,5
Engelska	3	3
Historia	3	2 0,5
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5
Matematik	3	3 0,5
Musikhistorisk orientering	2	2 0,5×3=1,5
Allmän musikleära	2	2
Rörelse	2	2
Sång	}	
Stråkinstrument		
Träblåsinstrument		
Bleckblåsinstrument		3
Klaverinstrument		
Knäppinstrument		
Slagverksinstrument		4
Körsång	1	1
Ensemble	2	3
Fritt valt musikarbete	1	1
Gymnastik	1	1
Tillvalsämne	3	3
Timme till förfogande	1	1
Summa	34 0,5	34 3,5

Tvåårig social linje (So)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs		
	1	2	
Svenska	4	3 0,5	} 3,5
Engelska	3	3	
Historia	3	2 0,5	
Religionskunskap		2 0,5	
Samhällskunskap	3 0,5	3 0,5	
Socialkunskap		5 1,5	} 2
Matematik	3	3 0,5	
Naturkunskap	6 0,5	6 1,5	
Maskinskrivning och kontorskunskap	4 0,5		
Musik eller teckning	2	2	
Gymnastik	3	2	
Tillvalsämne	3	3	
Timmar till förfogande	1	1	
Summa	35 1,5	35 5,5	

Timplan för tvåårig social servicelinje (Ss)

Bilaga 5:31

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Årskurs 1

Ämne	Totalt antal elevtimmar	
Svenska	160	
Arbetslivsorientering	40	
Psykologi	120	
Samhällskunskap	120	
Social servicekunskap	160	40
Kost- och konsumentkunskap	160	40
Vårdkunskap	120	20
Barn- och ungdomskunskap	80	20
Social servicepraktik	400–280	
Gymnastik	80	
Timme till förfogande	40	
Engelska	} ≤120	
B-eller C-språk		
Religionskunskap		
Matematik		
Musik eller teckning		
Summa	1480	120

Årskurs 2

Ämne	Totalt antal elevtimmar	
Svenska	120	20
Arbetslivsorientering	40	
Psykologi	40	10
Samhällskunskap	40	10
Social servicekunskap	240	60
Kost- och konsumentkunskap	80	30
Vårdkunskap	120	30
Barn- och ungdomskunskap	40	
Social servicepraktik	680–560	
Gymnastik	80	
Engelska	} ≤120	
B-eller C-språk		
Religionskunskap		
Matematik		
Musik eller teckning		

Tvåårig teknisk linje (Te)

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ma = maskinteknisk

By = byggteknisk

El = elteknisk

Ke = kemiteknisk

Ämne	Antal veckotimmar i årskurs									
	1				2					
	Gren Ma, By och El		Gren Ke		Gren Ma och Ke		Gren By		Gren El	
Svenska	4		4							
Engelska eller B-språk	3		3							
Religionskunskap					2		2		2	
Samhällskunskap					2		0,5		2	
Matematik	6 0,5		6 0,5		2		0,5		2	
Fysik	4 0,5		4 0,5		3		3		4	
Kemi	2		8 0,5						0,5	
Företagsekonomi					2				2	
Ergonomi					2		2		2	
Gymnastik	3		3		1		1		1	
Tekniska ämnen	12 1		6 0,5		20		4		22	
Timmar till för- fogande	1		1		1		1		1	
Summa	35 2		35 2		35		5		35	

Tvåårig vårdlinje (Vd). Årskurs 1

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Ämne	Antal veckotimmar i period (P)				
	P 1 13 v	Gren för hälso- och sjukvård samt åldringsvård (Hv)		Gren för barna- och ungdomsvård (Bu)	
		P 2 21 v	P 3 6 v	P 2 21 v	P 3 6 v
Svenska	4	4	4	4	4
Arbetslivsorientering	1	1	1	1	1
Psykologi	5 0,5				
Vårdkunskap	18-15 0,5	3	29-26 1,5		
Barnkunskap	6 0,5			3	29-26 1,5
Vårdpraktik		26-23			
Barnvårdspraktik				26-23	
Gymnastik	2	2	2	2	2
Timme till förfogande	1	1	1	1	1
Engelska	}				
B- eller C-språk					
Religionskunskap					
Samhällskunskap					
Konsumentkunskap					
Matematik					
Musik eller teckning					
Summa	37	37	37	37	37
	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5

Tvåårig vårdlinje (Vd). Årskurs 2

Förslag om högsta medgivna självstudietid

Pu = variant för omsorger om psykiskt utvecklingsstörda vuxna

Bs = variant för barnsjukvård

Ämne	Antal veckotimmar i period (P)										
	Gren för hälso- och sjukvård samt åldersvård (Hv)			Gren för psykiatrisk vård (Ps)			Gren för barn- och ungdomsvård (Bu)				
	P 1	P 2	P 3	P 1	variant Pu		P 1	P 2	P 3	variant Bs	
					P 2	P 3				P 2	P 3
Svenska	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Arbetslivsorientering	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Psykologi	3		2	3		2	5			2	2
Socialmedicin	2		3	3		3	2				2
Anatomi och fysiologi	4		3	4		3	2				2
Mikrobiologi och hygien	3	1.25	2	3	1.25	2	1	0.75			4
Sjukdomslära	3		5	3		5	3			3	3
Farmakologi	3		1	3		1	2				
Familjekunskap		1.75			1.75		2			2	2
Vårdkunskap	13-10	3	15-12	12-9	3	15-12	2			3	3
Barn- och ungdomskunskap							11-8	3	2	19-16	3
Musik											2
Vårdpraktik		28-25			28-25						28-25
Barnvårdspraktik											2
Gymnastik	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Engelska									28-25		
B- eller C-språk									2		
Religionskunskap											
Samhällkunskap	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3	≤3
Konsumentkunskap											
Matematik											
Musik eller teckning											
Summa	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37	37
		4			4		2		2		2

Tvåårig vårdlinje (Vd). Årskurs 1

Förslag om högsta medgivna självstudietid

RAMTIMPLAN. Gren för barna- och ungdomsvård

Undervisningstimmar

Ämnesblock/Ämnen	Totalt antal elevtimmar
<i>Kommunikationsämnena</i>	
Svenska	160
Bild och form	40
Musik	40
Pedagogiskt drama	40
Gymnastik	80
<i>Omvärldsorienterande ämnen</i>	
Arbetslivsorientering	40
Vårdkunskap	80
<i>Socialpedagogiska-metodiska ämnen</i>	
Psykologi	40
Barn- och ungdomskunskap	380–320
Praktik inom barn- och/eller ungdomsverksamhet	540–480
<i>Övriga ämnen</i>	
Timme till förfogande	40
Engelska	≤120
B- eller C-språk	
Religionskunskap	
Samhällskunskap	
Konsumentkunskap	
Matematik	
Musik eller teckning	
Summa	1 480 120

Tvåårig vårdlinje (Vd). Årskurs 2

Förslag om högsta medgivna självstudietid

RAMTIMPLAN. Gren för barna- och ungdomsvård

Undervisningstimmar

Ämnesblock/Ämnen	Totalt antal elevtimmar
Svenska	120
Arbetslivsorientering	40
Psykologi	75
Socialmedicin	30
Sjukdomslära	80
Vårdkunskap	55
Barn- och ungdomskunskap	365-305
Musik	50
Praktik inom barn- och ungdomsverksamhet	585-525
Gymnastik	80
Engelska	≤120
B- eller C-språk	
Religionskunskap	
Samhällskunskap	
Konsumentkunskap	
Matematik	
Musik eller teckning	
Summa	1 480 160

Tvåårig vårdlinje (Vd). Årskurs 2

Förslag om högsta medgivna självstudietid

RAMTIMPLAN. Gren för barna- och ungdomsvård, variant för barnsjukvård

Undervisningstimmar

Ämnesblock/Ämnen	Totalt antal elevtimmar
Svenska	120
Arbetslivsorientering	40
Psykologi	75
Socialmedicin	30
Anatomi och fysiologi	45
Mikrobiologi och hygien	40
Sjukdomslära	60
Vårdkunskap	245-185
Barn- och ungdomskunskap	120
Musik	40
Vårdpraktik	585-525
Gymnastik	80
Engelska	} ≤120
B- eller C-språk	
Religionskunskap	
Samhällskunskap	
Konsumentkunskap	
Matematik	
Musik eller teckning	
Summa	1 480 160

Personalkonsekvenser

1 Personalkonsekvenser vid ett slopande av länskolnämndernas möjligheter till dispensgivning

En översikt över antalet lärarveckotimmar i grupper med färre än 8 elever har givits i avsnitt 9.2.1. Här skall kommenteras fördelningen av sådana mycket små grupper på vissa ämnen.

På tvååriga linjer fanns i årskurs 1 läsåret 1979/80 de flesta små grupperna i franska som B-språk (dvs. som fortsättningspråk efter grundskolan). Ca 40% av grupperna i detta ämne hade mindre än 8 elever. Här skall samtidigt sägas att det totala antalet elever med B-franska i årskurs 1 av tvååriga linjer endast var knappt 1300.

På de tre- och fyraåriga linjerna fanns i årskurs 1 de flesta mycket små grupperna i ryska som C-språk (dvs. som nybörjarspråk i gymnasieskolan). Ca 15% av alla grupper hade här mindre än 8 elever. Det totala antalet elever med C-ryska i årskurs 1 var knappt 650.

I årskurs 3 var andelarna grupper med färre än 8 elever mångfaldigt större för såväl ryska (ca 80%) som italienska (ca 90%) och spanska (ca 40%). I de två vanligaste B- och C-språken franska och tyska hade i årskurs 3 vardera ca 25% av grupperna färre än 8 elever.

Dessa höga procenttal för mycket små grupper beror främst av det successiva bortvalssystemet i dagens språkorganisation, vilket berördes i avsnitt 4 av propositionen. En bidragande orsak är givetvis om en skola redan i årskurs 1 startar med ett litet antal elever.

De redovisade siffrorna står i klar kontrast till vad som gäller för ämnet engelska. I detta språk överstiger andelen grupper med färre än 8 elever inte 1% av det totala antalet grupper ens i årskurs 3.

I den tillgängliga statistiken finns ingen detaljerad fördelning på små grupper av andra ämnen än språk. I stort kan dock sägas att följande ämnen och ämnesgrupper berörs: de två- och treåriga linjernas övriga tillvalsämnen (främst musik, slöjd, teckning och dramatik), allmän språkkunskap, vissa valämnen på den ekonomiska sektorn (förvaltning, redovisning och distribution, maskinskrivning, praktiskt sekreterarbete och stenografi) samt grenspecifika ämnen i årskurserna 3 och 4 av T-linjen.

2 Personalkonsekvenser vid reduktion av timtal för elevgrupper med mindre än 12 elever

En översikt över antalet lärarveckotimmar i grupper med mindre än 12 elever har givits i avsnitt 9.2.2. Här kommenteras fördelningen av sådana grupper på vissa ämnen.

I bilaga 6:1 redovisades fördelningen av grupper med färre än 8 elever. I moderna språk ökar andelarna små grupper avsevärt, när även gruppstorlekarna 8 till 11 elever tas med. På tvååriga linjer varierar i årskurs 1 andelarna för sådana grupper mellan 20 och 60% (finska C resp. franska C). Engelska utgör som tidigare ett markerat undantag. Blott 2% av grupperna i engelska har mellan 8 och 11 elever.

På de tre- och fyraåriga linjerna är i årskurs 1 andelarna grupper med mellan 8 och 11 elever störst i ryska C (ca 50%), italienska C och finska C (vardera ca 20%).

Beträffande årskurs 3 kan sammanfattningsvis sägas att en tredjedel av alla språkgrupper har mindre än 12 elever. För de tre nyssnämnda C-språken ryska, italienska och spanska är andelarna grupper med mellan 8 och 11 elever 14, 8 resp. 24%. I årskurs 3 har samtliga grupper i italienska och drygt 90% av grupperna i ryska mindre än 12 elever.

För tyska och franska är andelarna grupper med mellan 8 och 11 elever vardera drygt 20%. I engelska, slutligen, har återigen endast 1% av grupperna mellan 8 och 11 elever.

För latin och grekiska gäller ett lägre elevantal (5) för start av undervisning. Enligt den tillgängliga statistiken, som saknar uppgift om andelen grupper med färre än 5 elever, har mellan 85 och 90% av grupperna i årskurs 3 under 12 elever. Latin lästes läsåret 1979/80 av knappt 1 600 elever och grekiska av 99 elever.

3 Personalkonsekvenser vid timplaneförändringar på de tre- och fyraåriga linjerna

Mer samordnade timplaner för de tre- och fyraåriga linjerna har konstruerats utifrån de s. k. alternativa timplanerna, f. d. SSG (särskild samordnad gymnasieskola för orter med litet elevunderlag). Graden av samläsning har ökats, främst beträffande moderna språk. Analyser har inom utbildningsdepartementet gjorts av lärartimbehoven i de föreslagna timplanerna. Undersökta skolors linjeuppsättning, elevantal samt elevernas val och i vissa fall antaganden om dessa gör beräkningar av detta slag svåra. Analyserna ger dock grund för att räkna med en total spareffekt om ca 4% på de tre- och fyraåriga linjerna. Följande beräkning kan då göras. För årskurserna 1–3 av de tre- och fyraåriga linjerna fanns läsåret 1979/80 139 000 lärarveckotimmar. Med justering till 150 000 för ett med 10% ökat antal elever mellan perioderna 1977/78–79/80 och 1982/83–84/85 minskas då lärartimunderlaget med 6 000 veckotimmar. I 1982/83 års beräknade löneläge blir besparingen ca 40 milj. kr.

Timtalsförskjutningarna mellan dagens timplaner och de föreslagna har redan redovisats för varje ämne och linje i timplaneöversikten.

Beträffande inverkan på lärartimunderlaget läsåret 1982/83, då de föreslagna timplanerna för de tre- och fyraåriga linjerna ännu bara tänks tillämpade i årskurs 1, kan följande sammanfattas.

För samtliga linjer gäller att historia utgår (2 vtr) och att gymnastik minskar med 1 veckotimme, jämfört med idag.

På H-, S- och N-linjerna minskar konst- och musikhistoria med 1 veckotimme, medan musik och teckning ökar med vardera 1 veckotimme. På N- och T-linjerna ökar matematik, fysik och kemi med varsin veckotimme.

På E-linjen ökar företagsekonomi med 2 veckotimmar, medan C-språk (4 vtr) och naturkunskap (3 vtr) minskar till följd av att de två ämnena ställts i val mot varandra. I de fall naturkunskap väljs har ämnet i den föreslagna timplanen 1 veckotimme mer än idag (dvs. 4 vtr).

Som en följd av samläsningen med E-linjen minskar naturkunskap på H- och S-linjerna från 5 till 4 veckotimmar.

På S-linjen kommer C-språk (4 vtr) att minska i den mån eleverna i stället väljer socialkunskap, som i sin tur ökar (3 vtr).

På N-linjen utgår C-språk under 4 veckotimmar.

På T-linjen, slutligen, utgår samhällskunskap (3 vtr), medan teknologi minskar med 1 veckotimme.

4 Personalkonsekvenser vid ett förändrat utnyttjande av förstärkningsresurserna

I avsnitt 9.2.4 diskuterades möjliga effekter på lärartimunderlaget vid en annan användning av gymnasieskolans extraresurser än idag. Om en fri resursanvändning skall fungera som tänkt – till det lokalt bästa utnyttjandet av minskade resurser – kan inga generella regler sättas upp på området. Endast vissa antaganden kan göras om att vissa resurser mer än andra kommer att överföras till nya ändamål.

Därmed begränsas också möjligheterna att närmare beräkna personalkonsekvenserna vid en friare resursanvändning. De extraresurser som här skall analyseras är för delning av klass vid

1. studieteknisk träning,
2. laborationer och konstruktionsövningar samt
3. undervisning i nybörjarspråk.

Därefter redovisas resurserna på gymnasieskolans linjer och specialkurser för

4. stöd- och samordnad specialundervisning,
5. frivillig undervisning och
6. ttf.

Vid beräkningarna har underlag hämtats från SÖ:s kartläggning av undervisningsgrupper och lärarveckotimmar läsåret 1979/80. Med hänsyn till ett sedan dess med 10% ökat antal klasser har antalet grupper och veckotimmar i beräkningarna ökat med 10%.

De aktuella extraresurserna fördelar sig så här på de tre- och fyraåriga linjerna.

	H	S	E	N	T	Treår.	Tvåår.	Tot.
Studie- teknik	330		4 280	660		5 650	2 280	7 930
Nybörjar- språk	740					740	10	750
Labora- tioner m.m.	åk 1	330	90	660		1 700	840	2 540
				620				
	åk 2	170		780		1 950	670	2 620
				125	875			
	åk 3			260		1 110		1 110
				380	470			
	åk 4				1 620	1 620		1 620
Summa						12 770 + 3 800 = 16 570		

De sammanlagda extraresurserna kan således beräknas till ca 16 500 veckotimmar (vtr). Av dessa faller inemot hälften på vardera studieteknisk träning i årskurs 1 och laborationer m. m. i samtliga årskurser (vardera ca 7 900 vtr). Den tredje resursen, för nybörjarspråk, är mer än 20 gånger mindre (ca 750 vtr).

Beträffande fördelningen på ämnen av resurserna för studieteknisk träning kan följande sammanfattas. Över hälften av resurserna går till ämnena svenska och engelska (ca 3 200 resp. 1 000 vtr). Till samhällskunskap och historia går ca 950 resp. 850 vtr. Ca 400 vtr tillfaller vardera företagsekonomi och de två språken franska och tyska tillsammans. För vart och ett av ämnena fysik, kemi och naturkunskap utfaller något under 350 vtr.

Resurser för laborationer m. m. tilldelas med något undantag sex linjer, nämligen den tvååriga So-linjen samt de fem tre- och fyraåriga linjerna, bland dessa givetvis främst N- och T-linjerna. På de senare finns ca 1 200 resurstimmar i teknologi, ca 1 150 i fysik och ca 850 i kemi. I biologi och naturkunskap är antalet resurstimmar för laborationer ca 500 resp. 600.

Antalet resurstimmar i tekniska ämnen för årskurserna 3 och 4 av T-linjen är 470 resp. 1 620.

Som påpekats gäller den ovan redovisade statistiken bara gymnasieskolans linjer. Ingen motsvarande statistik finns för specialkurserna. I dessa förekommer dock av de hittills behandlade resurserna endast den för laborationer och konstruktionsövningar. Det är att vänta att dessa resurser även i ett system med friare resursanvändning kommer att användas till i princip samma ändamål som idag på de direkt yrkesinriktade specialkurserna.

Tre extraresurser återstår nu att behandla: för stöd- och samordnad specialundervisning, för frivillig undervisning och för ttf.

Särskilt de två första resurserna berör specialkurser lika mycket som linjer. De tilldelas nämligen efter skolornas totala antal elever, oavsett studieväg. För en analys av dessa två resurser har använts SÖ:s petita för budgetåret 1981/82. Enligt dessa (band 2, s. 69 och 75) beräknas antalet volymtjänster för stöd- och samordnad specialundervisning läsåret 1982/83 till 426,5 och för frivillig undervisning till 189.

Eftersom stöd- och samordnad specialundervisning till allra största delen gäller s. k. allmänna ämnen, har antagits en undervisningsskyldighet av 21 vtr, vilket totalt ger en resurs om ca 9000 vtr för stöd- och samordnad specialundervisning.

För frivillig undervisning med en undervisningsskyldighet av 29 vtr fås med 189 volymtjänster ca 5500 vtr.

För ttf, slutligen, kan enligt SÖ:s tidigare använda statistik för linjer läsåret 1979/80 antas en resurs om ca 7200 vtr för ttf. För specialkurser kan ca 250 vtr beräknas. Detta antagande grundas på att antalet klasser på specialkurser om minst ett års längd i september 1980 var drygt 730 och på att ttf kan beräknas förekomma i åtminstone en tredjedel av dessa, som i flera fall har en linjelig konstruktion.

Den totala mängden veckotimmar för de sex här behandlade resurserna kan därmed beräknas till ca 38500 med följande fördelning:

1. studieteknisk träning	7950 vtr
2. laborationer m. m.	7900 vtr
3. nybörjarspråk	750 vtr
4. stöd- och samordnad specialundervisning	9000 vtr
5. frivillig undervisning	5500 vtr
6. ttf	7450 vtr
Totalt	38550 vtr

5 Personalkonsekvenser vid en tänkt, maximal utläggning av självstudietid

Här redovisas för olika ämnen och ämnesgrupper det teoretiska, *maximala* timbortfallet, om självstudier skulle tillämpas i full utsträckning och om *ingen* del av skolans extraresurser skulle användas till lärarinsatser under självstudierna.

Dock kan över hälften av det beslutade sparmålet läsåret 1982/83 nås med andra åtgärder (mer samordnade timplaner, slopande av länskolnämndernas dispensgivning, timreduktioner vid små grupper samt tillsättande av färre korttidsvikariat). I den följande kartläggningen kan därför i princip samtliga timtal *minskas* med minst 50%.

En ytterligare reduktion av självstudietimtalerna kan göras i samma mån som man lokalt på en skola beslutar att använda idag öronmärkta extraresurser för bl. a. ttf, stöd- och samordnad specialundervisning och halvklasstimmar till lärarhandledning under självstudietimmar.

Redovisningen görs i ämnesgrupper utifrån undervisningsskyldighet. I tabell 1 görs en sammanställning i ämnesgrupper av den totalt möjliga självstudietiden på linjerna. I tabell 2 redovisas vissa ämnen som förekommer på såväl 3- och 4-åriga som 2-åriga linjer. Specialkurserna, slutligen, sammanfattas i tabell 3.

Tabell 1. Sammanställning av högsta medgivna självstudietid på gymnasieskolans linjer

Ämnesgrupper		3- o 4- år linjer HSENT åk 1-3	4-år linje T åk 4, tekn speckurs, sista åk	2-år linjer SoEkMuDu Te+gem ä	Linjespecifika ämnen				Samtliga linjer S:a vtr
					2-årig linje Dk	2-åriga linjer SbJoTd*	2-åriga linjer LiPrTrVe	2-åriga linjer BeBaEtFo KoSsVd	
1		2	3	4	5	6	7	8	9
<i>Ämnen 21 vtr</i>									
Svenska m m	A 1	2890	—	795	—	—	—	—	3 685
Moderna språk	A 2	680	—	65	—	—	—	—	745
Naturvetenskapliga ämnen	A 3	2890	—	1 445	—	—	—	—	4 335
Tekniska ämnen	A 4	965	1 260	400	—	—	—	—	2 625
Ekonomiska ämnen	A 5	1 125	230	500	610	—	—	—	2 465
Övriga ämnen	A 6	3 830	115	1 745	—	20	—	425	6 135
Ao	A 7	—	—	—	—	—	—	—	—
S:a för ä 21 vtr	A	12 380	1 605	4 950	610	20	—	425	19 990
<i>Ämnen 24 vtr</i>	B	60	—	260	—	—	—	390	710
<i>Ämnen 24 vtr</i>									
Ä på DkKoVd (ej praktik)	C 1	—	—	—	935	—	—	2 825	3 760
DipKtp	C 2	—	—	—	—	—	—	—	—
Övriga ä	C 3	35	—	—	—	—	—	—	35
S:a för ä 27 vtr	C	35	—	—	935	—	—	2 825	3 795
<i>Ämnen 29 vtr</i>									
GyTeSl	D 1	—	—	25	—	—	—	70	95
Mu	D 2	—	—	30	—	—	—	—	30
Ms m m o ä på KoVd (ej praktik)	D 3	70	—	375	830	—	—	420	1 695
Vdp	D 4	—	—	—	—	—	—	—	—
Arbetsteknik och fackteori	D 5	—	—	15	—	120	2 850	30	3 015
Övriga ämnen	D 6	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa för ä 29 vtr	D	70	—	445	830	120	2 850	520	4 835

* För dessa linjer gäller särskilt arbetstidsavtal (SAV 1979-06-15)

Tabell 2

Här redovisas totala timtal för självstudier för vissa ämnen som förekommer på såväl 3- och 4-åriga som 2-åriga linjer.

Ämne	3- och 4-åriga	2-åriga Du.Ek.Mu So.Te	Övriga 2-åriga	Totalt
Eng. affärsspråk	140	65		205
Fysik	915	40		955
Företagsekonomi	770	500	610	1 880
Historia	505	220		725
Maskinskrivning	210	540		750
Matematik	1 605	545		2 150
Naturkunskap	385	830		1 215
Psykologi	310		410	720
Religionskunskap	360		300	660
Samhällskunskap	1 930	580	15	2 525
Svenska	2 890		795	3 685
Tekniska ämnen				
Maskin-	555	110		665
Bygg-	405	30		435
El-	705	240		945
Ke-	195	20		215

Tabell 3

Utläggning av självstudietid på specialkurserna har behandlats i avsnitt 6.3.3. I specialkurserna, som med något undantag är direkt yrkesinriktade, föreslås den högsta möjliga andelen självstudietid vara densamma som för de yrkesinriktade linjerna, 2,6% av elevtimtalen för kursen. Denna andel är avsedd att vara ett snittvärde för samtliga kurser och bör alltså efter bedömning av SÖ, som ansvarar för specialkurserna, kunna variera mellan olika kurser.

Med ett antagande av snittvärdet 2,6% för självstudietid på specialkurserna kan de maximala effekterna i timmar anges så här (i princip kommer ämnen i ämnesgrupp D 5 att bli aktuella):

	Totalt elevtimmar	Självstu- dietimmar	Procent av timtalet	Antal vtr
SÖ:s beräkning utifrån besparingsprop.	2 870 000	233 000	8,1 %	6.300
Justerad, föreslagen nivå	2 870 000	74 600	2,6 %	2.000

INNEHÅLL

	Sid.
1 INLEDNING	2
2 UTGÅNGSPUNKTER OCH ALTERNATIV	3
2.1 Alternativa sparmetoder	4
2.1.1 Spärr mot s. k. dubbelutbildning	4
2.1.2 Punktvis revision av statsbidragsrekvisitioner	5
2.1.3 Bättre fyllande av vakanta utbildningsplatser	5
2.1.4 Ökad samverkan mellan olika utbildningsanordnare ...	6
2.1.5 Skärpta regler för gruppstorlekar och gruppdelningar samt en friare användning av gymnasieskolans resurser	8
2.1.6 Samordning av timplanerna för de tre- och fyraåriga lin- jerna	10
2.1.7 Slopande av länskolnämndernas dispensgivning	11
2.1.8 Möjligheter till självstudier under viss tid	11
2.1.9 Anställande av färre korttidsvikarier för tjänstlediga lära- re	11
2.2 Förslag om gymnasieskolans utformning fr. o. m. läsåret 1982/ 83	12
3 EN FRIARE RESURSANVÄNDNING OCH EN SÄRSKILD HANDLEDARRESURS I GYMNASIESKOLAN	13
3.1 Resursbegreppet	13
3.2 Tidigare överväganden och beslut	14
3.3 Inriktningen av en friare resursanvändning	15
3.4 Utformningen av en friare resursanvändning och tillskott av en särskild handledarresurs	17
4 MER SAMORDNADE TIMPLANER FÖR DE TRE- OCH FYRAÅRIGA LINJERNA	21
4.1 Erfarenheter av de s. k. alternativa timplanerna (f. d. SSG) ..	21
4.2 En enklare organisation av de tre- och fyraåriga linjerna	23
4.3 Förslag om förändringar av nuvarande timplaner	23
4.3.1 Allmänt	23
4.3.2 E-linjen	25
4.3.3 H-linjen	26
4.3.4 S-linjen	26
4.3.5 N-linjen	27
4.3.6 T-linjen	28
5 SLOPANDE AV LÄNSSKOLNÄMNDERNAS DISPENSGIV- NING TILL FÖR MÅNGA OCH FÖR SMÅ GRUPPER SAMT TIMREDUKTIONER VID SMÅ GRUPPER	29
5.1 Gällande bestämmelser för dispensgivning	29
5.2 Beslutsprocessen	29
5.3 Förslag om slopande av länskolnämndernas möjlighet att med- ge dispenser	30
5.4 Förslag om timreduktioner vid små undervisningsgrupper ...	31
6 MÖJLIGHET TILL SJÄLVSTUDIER UNDER VISS TID	33
6.1 Allmänt	33
6.2 Problem och möjligheter	36
6.3 Förslag om fördelning av möjlig självstudietid på linjer och ämnen	37
6.3.1 Tre- och fyraåriga linjer	38
6.3.2 Tvååriga linjer	40
6.3.3 Specialkurser	42

7 ANSTÄLLANDE AV FÄRRE KORTTIDSVIKARIER FÖR TJÄNSTLEDIGA LÄRARE	42
8 ANDRA UTBILDNINGSFORMER ÄN GYMNASIESKOLAN	44
9 KONSEKVENSER FÖR PERSONALEN AV OLIKA ÅTGÄRDER	45
9.1 Allmänt	45
9.2 Effekter av föreslagna åtgärder	46
9.2.1 Slopande av länskolnämndernas dispensgivning	47
9.2.2 Reduktion av timtal vid undervisningsgrupper med upp till 11 elever	47
9.2.3 Ökad samordning av timplanerna för tre- och fyraåriga linjer	48
9.2.4 Ett annorlunda utnyttjande av gymnasieskolans förstärkningsresurser samt möjlighet till viss självstudietid	48
10 VISSA ALLMÄNNA FRÅGOR	50
11 HEMSTÄLLAN	50
12 BESLUT	51
 BILAGOR	
1 Gymnasieskolans linjer – namn och namnförkortningar	52
2 Gruppstorlekar och gruppdelningar samt allmänt om resurser i gymnasieskolan	53
3 Tidskillnader mellan de tre- och fyraåriga linjerna i vissa ämnen ..	61
4 Förslag till mer samordnade timplaner för linjerna E, H, S, N och T ..	62
5 Förslag om högsta medgivna självstudietid	84
6 Personalkonsekvenser	122

